ALGEMEEN VERSLAG VAN DEN STAAT

VAN HET

MIDDELBAAR EN LAGER ONDERWIJS

VOOR

EUROPEANEN EN MET DEZEN GELIJKGESTELDEN

IN

NEDERLANDSCH-INDIË

OVER

1888

Samengesteld uit de verslagen van het College van Curatoren van het Gymnasium Willem III, van de Commissiën van toezicht der Hoogere Burgerscholen te Semarang en te Soerabaja, van den Directeur der Burgeravondschool ter laatstgenoemde plaats, van de Inspecteurs van het Lager Onderwijs en van het Bestuur der Normaalschool te Batavia.

BATAVIA
LANDSDRUKKERIJ
1889.

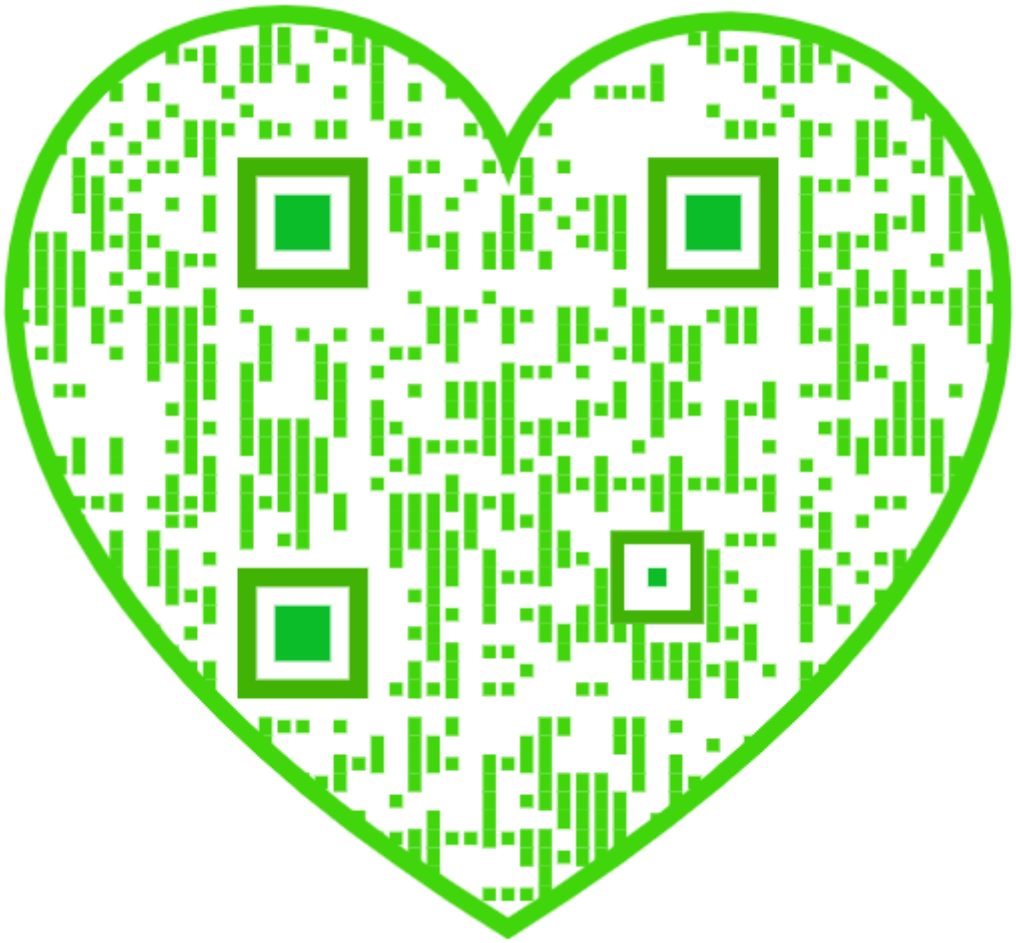

INHOUD.

A.

MIDDELBAAR ONDERWIJS.

BLADZ.

I. Algemeene mededeelingen..... 1

A.

Omvang 1

B.

Beheer 1

C.

Begrooting 1

D.

Onderwijzend personeel..... 2

E.

Leerlingen 2

1. Aantal 2

2. Ontleding der cijfers 3

3. Resultaten van het onderwijs..... 3

a. Eindexamen 3

b. Overgangsexamens 3

c. Toelatingsexamens..... 4

d. Recapitulatie 4

4. Verdeeling in studiejaren..... 5

Batavia..... 5

Semarang..... 5

Soerabaja..... 5

Staking der studiën..... 6

Redenen dier staking..... 6

BLADZ.

F.

Schoolverzuim 6

G.

Beschikking over bijzondere ondersteuningsfondsen 6

H.

Niet-Europeesche leerlingen..... 8

I.

Gedrag en ijver der leerlingen..... 8

J.

Verzamelingen, bibliotheken en gebouwen..... 8

II. Inrichtingen van Onderwijs.

GYMNASIUM WILLEM III TE BATAVIA.

Afdeelingen A Hoogere Burgerschool en B Inrichting voor de Indische Taal-, Land- en Volkenkunde 8

1. Algemeene mededeelingen 8

a. Toezicht en beheer..... 8

b. Aanvulling der bepalingen omtrent het schoolgeld voor leerlingen aan de afdeeling voor de Indische taal-, land- en volkenkunde..... 9

b. Onderwijzend personeel..... 9

c. Geneeskundige behandeling van het personeel..... 11

2. Bibliotheek en verzamelingen 11

3. Gebouwen 12

4. Siamfonds..... 12

5. Leerlingen 12

Afdeeling A. Hoogere Burgerschool..... 12

1. Aantal..... 12

2. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie..... 13

3. Resultaten der examens..... 14

a. Overgangsexamens..... 14

b. Herexamens..... 14

c. Toelatingsexamens..... 15

d. Toelating van oud-leerlingen, enz..... 15

4. Vermeerdering en vermindering na de vacantie..... 16

5. Mutatiën..... 17

6. Aantal leerlingen sedert de oprichting der hoogere burgerschool..... 18

7. Herkomst der leerlingen..... 18

8. Leeftijd..... 19

BLADZ.

9. Schoolverzuim, gedrag en ijver. 20
10. Eindexamen 20
11. Splitsing der klassen in parallel-afdeelingen..... 21
Afdeeling B. Inrichting voor de Indische Taal-, Land- en Volkenkunde..... 21
1. Aantal. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie..... 21
2. Aantal leerlingen na de vacantie..... 21
3. Herkomst der leerlingen..... 22
4. Resultaten van het onderwijs..... 22
5. Mutatiën..... 22
6. Inschrijving van officieren..... 22

HOOGERE BURGERSCHOOL MET DRIEJARIGEN CURSUS VOOR MEISJES TE BATAVIA.

1. Algemeene mededeelingen 23
2. Leerlingen..... 23
a. Aantal 23
b. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie..... 24
c. Resultaten der examens..... 24
1. Overgangsexamens..... 24
2. Eindexamen..... 24
3. Toelatingsexamens..... 24
d. Aantal leerlingen bij het begin van den nieuwen cursus..... 25
e. Vermeerdering en vermindering na de vacantie..... 25
f. Leeftijd..... 25
g. Schoolverzuim, gedrag en ijver..... 26
3. Bibliotheek en verzamelingen..... 26
4. Gebouwen 26
5. Voorbereidingsklasse..... 26

HOOGERE BURGERSCHOOL MET VIJFJARIGEN CURSUS TE SEMARANG.

1. Algemeene mededeelingen 27
a. Toezicht en beheer 27
b. Onderwijzend personeel 27
2. Leerlingen..... 28
a Aantal 28
b. Vermindering vóór de vacantie..... 28
c. Resultaten der examens..... 29

BLADZ.

1. Overgangsexamens ... 29
2. Eindexamen ... 29
3. Toelatingsexamens ... 29

d. Aanwezig bij den aanvang van den cursus 1888/89 ... 29

e. Aanwezig op ultimo 1888 ... 30

f. Splitsing in parallel-klassen ... 31

g. Schoolverzuim, gedrag en ijver. Ondersteunde leerlingen ... 31

3. Bibliotheek en verzamelingen ... 31

4. Gebouwen ... 32

WILHELMINA-SCHOOL TE SEMARANG.

1. Algemeene mededeelingen ... 32

a. Toezicht en beheer ... 32

b. Programma en dienstregeling ... 32

c. Onderwijzend personeel ... 33

2. Leerlingen ... 34

a. Aantal ... 34

c. Resultaten der examens ... 34

1. Overgangsexamens ... 34
2. Toelatingsexamens ... 35

d. Aantal leerlingen bij het begin van den nieuwen cursus en op het einde van het verslagjaar ... 35

e. Gedrag en ijver ... 36

3. Schoolgebouw, leermiddelen, enz ... 36

4. Geldmiddelen ... 36

INRICHTINGEN VOOR MIDDELBAAR ONDERWIJS MET DE HOOGERE BURGERSCHOOL TE SEMARANG IN VERBAND STAANDE ... 36

HOOGERE BURGERSCHOOL MET VIJFJARIGEN CURSUS TE SOERABAJA.

1. Algemeene mededeelingen ... 37

a. Toezicht en beheer ... 37

b. Onderwijzend personeel ... 38

2. Leerlingen ... 39

a. Aantal ... 39

b. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie ... 40

c. Resultaten der examens ... 40

1. Overgangsexamens ... 40

BLADZ.

2. Eindexamen 41
3. Toelatingsexamens 41
d. Aanwezig bij den aanvang van den nieuwen cursus 41
e. Splitsing der klassen in parallel-afdeelingen 43
f. Vermeerdering en vermindering na de opening van den nieuwen cursus 43
g. Leeftijd 44
h. Schoolverzuim 45
i. Gezondheidstoestand 45
j. Gedrag en ijver 45
3. Bibliotheek en verzamelingen 45

BURGERAVONDSCHOOL TE SOERABAJA.

1. Algemeene mededeelingen 45
a. Toezicht en beheer 45
b. Onderwijzend personeel 46
2. Leerlingen 46
a. Aantal 46
b. Indeeling 47
c. Aard der gekozen bestemming 47
d. Leeftijd 48
e. Plaatsing van leerlingen bij fabrieken en werkplaatsen 48
f. Vermeerdering en vermindering van het aantal leerlingen 49
g. Gedrag, ijver en schoolverzuim 51
3. Verzamelingen 51
4. Meubilair en verlichtingsmiddelen 52
5. Gebouwen 52

B.

LAGER ONDERWIJS VOOR EUROPEANEN EN MET DEZEN GELIJKGESTELDEN.

§ 1. Mededeelingen van algemeenen aard 53
» 2. Toezicht op het lager onderwijs 53
» 3. Akten van bekwaamheid tot het geven van onderwijs 54

BLADZ.

§ 4. Getal en aard der scholen 55
» 5. Omvang van het onderwijs 64
» 6. Onderwijzend personeel 63
» 7. Getal en aard der leerlingen 67
» 8. Schoollokalen, onderwijzerswoningen, schoolmeubelen, leermiddelen, schoolbibliotheken 70
Uitgaven en ontvangsten van het openbaar lager onderwijs in Ned.-Indië gedurende 1888 71

BIJLAGEN.

L[a]. A. Soort der akten van bekwaamheid 72
» B. Getal en aard der scholen in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1888. 73
» C. Onderwijzend personeel bij de lagere scholen in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1888 75
» D. Nominatieve staat der inspecteurs, onderwijzers, onderwijzeressen en kweekelingen bij het openbaar lager onderwijs in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1888 77
» E. Mutatiën onder het onderwijzend personeel van de openbare lagere scholen in Nederlandsch-Indië, gedurende het jaar 1888 98
» F. Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen, die onder ultimo December 1888 de openbare lagere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten. 102
» G. Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen, die onder ultimo December 1888 de bijzondere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten 106
» H. Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen, die onder ultimo December 1888 alle lagere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten 108
» I. Staat van het onderwijzend personeel en van de leerlingen aan de openbare lagere scholen in Nederlandsch-Indië, onder ultimo December 1888 112
» K. Staat van het onderwijzend personeel en de leerlingen aan de bijzondere lagere scholen in Nederlandsch-Indië, onder ultimo December 1888 122

A.

MIDDELBAAR ONDERWIJS.

I. ALGEMEENE MEDEDEELINGEN.

A. Omvang.

In het aantal inrichtingen voor middelbaar onderwijs kwam in den loop van het verslagjaar geen verandering.

B. Beheer.

Hieromtrent vallen geene bijzondere mededeelingen te doen.

C. Begrooting.

Een overzicht van de kosten, die aan de Gouvernements inrichtingen voor middelbaar onderwijs besteed zijn en van de daartegenover staande ontvangsten, een en ander over de twee laatst verloopen jaren, volgt hieronder.

INRICHTINGEN.	UITGAVEN.		ONTVANGSTEN WEGENS SCHOOLGELDEN.	
	1887.	1888.	1887.	1888.
Gymnasium Willem III te Batavia, afd. A, hoogere burgerschool . .	ƒ 162368 —	ƒ 156120 —	ƒ 14400 —	ƒ 14967 —
Gymnasium Willem III te Batavia, afd. B, inrichting voor de Indische taal-, land- en volkenkunde	» 26020 —	» 26400 —	» 3960 —	» 3780 —
Transporteere	ƒ 188388 —	ƒ 182520 —	ƒ 18360 —	ƒ 18747 —

INRICHTINGEN.	UITGAVEN.		ONTVANGSTEN WEGENS SCHOOLGELDEN.	
	1887.	1888.	1887.	1888.
Per transport....	ƒ 188388 —	ƒ 182520 —	ƒ 18360 —	ƒ 18747 —
Hoogere burgerschool voor meisjes te Batavia....	» 31289 —	» 31185 —	» 7110 —	» 6525 —
Hoogere burgerschool te Semarang.....	» 103845 —	» 104200 —	» 11313 —	» 10144 —
Hoogere burgerschool te Soerabaja.....	» 114247 —	» 117020 —	» 14444 —	» 14070 —
Burgeravondschool te Soerabaja (1).....	» 14102 —	» 12477 —	— —	— —
Te zamen....	ƒ 451871 —	ƒ 447402 —	ƒ 51227 —	ƒ 49486 —

D. Onderwijzend personeel.

De afdeeling »Hoogere Burgerschool" van het Gymnasium *Willem III* te *Batavia*, maar vooral de hoogere burgerscholen te *Semarang* en *Soerabaja* hadden, tengevolge van ziekte en verwisseling van leeraren, gedurende het verslagjaar herhaaldelijk met moeilijkheden te kampen.

De lessen konden echter, door verdeeling onder de overige leeraren, geregeld gegeven worden.

E. Leerlingen.

1. Aantal.

Het aantal leerlingen, waarmede de lessen aan de hoogere burgerscholen voor jongens in de laatste vijf leerjaren aanvingen, wordt vermeld in de volgende tabel.

(1) Aan deze inrichting, afgescheiden van de hoogere burgerschool ter plaatse, wordt gratis onderwijs gegeven.

De uitgaven voor de gebouwen bedroegen bij al de inrichtingen te zamen: in 1887 ƒ 5100.— en in 1888 ƒ 8225.—. Omtrent de cijfers, ook in het overzicht hierboven voorkomende, valt op te merken, dat die over 1887 als verbeterde en die over 1888 als voorloopige zijn te beschouwen.

HOOGERE BURGERSCHOOL TE	AANWEZIG BIJ DEN AANVANG VAN DEN CURSUS				
	1884/85.	1885/86.	1886/87.	1887/88.	1888/89.
Batavia	166 (1)	152 (2)	116	115 (1)	125
Semarang	103 (2)	100	103 (3)	86	85 (1)
Soerabaja	94 (1)	108 (1)	129 (5)	110 (3)	113 (1)
Totaal	363 (4)	360 (3)	348 (8)	311 (4)	321 (2)

Onder de totalen zijn begrepen zoowel de gewone leerlingen als de toehoorders en de leerlingen voor enkele vakken; zijnde het aantal dezer laatsten in de cijfers tusschen haakjes afzonderlijk gemeld.

2. Ontleding der cijfers.

Blijkens bovenstaande tabel werden de lessen van den cursus 1888/89 geopend met 321 leerlingen.

Daaronder zijn begrepen 4 toehoorders en 2 leerlingen voor enkele vakken, voor wier toelating op de hoogere burgerscholen het afleggen van examens niet vereischt wordt.

Van de overige 315 hadden 209 het onderwijs in het afgeloopen schooljaar bijgewoond, terwijl er 106 nieuwe leerlingen waren, waarvan 92 het toelatingsexamen met goed gevolg hadden afgelegd en 14 van dat examen waren vrijgesteld als oud-leerlingen eener Nederlandsche of Nederlandsch-Indische hoogere burgerschool.

3. Resultaten van het onderwijs.

a. *Eindexamen.*

Aan het eindexamen van 1888 onderwierpen zich 22 leerlingen der drie hoogere burgerscholen voor jongens, van welke 21 slaagden; slechts één leerling werd afgewezen. In 1887 werd dit examen door 25 leerlingen afgelegd; van deze slaagden toen 18.

b. *Overgangsexamens.*

Aan de overgangsexamens der hoogere burgerscholen voor jongens namen deel 241 leerlingen, van welke 165 of 68.5 pct. tot eene

hoogere klasse werden bevorderd. Voor 1887 waren deze cijfers 256 en 174, zoodat toen het aantal overgaanden 67.9 pct. bedroeg.

c. *Toelatingsexamens.*

Toelatingsexamens werden afgenomen aan 156 jongelieden. Van hen slaagden 105 of 68 pct., tegen 88 van de 141 in 1887, toen de verhouding was 62.4 pct.

d. *Recapitulatie.*

Een overzicht van den uitslag der in 1888 gehouden toelatings-, overgangs- en eindexamens wordt gegeven in de volgende tabel, waar tevens is bekend gesteld hoeveel leerlingen van vorige leerjaren en hoeveel nieuwe leerlingen bij de hervatting der lessen op de drie hoogere burgerscholen voor jongens waren ingeschreven.

Hoogere burgerschool te	Eindexamen van den cursus 1887/88 *a*)		Overgangsexamens tot den cursus 1888/89.		Toelatingsexamens tot den cursus 1888/89.				Van de in het toelatingsexamen geslaagden lieten zich als leerlingen inschrijven:		Bij het begin van den cursus 1888/89 ingeschreven: *b*)		
					Voor de laagste klasse.		Voor eene hoogere klasse.						
	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Van hen die voor de laagste klasse geslaagd waren.	Van hen die voor eene hoogere klasse geslaagd waren.	Leerlingen van den vorigen cursus.	Nieuwe leerlingen.	Te zamen.
Batavia	6	6	93	69	54	41	1	—	34	—	83	*c*) 38	*f*) **121**
Semarang	7	7	65	35	38	24	2	2	20	2	54	*d*) 30	*g*) 84
Soerabaja	9	8	83	61	59	36	2	2	34	2	72	*e*) 38	*h*) 110
Te zamen . .	22	21	241	165	151	101	5	4	88	4	209	106	*i*) 315

a) Het verslag betreffende dit examen is gedrukt als bijvoegsel van de Javasche Courant van 2 October 1888 No. 79.

b) Toehoorders en leerlingen voor enkele vakken zijn hier buiten aanmerking gelaten (verg. § 2 hiervoren).

c) Hieronder 4 leerlingen, die zonder toelatingsexamen werden ingeschreven, als oud-leerlingen of leerlingen, afkomstig van andere hoogere burgerscholen.

d) Hieronder 4 leerlingen, die reeds het toelatingsexamen te *Batavia* hadden afgelegd en 4 oud-leerlingen van andere hoogere burgerscholen.

e) Hieronder 2 gewezen leerlingen van de school, die zich vóór het einde van den cursus 1887/88 hadden doen afschrijven.

f) Hieronder 4 Chineezen; 1 in het 1e, 2 in het 2e en 1 in het 4e studiejaar.

g) Hieronder 5 Javanen; 3 in het 1e en 2 in het 2e studiejaar.

h) Hieronder 1 Chinees in het 3e studiejaar.

i) Hieronder 5 Chineezen en 5 Javanen (verg. de aanteekeningen *f*, *g* en *h* hiervoren).

4. Verdeeling in studiejaren.

De verdeeling der leerlingen over de verschillende studiejaren was op de ondervermelde tijdstippen als volgt:

VERDEELING DER LEERLINGEN.	AANTAL LEERLINGEN				
	waarmede de cursus 1887/88		bij het begin van den cursus 1888/89 aanwezig.	in 1888	
	begon.	eindigde.		op 1 Januari.	op 31 December.
BATAVIA.					
1e studiejaar	*a*) 44	34	*a*) 44	*a*) 41	*a*) 44
2e id.	*b*) 28	21	*b*) 34	*b*) 28	*b*) 29
3e id.	21	16	16	18	14
4e id.	15	12	18	14	17
5e id.	6	6	9	6	9
Toehoorders	1	—	2	1	2
Leerlingen voor enkele vakken	—	—	—	—	—
Te zamen	115	89	123	108	115
SEMARANG.					
1e studiejaar	*b*) 32	29	*b*) 37	*b*) 29	*b*) 38
2e id.	19	14	19	16	15
3e id.	16	12	13	13	14
4e id.	12	10	11	11	7
5e id.	7	*c*) —	4	7	4
Toehoorders	—	—	—	1	—
Leerlingen voor enkele vakken	—	-	1	—	1
Te zamen	86	65	85	77	79
SOERABAJA.					
1e studiejaar	*b*) 37	32	*b*) 40	*b*) 35	*b*) 42
2e id.	*b*) 31	27	*b*) 25	*b*) 28	*b*) 20
3e id.	16	13	18	15	16
4e id.	14	12	18	14	16
5e id.	9	9	9	9	8
Toehoorders	1	2	2	1	1
Leerlingen voor enkele vakken	2	—	1	—	2
Te zamen	110	95	113	102	105

a) Gesplitst in drie parallel-klassen.

b) Gesplitst in twee parallel-klassen.

c) De 7 leerlingen van het 5de studiejaar lieten zich op het einde van het 1e kwartaal van 1888 als gewone leerlingen afschrijven, ten einde verder de lessen in slechts enkele vakken te volgen.

5. Staking der studiën.

De 21 leerlingen, die een diploma van afgelegd eindexamen verwierven, verlieten in 1888 de drie hoogere burgerscholen. Voorts staakten in den loop of bij de sluiting van den in dat jaar geëindigden cursus 65 hunne studiën aan die inrichtingen, nl. 30 te *Batavia*, 14 te *Semarang* en 21 te *Soerabaja*.

6. Redenen dier staking.

Van de onder § 5 genoemde 65 leerlingen, waren er 15 die naar *Nederland* vertrokken; 1 die naar eene andere hoogere burgerschool overging; 8 die zich voor aspirant-officier, 1 voor adjunct-landmeter bij het kadaster en 5 voor onderwijzer bij het lager onderwijs wenschten te bekwamen; 11 die in burgerlijken dienst en 4 in militairen dienst traden; 1 die door ziekte en 1 wegens onvoldoenden aanleg hunne studiën staakten; 12 die op landelijke ondernemingen en 3 op handelskantoren geplaatst werden; 1 die door familie-omstandigheden en 2 wegens financieele bezwaren zich lieten afschrijven en eindelijk nog 2, die zonder bekende redenen tijdelijk de school verlieten om zich evenwel later weder als leerling te doen inschrijven.

F. Schoolverzuim.

Het schoolverzuim bedroeg in 1888 te *Batavia* 4.5 pct., te *Semarang* 3.74 pct. en te *Soerabaja* 4 pct., tegen 4, 4.5 en 4.6 pct. in 1887.

In het vervolg van dit verslag worden omtrent het schoolverzuim verdere bijzonderheden medegedeeld.

G. Beschikking over bijzondere ondersteuningsfondsen.

Op 1 October 1887 verleende het te *Batavia* gevestigde »Studiefonds voor onbemiddelde leerlingen van goeden aanleg" ondersteuning aan 5 jongelieden, die studeerden aan het Gymnasium *Willem III* aldaar.

Een dier leerlingen, welke in het 5e studiejaar gezeten was, legde aan het einde van den toen loopenden cursus met gunstigen uitslag het eindexamen af, drie anderen werden met goede cijfers tot eene hoogere klasse bevorderd, terwijl de vijfde, leerling van de afdeeling B (Indische taal-, land- en volkenkunde), zijne studiën nog moest voortzetten.

Bij het begin van den nieuwen cursus kwamen vier nieuwe aanvragen om ondersteuning in, alle van leerlingen, die pas het toelatingsexamen voor de afdeeling »Hoogere Burgerschool" hadden afgelegd. Allen werden voorloopig uit het fonds gesteund, doch onder voorwaarde dat zij eerst na het doorloopen van een proeftijd definitief ten laste van het fonds zouden komen. Op één aanvraag tot bijwoning van de lessen aan de afdeeling B en wel van den in het eindexamen geslaagden ondersteunde, werd mede gunstig beschikt.

Het fonds had toen 9 leerlingen te zijnen laste, allen van het Gymnasium *Willem III:* 7 volgden de lessen aan de afdeeling »Hoogere Burgerschool" en 2 aan de afdeeling »Indische taal-, land- en volkenkunde."

Het studiefonds »*Midden-Java*", opgericht ten bate van onbemiddelde leerlingen van goeden aanleg aan de hoogere burgerschool te *Semarang*, ondersteunde bij den aanvang van het verslagjaar 5 jongelieden. Een legde met goed gevolg het eindexamen af, 3 werden tot eene hoogere klasse bevorderd, terwijl de laatste door ziekte niet in het overgangsexamen naar het 5e studiejaar slaagde. Deze volgde nog korten tijd op kosten van het fonds de lessen van den nieuwen cursus, maar staakte spoedig daarop zijne studiën om in betrekking te gaan. Behalve de hiervoren bedoelde ondersteunden, werden voor 2 leerlingen van het 2e studiejaar tot ultimo December 1888 de kosten van schoolgeld en boeken ten laste van het fonds genomen. Een nieuwe aanvraag om ondersteuning ten bate van een pas op de school toegelaten élève werd ingewilligd.

Uit het fonds waren alzoo 8 leerlingen gedurende korteren of langeren tijd in de kosten hunner studiën tegemoet gekomen.

Omtrent ondersteuning uit het Siamfonds vindt men mededeelingen onder II, Inrichtingen van Onderwijs, bladzijde 12 § 4.

II. Niet-Europeesche leerlingen.

Zooals blijkt uit het in § E 3[d] voorkomende overzicht, waren bij het begin van den cursus 1888/89 10 niet-Europeesche leerlingen aan de drie hoogere burgerscholen voor jongens ingeschreven. Onder hen bevonden zich 5 Chineezen, nl. te *Batavia* 4, te *Soerabaja* 1 en 5 Javanen, deze laatsten allen te *Semarang*.

I. Gedrag en ijver der leerlingen.

Het gedrag en de ijver der leerlingen waren over het algemeen bevredigend.

J. Verzamelingen, bibliotheken en gebouwen.

Deze verkeerden in voldoenden staat. Nadere mededeelingen volgen bij de paragrafen hieronder.

II. INRICHTINGEN VAN ONDERWIJS.

Gymnasium Willem III te Batavia.

Afdeelingen A Hoogere Burgerschool en B Inrichting voor de Indische taal-, land- en volkenkunde.

1. Algemeene mededeelingen.

a. *Toezicht en beheer.*

In de samenstelling van het College van Curatoren kwam gedurende het jaar 1888 geene verandering.

b. *Aanvulling der bepalingen omtrent het schoolgeld voor leerlingen aan de afdeeling voor de Indische taal-, land- en volkenkunde.*

Bij het Gouvernements besluit van 13 November 1888 n°. 1 (Bijblad op het Staatsblad van *Nederlandsch-Indië* N°. 4445) werd bepaald dat, met handhaving van het schoolgeld voor den geheelen cursus op den bestaanden voet (*f* 180.— 's jaars), ook afzonderlijke lessen in één of meer vakken van de afdeeling voor de Indische taal-, land- en volkenkunde kunnen gevolgd worden tegen betaling van *f* 40.— per vak en per jaar.

Door dezen maatregel wordt o. a. tegemoet gekomen aan het belang van die jongelieden welke, ofschoon reeds het diploma van het grootambtenaarsexamen verkregen hebbende, wegens het beperkt aantal plaatsen geen benoeming bij het burgerlijk bestuur zijn deelachtig geworden en die voortaan de gelegenheid zullen hebben, zonder opnieuw den volledigen cursus te betalen, nogmaals de lessen te volgen in sommige vakken, waarin zij bij het examen te kort schoten. Bovendien komt de bepaling ten goede aan een ieder, die zich op één of meer der aan de afdeeling onderwezen vakken wenscht toe te leggen.

b. *Onderwijzend personeel.*

Aan de afdeeling voor de Indische taal-, land- en volkenkunde werden de lessen het geheele jaar zeer geregeld gegeven. Weliswaar vertrok de leeraar in de Maleische taal J. Habbema in Mei met verlof naar *Nederland*, doch daar het ontstaan dezer vacature in de groote vacantie viel en vóór het begin van den nieuwen cursus de vroegere leeraar in die taal, D. Gerth Van Wijk, welke inmiddels van verlof uit *Nederland* was teruggekeerd, opnieuw in zijne vorige betrekking werd aangesteld, bracht deze mutatie geen stoornis in den gang van het onderwijs teweeg.

In het geheel werden aan deze afdeeling wegens ziekte of andere

verhindering door de leeraren slechts 26 lessen, of 2 pct. van al de te geven lessen, verzuimd.

Ofschoon in mindere mate dan in het vorige jaar had de afdeeling »Hoogere Burgerschool" ook in 1888 te kampen met moeilijkheden, die een gevolg waren van wisseling, ongesteldheid, en ziekte onder het personeel van leeraren.

In de maand Mei werd de leeraar in geschiedenis en aardrijkskunde, M. A. TERWEN benoemd tot inspecteur van het lager onderwijs in de 3e afdeeling en de leeraar in de wis- en natuurkunde, F. N. KNOCH tot directeur der hoogere burgerschool te *Semarang*. Voorts vertrok de leeraar in de wiskunde en het rechtlijnig teekenen, P. INKLAAR in Juli naar *Nederland*, na op grond van een geneeskundig spoed-certificaat wegens ziekte een tweejarig buitenlandsch verlof verkregen te hebben.

In de door het vertrek dezer leeraren openvallende betrekkingen werden benoemd:

tot vervanger van den leeraar M. A. TERWEN de ambtenaar op wachtgeld A. J. TEN BRINK, laatstelijk leeraar in de geschiedenis en aardrijkskunde aan de hoogere burgerschool te *Semarang;*

tot vervanger van den leeraar F. N. KNOCH de ambtenaar op wachtgeld Dr. A. J. VERWEIJ, laatstelijk leeraar in de wiskunde en natuurlijke historie aan de hoogere burgerschool te *Soerabaja*, en

tot vervanger van den leeraar P. INKLAAR de inmiddels van verlof uit *Nederland* teruggekomen ambtenaar W. A. REUHL, laatstelijk leeraar in de wiskunde aan de hoogere burgerschool te *Soerabaja*.

De heeren TEN BRINK en VERWEIJ aanvaardden hunne betrekking den 29en Juni, de Heer REUHL den 30en Juli.

Aan den leeraar in het handteekenen, W. C. C. BLECKMANN werd in de groote vacantie eene maand binnenlandsch verlof wegens ziekte verleend.

De lessen van den leeraar in de geschiedenis en staatswetenschapppen, L. B. VAN DER KOLK moesten wegens eene ongesteldheid, die voor hem eene maand binnenlandsch verlof tengevolge had, van 3 October tot 5 November stilstaan.

In het geheel werden wegens ziekte of andere verhindering verzuimd:

In Januari	68	
» Februari	64	vóór de groote vacantie:
» Maart	58	213 lessen, tegen 158 in 1887.
» April en Mei	23	
» Juli	128	
» Augustus	31	
» September	11	na de groote vacantie:
» October	107	372 lessen, tegen 731 in 1887.
» November	50	
» December	45	

Totaal 585 lessen, tegen 889 in 1887, of van al de te geven lessen in 1888 ongeveer $4^1/_2$ percent, tegen ongeveer $6^1/_5$ percent in 1887.

In de ontstentenis van leeraren werd telkens zooveel doenlijk voorzien door het geven van lessen door de toevallig beschikbare leeraren en den directeur, door het bijeen nemen van twee parallel-afdeelingen eener klasse of door den leerlingen studiewerk op te dragen.

c. *Geneeskundige behandeling van het personeel.*

Op 1 Januari 1888 hadden 10 leeraren of geëmployeerden met hunne wettige gezinnen aanspraak op kostelooze geneeskundige behandeling, zoodat de toelage aan den behandelenden geneesheer J. C. Th. Scheffer, ingevolge de regeling in 1886 gemaakt, voor het jaar 1888 op *f* 100.— 's maands bepaald werd (zie het Algemeen Verslag van den staat van het Middelbaar en Lager Onderwijs, enz. over 1886, pag. 11).

2. Bibliotheek en verzamelingen.

Behalve de tijdschriften, waarop de inrichting geabonneerd is, werden enkele nieuwe boekwerken voor de bibliotheek aangekocht.

Voorts ontving de bibliotheek present-exemplaren van op last der Regeering gedrukte boek- en plaatwerken.

Overigens kon voor onderhoud en uitbreiding van bibliotheek en verzamelingen weinig gedaan worden.

3. Gebouwen.

De gebouwen werden behoorlijk onderhouden.

De vloeren der lokalen van het hoofdgebouw, die dringend verbetering behoefden, werden vernieuwd.

Tusschen den tuin van het gymnasium en het erf ten zuiden daarvan, dat tot 1885, toen het met de daarop staande huizen werd verkocht, tot het terrein der inrichting behoorde, bleef eene voldoende afscheiding nog steeds ontbreken.

4. Siamfonds.

Bij den aanvang van het verslagjaar genoten twee leerlingen, de een van het 3e, de ander van het 5e studiejaar, ieder voor de helft, de renten van het fonds, gevormd uit de in 1871 door den Eersten Koning van *Siam* gedane schenking van ƒ 10000.—. De eerstgenoemde leerling werd aan het einde van den cursus tot het 4e studiejaar bevorderd. Aan den ander, die met goed gevolg het eindexamen aflegde, werd het gebruik van de helft der renten van het fonds voor ten hoogste twee jaren opnieuw toegestaan als leerling van de afdeeling B der inrichting.

5. Leerlingen.

Afdeeling A. Hoogere Burgerschool.

1. Aantal.

Blijkens het vorig verslag waren de leerlingen onder ultimo 1887 volgenderwijs over de verschillende klassen verdeeld:

1e	studiejaar	41	leerlingen,
2e	»	28	»
3e	»	18	»
4e	»	14	»
5e	»	6	»
2e	»	1	toehoorder,
	Totaal	108	leerlingen,

waaronder 2 Chineezen in het 1e en 1 Chinees in het 3e studiejaar.

2. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.

Van 1 Januari tot de sluiting van het schooljaar keerden 2 oud-leerlingen terug: de een tot het 1e, de ander tot het 3e studiejaar. Daarentegen verlieten de school 27 leerlingen, waarvan 8 uit het 1e, 7 uit het 2e, 3 uit het 3e, 2 uit het 4e benevens al de leerlingen uit het 5e studiejaar en de toehoorder.

Van deze leerlingen zijn:

7 naar *Nederland* vertrokken om daar hunne studiën voort te zetten;

2 zich voorbereidende tot het toelatingsexamen voor, of geplaatst op de militaire school te *Meester-Cornelis*;

3 op eene landelijke onderneming;

3 bij den post- en telegraafdienst;

1 als aspirant-opzichter bij het Departement der Burgerlijke Openbare Werken:

1 als klerk op het bureau van het Mijnwezen;

1 als kweekeling bij het lager onderwijs aangesteld;

1 bij den handel geplaatst;

6 geslaagd in het eindexamen;

1 wegens voortdurende ongesteldheid en

1 wegens gebrek aan vlijt en aanleg van school genomen.

De cursus sloot derhalve met 83 leerlingen, d. i. met 7 meer dan het vorig verslagjaar, toen het aantal 5 minder bedroeg dan in het daaraan voorafgegane.

In het geheel werden de lessen in het schooljaar 1887/88 bijgewoond door 119 leerlingen, zijnde 2 minder dan in het vorige en 38 minder dan in 1885/86.

3. Resultaten der examens.

a. *Overgangsexamens.*

Van de 93 leerlingen, die de laagste vier studiejaren op het eind van het schooljaar bezochten, werden tot hoogere studiejaren bevorderd:

van de	37	leerlingen in het	1e	studiejaar	22	onvoorwaardelijk,
					7	voorwaardelijk,
					8	niet;
»	24	»	»	2e	»	16 onvoorwaardelijk,
					1	voorwaardelijk,
					7	niet;
»	19	»	»	3e	»	13 onvoorwaardelijk,
					1	voorwaardelijk,
					5	niet;
»	13	»	»	4e	»	8 onvoorwaardelijk,
					2	voorwaardelijk,
					3	niet.

b. *Herexamens.*

In de herexamens slaagden al de voorwaardelijk bevorderden met uitzondering van 1 leerling van het 1e studiejaar.

Werkelijk werden dus bevorderd:

aantal leerlingen:	studiejaar:	bevorderd:	percentage:
37	1e	28	75.7
24	2e	17	70.8
19	3e	14	73.7
13	4e	10	76.9

of over het geheel 74.2 pct., zijnde 3.1 pct. meer dan in 1887, 5.6 pct. meer dan in 1886 en 21.5 pct. meer dan in 1885.

De drie Chineezen behoorden tot de bevorderden; die van het 3e studiejaar als no. 12 en de twee van het 1e studiejaar als no. 9 en no. 21 der klasse.

c. *Toelatingsexamens.*

Voor de toelatingsexamens, gehouden op 14 Mei en volgende dagen, hadden zich 54 candidaten voor het 1e en 1 candidaat voor het 2e studiejaar aangemeld, van welke 41 slaagden. De candidaat voor het 2e studiejaar werd afgewezen, doch toegelaten tot het 1e studiejaar. Van de jongelieden, die aan het examen voldaan hadden, werden 34, waaronder 1 Chinees, als leerling ingeschreven.

d. *Toelating van oud-leerlingen, enz.*

Tot het 1e studiejaar keerde 1 oud-leerling terug, evenzoo tot het 4e.

Voorts werden tot het 1e studiejaar 2 leerlingen toegelaten, waarvan de een het toelatingsexamen aan de hoogere burgerschool te *Semarang* had afgelegd en de ander leerling geweest was aan die te *Soerabaja*. Eindelijk werd aan 2 jongelieden, uit *Nederland* aangekomen, toegestaan de lessen in het 3e studiejaar als toehoorders bij te wonen.

Bij den aanvang van het schooljaar 1888/89 waren dus aanwezig:

leerlingen van het vorige schooljaar	83	
leerlingen, die aan het toelatingsexamen voldaan hadden	34	
oud-leerlingen of leerlingen afkomstig van andere hoogere burgerscholen	4	
toehoorders	2	
Totaal	123	leerlingen,

welke over de vijf studiejaren aldus verdeeld waren:

1e studiejaar	44	
2e »	34	
3e »	16	
4e »	18	
5e »	9	
3e » toehoorders in alle vakken	2	
Totaal als boven	123	leerlingen.

4. Vermeerdering en vermindering na de vacantie.

Gedurende de eerste zes maanden van het schooljaar, van 2 Juli tot 31 December, nam het aantal leerlingen met 2 toe en met 10 af.

De toegelatenen werden beiden, de een als gewezen leerling van de hoogere burgerschool te *Haarlem* en de ander na te *Batavia* tusschentijds het toelatingsexamen afgelegd te hebben, in het 1e studiejaar geplaatst.

Van de leerlingen, die de hoogere burgerschool verlieten, behoorden 2, waaronder een Chinees, tot het 1e; 5, waaronder een der Chineezen, tot het 2e; 2 tot het 3e; en 1 tot het 4e studiejaar.

Van de vertrokken leerlingen zijn:

1 met zijne ouders naar *Nederland* vertrokken;

3 zich voorbereidende tot het toelatingsexamen voor de militaire school te *Meester-Cornelis* en

1 voor een Nederlandsch gymnasium;

2 bij den post- en telegraafdienst geplaatst;

1 wegens gezichtszwakte en

2, nam. de Chineezen, wegens hun voorgenomen huwelijk, afgeschreven.

Aan het eind van het verslagjaar bedroeg alzoo het aantal leerlingen 115, waarvan in het

1e studiejaar.....	44	leerlingen,		
2e »	29	»	(waaronder 1 Chinees),	
3e »	14	»		
4e »	17	»	(waaronder 1 Chinees),	
5e »	9	»		
3e »	2	toehoorders.		
Totaal.....	115	leerlingen,		

zijnde 7 meer dan aan het eind van het vorig verslagjaar.

5. Mutatiën.

De verschillende mutatiën in het aantal der leerlingen gedurende het verslagjaar, worden in bijzonderheden aangegeven in de volgende tabel.

OMSCHRIJVING.	1e studie-jaar.	2e studie-jaar.	3e studie-jaar.	4e studie-jaar.	5e studie-jaar.	Toe-hoor-ders (1).	Totaal.
Ultimo van het vorig verslagjaar...	41	28	18	14	6	[2] 1	108
» Januari 1888.....	42	27	19	14	6	—	108
» Februari »	42	27	19	14	6	—	108
» Maart »	37	24	19	14	6	—	100
» April »	37	24	19	13	6	—	99
» Mei—Juni »	34	21	16	12	—	—	83
Toegelaten van 1 Januari tot 1 Juli.	1	—	1	—	—	—	2
Verlieten de inrichting van 1 Januari tot 1 Juli.....	8	7	3	2	6	[2] 1	27
In den cursus 1887/88 werden de lessen bijgewoond door.....	45	29	22	15	7	[2] 1	119
Namen deel aan de overgangsexamens.	37	23	17	12	—	—	89
Namen geen deel aan de overgangs-examens.....	—	1	2	1	—	—	4
Bevorderd werden.....	28	17	14	10	—	—	69
Niet bevorderd werden.....	9	7	5	3	—	—	24
Bij het eindexamen { slaagden	—	—	—	—	6	—	6
Bij het eindexamen { werden afgewezen	—	—	—	—	—	—	—
Leerlingen van het vorige schooljaar op 2 Juli 1888.....	7	34	16	17	9	—	83
Toelatingsexamen: { candidaten....	54	1	—	—	—	—	55
Toelatingsexamen: { geslaagd.....	41	—	—	—	—	—	41
Toelatingsexamen: { afgewezen.....	13	1	—	—	—	—	14
Van de geslaagden kwamen op de inrichting.....	34	—	—	—	—	—	34
Oud-leerlingen keerden terug.....	1	—	—	1	—	—	2
Werden toegelaten oud-leerlingen van andere hoogere burgerscholen....	2	—	—	—	—	—	2

(1) De klassen, waarin de toehoorders geplaatst waren, zijn door kleinere cijfers aangeduid.

OMSCHRIJVING.	1e studie-jaar.	2e studie-jaar.	3e studie-jaar.	4e studie-jaar.	5e studie-jaar.	Toe-hoor-ders.	Totaal.
Op 2 Juli 1888 waren ingeschreven.	44	34	16	18	9	[3] 2	123
Ultimo Juli 1888	45	34	16	18	9	[3] 2	124
» Augustus 1888	45	33	16	18	9	[3] 2	123
» September »	43	30	15	17	9	[3] 2	116
» October »	43	30	15	17	9	[3] 2	116
» November »	43	29	15	17	9	[3] 2	115
» December »	44	29	14	17	9	[3] 2	115
Toegelaten tusschentijds van 1 Juli tot 1 Januari.....	2	—	—	—	–	—	2
Verlieten de inrichting van 1 Juli tot 1 Januari.....	2	5	2	1	—	—	10

6. Aantal leerlingen sedert de oprichting der hoogere burgerschool.

In het verslag over 1887 wordt een beredeneerd overzicht gegeven van het aantal leerlingen, die de inrichting van jaar tot jaar bezochten sedert de reorganisatie van het Gymnasium *Willem III* tot eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus, op 1 April 1867. Dienaangaande geven de mutatiën der leerlingen in 1888 geen aanleiding tot nieuwe beschouwingen. (Zie het »Algemeen Verslag" enz. over 1887, bladz. 18, 19 en 20).

7. Herkomst der leerlingen.

De herkomst der leerlingen, die in de laatste twaalf jaren de afdeeling »Hoogere Burgerschool" van het Gymnasium *Willem III* bezochten, blijkt uit het volgend staatje:

DATUM.	Uit streken, die geacht kunnen worden tot het ressort van de school te behooren.				Uit andere streken.				Algemeen totaal.
	Uit de residentie Batavia.	Uit andere gewesten van West-Java.	Van het eiland Sumatra en de gewesten Rioauw, Banka, Billiton en de Westerafdeeling van Borneo.	Totaal.	Van Midden-Java.	Van Oost-Java.	Van de Buitenbezittingen niet in de 4e kolom genoemd.	Totaal.	
Ult. December 1877	130	36	12	178	32	8	7	47	225
» » 1878	144	20	13	177	30	14	6	50	227
» » 1879	150	16	13	179	14	15	10	39	218
» » 1880	153	9	11	173	6	6	8	20	193
» » 1881	156	11	8	175	5	5	4	12	187
» » 1882	148	6	12	166	8	1	1	10	176
» » 1883	143	13	8	164	9	—	3	12	176
» » 1884	119	21	7	147	8	—	1	9	156
» » 1885	111	12	4	127	10	1	1	12	139
» » 1886	85	9	3	97	7	1	2	10	107
» » 1887	87	11	1	99	5	2	2	9	108
» » 1888	89	10	4	103	6	2	4	12	115

8. Leeftijd.

In de volgende tabel zijn opgegeven de gemiddelde leeftijd der leerlingen en het aantal hunner van elken leeftijd, in de verschillende klassen bij het einde van het verslagjaar.

KLASSEN.	AANTAL LEERLINGEN									Gemiddelde leeftijd.
	beneden de 12 jaren.	van 12—13 jaar.	van 13—14 jaar.	van 14—15 jaar.	van 15—16 jaar.	van 16—17 jaar.	van 17—18 jaar.	boven de 18 jaar.	Totaal.	
1e studiejaar.....	—	—	3	8	16	11	3	3	44	15.6 jaar.
2e »	—	—	2	6	8	6	5	2	29	15.2 »
3e »	—	—	—	—	3	5	7	1	16	16.4 »
4e »	—	—	—	1	2	3	7	4	17	16.9 »
5e »	—	—	1	—	—	—	1	8	9	18 »

De gemiddelde leeftijd der leerlingen bedroeg in de laatste tien jaren in elke klasse:

DATUM.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	5de studiejaar.
Ultimo December 1879...	13.4 jaar	15.8 jaar	17.1 jaar	18.6 jaar	18.9 jaar
» » 1880...	14.5 »	15.3 »	16.8 »	17.8 »	18.8 »
» » 1881...	14.6 »	15.3 »	16.5 »	17.1 »	17.7 »
» » 1882...	14.9 »	15.5 »	16.8 »	17.7 »	18.5 »
» » 1883...	14.5 »	15.5 »	16.3 »	17.3 »	19.1 »
» » 1884...	14.6 »	16 »	16.6 »	18 »	18.6 »
» » 1885...	14.7 »	15.8 »	17.2 »	17.7 »	19.3 »
» » 1886...	14.6 »	15.8 »	16.9 »	17.1 »	17.8 »
» » 1887...	14.4 »	15.4 »	15.8 »	16.6 »	18 »
» » 1888...	15.6 »	15.2 »	16.4 »	16.9 »	18 »

9. Schoolverzuim, gedrag en ijver.

Het schoolverzuim bedroeg in Januari 6.6, in Februari 5.8, in Maart 2.3, in April 3.6, in Juli 5, in Augustus 4.1, in September 5.9, in October 4, in November 4.3 en in December 5.1 of gemiddeld over het geheele jaar 4.5 percent. De lessen over eene halve tot tot eene geheele maand werden verzuimd, in Januari door 3, in Februari door 2, in April door 1, in Augustus door 3, in September door 3, in October door 1, in November door 1 en in December door 3 leerlingen.

Gedrag en ijver der leerlingen waren zeer bevredigend.

10. Eindexamen.

Aan dit examen, dat in de maand Mei te *Batavia* voor de 18de maal werd afgenomen, onderwierpen zich de 6 leerlingen van het 5de studiejaar, die allen slaagden.

Van deze jongelieden gingen 2 over tot de afdeeling *B;* terwijl de 4 overigen zich naar *Nederland* begaven, waarvan 1 om tot ingenieur, 1 om tot arts en 2 om tot Oost-Indisch ambtenaar opgeleid te worden.

11. Splitsing van klassen in parallel-afdeelingen.

Alleen de laagste twee studiejaren waren gesplitst: het 1e in 3, het 2e in 2 parallel-afdeelingen.

Afdeeling B. Inrichting voor de Indische taal-, land- en volkenkunde.

1. Aantal. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.

Het aantal leerlingen, dat blijkens het vorig verslag onder ultimo 1887 23 bedroeg, waarvan 7 in het 1e en 16 in het 2e studiejaar, onderging tot de sluiting van den cursus geen verandering.

2. Aantal leerlingen na de vacantie.

Bij den aanvang van het schooljaar 1888/89 lieten zich 17 leerlingen inschrijven, waarvan 7 voor het 1e en 10 voor het 2e studiejaar, onder welke laatsten 1, die in *Nederland* en 1, die in *Indië* reeds een voldoend groot-ambtenaarsexamen hadden afgelegd, doch aanvankelijk niet tot de aangewezenen voor ambtenaar bij den burgerlijken dienst behoorden.

Een hunner staakte vóór het einde van het jaar zijne studiën wegens zijne plaatsing als ambtenaar ter beschikking. Ook verliet een leerling van het 1e studiejaar de inrichting, na bij den handel eene betrekking met goede vooruitzichten gevonden te hebben.

In Juli werden nog 2, in Augustus 1 en in September 1 leerling ingeschreven; allen voor het 1e studiejaar. Het verslagjaar eindigde dus met 10 leerlingen in het 1e en 9 leerlingen in het 2e studiejaar. Hiervan waren 11 voor de eerste, 5 voor de tweede, 2 voor de derde en 1 voor de vijfde maal ingeschreven.

3. Herkomst der leerlingen.

Van de 19 leerlingen, die aan het eind van het verslagjaar de lessen volgden, hadden 8 van de hoogere burgerschool te *Batavia*, 2 van die te *Semarang*, 8 van die te *Soerabaja* en 1 van eene Nederlandsche hoogere burgerschool, het getuigschrift wegens voldoend afgelegd eindexamen verkregen.

4. Resultaten van het onderwijs.

Aan het in de maanden Mei en Juni te *Batavia* afgenomen groot-ambtenaarsexamen onderwierpen zich 15 leerlingen van het 2e studiejaar, waarvan 9 slaagden. Op één na werden alle geslaagden geplaatst.

5. Mutatiën.

De mutatiën in het aantal der leerlingen gedurende het verslagjaar blijken uit het volgende overzicht.

Afdeeling B.	Op ult°. 1887.	Ult°. Januari 1888.	Ult°. Februari 1888.	Ult°. Maart 1888.	Ult°. April 1888.	Toegelaten van 1 Januari tot 1 Juli.	Van 1 Januari tot 1 Juli verlieten de inrichting.	Bij het groot-ambtenaarsexamen		Op 2 Juli 1888.	Ult°. Juli 1888.	Ult°. Augustus 1888.	Ult°. September 1888.	Ult°. October 1888.	Ult°. November 1888.	Ult°. December 1888.
								slaagden.	werden afgewezen.							
1e studiejaar.	7	7	7	7	7	4	1	—	—	7	9	10	10	11	11	10
2e »	16	16	16	16	16	—	1	9	6	10	10	10	10	10	10	9
Totaal. . .	23	23	23	23	23	4	2	9	6	17	19	20	20	21	21	19

6. Inschrijving van officieren.

Van de in 1877 aan de officieren van het Nederlandsch-Indisch leger, die den volledigen cursus der krijgschool in *Nederland* naar eisch gevolgd hebben, verleende vergunning om het onderwijs aan de afdeeling B kosteloos bij te wonen, werd ook in dit verslagjaar geen gebruik gemaakt.

Hoogere burgerschool met driejarigen cursus voor meisjes te Batavia.

1. Algemeene mededeelingen.

Bij den aanvang van het schooljaar 1888/89 onderging het onderwijzend personeel eenige verandering. De leerares in de Engelsche taal- en letterkunde A. M. Gerth Van Wijk vertrok wegens meer dan twaalf jaren onafgebroken dienst met een tweejarig verlof naar *Europa*, terwijl in hare plaats tijdelijk met het onderwijs in de Engelsche taal- en letterkunde werd belast M. M. C. E. Tijdeman, hoofdonderwijzeres aan de openbare 2de lagere meisjesschool te *Soerabaja*.

Door het vertrek van den leeraar M. A. Terwen moest tevens worden voorzien in het onderwijs in de aardrijkskunde en cosmographie. Dat in eerstgenoemd vak werd opgedragen aan den leeraar aan het Gymnasium *Willem III* W. L. Megelink, dat in cosmographie aan den leeraar aan dezelfde inrichting Dr. H. Onnen, die reeds belast was met het onderwijs in de natuurkennis.

Het onderwijs in de geschiedenis eindelijk, dat vroeger werd gegeven door den leeraar aan het Gymnasium *Willem III* L. B. Van der Kolk, werd, nu er geen gelden voor een leeraar in dat vak meer beschikbaar waren, opgedragen aan de leeraressen Muijderman en Tijdeman.

2. Leerlingen.

a. *Aantal.*

Op ultimo December 1887 bedroeg het aantal leerlingen 43, verdeeld als volgt:

1e	studiejaar	15
2e	»	20
3e	»	8
	Te zamen	43

b. *Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.*

Vermeerdering van het aantal leerlingen had niet plaats. Daarentegen verminderde het met 6. 3 leerlingen, waarvan 1 uit het 1e studiejaar en 2 uit het 2e studiejaar, vertrokken naar elders; terwijl eveneens 3 leerlingen — 1 van het 1e en 2 van het 2e studiejaar — wegens familieomstandigheden de school verlieten.

Het schooljaar 1887/88 sloot dus met 37 leerlingen:

1e studiejaar	13
2e »	16
3e »	8
Te zamen.....	37

c. *Resultaten der examens.*

1. Overgangsexamens.

Van de 13 leerlingen in het 1e studiejaar werden 9 onvoorwaardelijk en 4 voorwaardelijk tot het 2e studiejaar toegelaten. De voorwaardelijk toegelatenen slaagden in hare herexamens.

Van de 16 leerlingen in het 2e studiejaar werden 13 onvoorwaardelijk en 2 voorwaardelijk — die later in hare herexamens slaagden — tot het 3e bevorderd, terwijl 1 werd afgewezen.

2. Eindexamen.

Aan dit examen, hetwelk in Mei voor de 5e maal werd afgenomen, onderwierpen zich 6 van de 8 leerlingen in het 3e studiejaar. Allen slaagden.

3. Toelatingsexamens.

De toelatingsexamens hadden plaats den 14en en 15en Mei. Daaraan werd deelgenomen door 17 candidaten, waarvan 16 voor het 1e studiejaar en 1 voor het 3e. Van de 16 voor het 1e studiejaar slaagden 11, terwijl de candidaat voor het 3e studiejaar tot het 2e werd toegelaten.

d. *Aantal leerlingen bij het begin van den nieuwen cursus.*

Van de oud-leerlingen kwamen 19 terug, nam. 10 van de 15 leerlingen, die tot het 2e studiejaar waren overgegaan en 9 van de 15 tot het 3e studiejaar bevorderden.

Voorts kwamen aan de lessen deelnemen de tot het 2e studiejaar toegelatene, 10 van de 11 voor het 1e studiejaar geslaagden en nog 1 leerling die te *Semarang* het toelatingsexamen voor eene inrichting van middelbaar onderwijs had afgelegd en ingevolge het 4e lid van art. 13 van het reglement der hoogere burgerschool voor meisjes zonder nader examen werd toegelaten. Eindelijk werden 2 leerlingen toegelaten als toehoorderessen van het 2e studiejaar.

De nieuwe cursus werd alzoo geopend met 33 leerlingen, waarvan

in het 1ste	studiejaar	11
» » 2de	»	11
» » 3de	»	9
toehoorderessen (» » 2de	)	2
	Te zamen....	33,

d. i. 10 minder dan in 1887 en 8 minder dan in 1886.

e. *Vermeerdering en vermindering na de vacantie.*

Gedurende de eerste zes maanden van het schooljaar 1888/89 verliet 1 leerling van het 3e studiejaar de school. Daarentegen werd 1 leerling tot het 1e studiejaar toegelaten. Aan het einde van het verslagjaar bedroeg het aantal leerlingen dus, evenals bij den aanvang van den cursus 33, d. i. 10 minder dan aan het einde van het vorig verslagjaar en 6 minder dan aan het einde van het daaraan voorafgaand jaar.

f. *Leeftijd.*

De gemiddelde leeftijd der leerlingen en het aantal leerlingen van elken leeftijd in de verschillende studiejaren, aan het eind van het verslagjaar, blijken uit de volgende tabel.

STUDIEJAAR.	AANTAL LEERLINGEN										Gemiddelde leeftijd.
	beneden de 12 jaren.	van 12—13 jaar.	van 13—14 jaar.	van 14—15 jaar.	van 15—16 jaar.	van 16—17 jaar.	van 17—18 jaar.	van 18—19 jaar.	van 19—20 jaar.	Totaal.	
Eerste.....	—	—	2	4	5	—	—	1	—	12	14.5 jaar.
Tweede.....	—	—	—	2	3	7	1	—	—	a) 13	15.5 »
Derde.....	—	—	—	—	—	4	2	1	1	8	16.8 »

g. Schoolverzuim, gedrag en ijver.

Het schoolverzuim was in Januari 4, in Februari 4.5, in Maart 1.2, in April 2.2, in Juli 0.9, in Augustus 1.4, in September 3.9, in October 2.4, in November 1.8 en in December 2.5 percent of gemiddeld over het geheele jaar 2.5 percent, tegen 4 percent in 1887 en 5.8 percent in 1886.

IJver en gedrag der leerlingen gaven reden tot tevredenheid.

3. Bibliotheek en verzamelingen.

Van de bibliotheek, ofschoon nog gering van omvang, werd wederom een geregeld en druk gebruik gemaakt.

De verzameling leermiddelen verkeerde in goeden staat.

4. Gebouwen.

De school bleef gevestigd in het daartoe gehuurd gebouw te *Rijswijk*.

5. Voorbereidingsklasse.

Het aantal leerlingen der voorbereidingsklasse bedroeg bij den aanvang van het verslagjaar 18 en aan het eind van den cursus 1887/88 20, waarvan in Mei 6 tot de hoogere burgerschool werden toegelaten. 5 leerlingen, die evenzeer geacht werden het toelatings-

a) Hieronder begrepen de beide toehoorderessen.

examen tot de hoogere burgerschool te kunnen afleggen, konden daaraan wegens vertrek naar elders evenwel niet deelnemen.

Bij het begin van den nieuwen cursus waren er weder 19 leerlingen, in welk aantal aan het einde van het verslagjaar geene verandering was gekomen.

Hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Semarang.

1. Algemeene mededeelingen.

a. *Toezicht en beheer.*

In de plaats van den dirigeerenden officier van gezondheid der 1e klasse, H. J. Van der Weide, wien in de maand Juli 1888 op verzoek, wegens vertrek, eervol ontslag werd verleend als lid der commissie van toezicht, werd nog in diezelfde maand tot lid dier commissie benoemd Dr. L. B. F. Ledeboer, geneesheer-directeur van het hulp-krankzinnigengesticht aldaar.

b. *Onderwijzend personeel.*

Aan den directeur der hoogere burgerschool, den heer K. L. Van Schouwenburg, werd tot herstel van gezondheid een buitenlandsch verlof van twee jaren verleend met ingang van 4 Juni 1888. Te zijner vervanging werd tot directeur der school benoemd de leeraar in de wis- en natuurkunde aan het Gymnasium *Willem III* te *Batavia* F. N. Knoch. Deze aanvaardde zijne betrekking op 17 Juni.

In het onderwijzend personeel kwamen de volgende veranderingen voor.

In de maand October 1888 werd aan den leeraar in de geschiedenis en aardrijkskunde, C. W. Mulder, op verzoek wegens ziekte, eervol ontslag uit zijne betrekking verleend. Diens vervanger had bij het einde van het verslagjaar zijne functiën nog niet aanvaard.

Het onderwijs in den wapenhandel, waarmede de heer FRANSEN belast was, ging in Februari 1888 over op den heer RUTJES. Verder werd de heer DENTZ op 9 Juli eervol ontheven van zijne tewerkstelling als onderwijzer in de gymnastiek en het schermen en in de daaropvolgende maand vervangen door den heer J. F. MIOLÉE.

De gezondheidstoestand van de leeraren heeft in den loop van het dienstjaar 1888 zeer veel te wenschen overgelaten. Volgens het leerplan waren gedurende het geheele jaar ruim 10000 lessen door den directeur en de leeraren der school te geven. Door ongesteldheid, langdurige ziekte, verlof en andere redenen van afwezigheid van eenige leeraren, zouden ruim 1100 van die lessen, d. i. ruim 11 percent onvervuld zijn gebleven, indien niet het overblijvende personeel daaraan tegemoet gekomen was, waardoor het mocht gelukken de onvervuld gebleven lessen te reduceeren tot slechts 26, of $^1/_4$ percent.

2. Leerlingen.

a. *Aantal.*

De school telde bij het begin van 1888 77 leerlingen, van welke er 29 zaten in het eerste, 16 in het tweede, 13 in het derde, 12 — waarvan 1 toehoorder — in het vierde en 7 in het vijfde studiejaar.

Van 58 waren de ouders te *Semarang*, van 19 elders woonachtig.

b. *Vermindering vóór de vacantie.*

Vóór het einde van het schooljaar werden afgeschreven 5 leerlingen: 2 van het tweede, 1 van het derde en 2 — waaronder 1 toehoorder — van het vierde studiejaar. Van gemelde 5 leerlingen trad 1 in militairen dienst, 2 vertrokken naar *Nederland*, 1 naar *Soerabaja;* terwijl 1 leerling wegens familieomstandigheden de school verliet.

De 7 leerlingen van het vijfde studiejaar, die allen voornemens waren zich aan het eerstvolgende eindexamen der hoogere burgerscholen in *Nederlandsch-Indië* te onderwerpen, werden op het einde van het

eerste kwartaal van 1888 als leerlingen voor alle vakken afgeschreven en volgden daarna tot het tijdstip, waarop het schriftelijk gedeelte van het eindexamen een aanvang nam, de lessen in slechts enkele vakken.

c. *Resultaten der examens.*

1. Overgangsexamens.

Tijdens het overgangsexamen telde de hoogere burgerschool in de laagste vier studiejaren 65 leerlingen, welke allen aan dat examen deelnamen.

35 leerlingen, of bijna 54 pct. werden tot een hooger studiejaar bevorderd, namelijk:

aantal leerlingen:				studiejaar:				percentage:
van de	29	:	15	van het	1e	of bijna		52
» »	14	:	8	» »	2e	» ruim		57
» »	12	:	7	» »	3e	» »		58
» »	10	:	5	» »	4e	»		50

2. Eindexamen.

De 7 leerlingen van het vijfde studiejaar namen deel aan het eindexamen der hoogere burgerscholen in *Nederlandsch-Indië* en slaagden allen.

3. Toelatingsexamens.

Van de 38 jongelieden, die zich hadden aangemeld om het toelatingsexamen tot het eerste studiejaar der hoogere burgerschool af te leggen, heeft 1 zich bij het begin van het examen teruggetrokken. Van de overige 37 slaagden er 24 of bijna 65 pct.

d. *Aanwezig bij den aanvang van den cursus* 1888/89.

Van de in het toelatingsexamen geslaagden werden er 20 bij den aanvang van het nieuwe schooljaar ingeschreven evenals 2 jongelieden, die het toelatingsexamen tot het tweede studiejaar met goed gevolg hadden afgelegd.

Nog werden als leerlingen van het eerste studiejaar ingeschreven 4 jongelieden, die met goed gevolg het toelatingsexamen te *Batavia* hadden afgelegd; terwijl 1 leerling van het eerste, 1 van het tweede en 2 van het derde studiejaar werden overgenomen van de hoogere burgerschool te *Soerabaja*.

Van de 65 leerlingen, die den vorigen cursus ten einde brachten en aan de overgangsexamens deelnamen, keerden er 10 bij het begin van het nieuwe schooljaar niet terug en wel 5 wegens vertrek naar *Nederland*, 3 die op eene fabriek of landelijke onderneming, 1 die op een kantoor en 1 die bij de *Nederlandsch-Indische Spoorweg-maatschappij* werden geplaatst.

Bij het begin van het schooljaar 1888/89 telde de hoogere burgerschool 85 leerlingen, ingedeeld als volgt:

In het 1e studiejaar	37
» » 2de »	19
» » 3de »	13
» » 4de »	11
» » 5de »	4

en eindelijk nog 1 leerling voor enkele vakken in het derde studiejaar.

Van hen waren 24 voor de eerste maal ingeschreven.

Van 53 leerlingen woonden de ouders te *Semarang*; van 32 waren die elders gevestigd.

e. *Aanwezig op ultimo* 1888.

Gedurende de eerste twee kwartalen van het nieuwe schooljaar en vóór het einde van 1888, werden op de lijst der leerlingen bijgeschreven: 2 leerlingen van het eerste studiejaar, die met goed gevolg het bewijs leverden de lessen in die klasse te kunnen volgen en 1 van het derde studiejaar, die van de hoogere burgerschool te *Soerabaja* werd overgenomen. Daarentegen werden van die lijst afgeschreven: 1 leerling van het eerste, 4 leerlingen van het tweede en 4 van het vierde studiejaar.

Van de afgeschrevenen gingen 3 over bij den post- en telegraafdienst, 3 vonden eene plaatsing op landbouwondernemingen, 2 verlieten de school om zich te bekwamen voor aspirant-officier en 1 wegens onvoldoende vorderingen.

In het geheel telde de hoogere burgerschool bij het begin van het jaar 1889 78 gewone leerlingen en 1 leerling voor bijzondere vakken; namelijk 38 in het eerste, 15 in het tweede, 14 en 1 toehoorder in het derde, 7 in het vierde en 4 in het vijfde studiejaar.

f. *Splitsing in parallel-klassen.*

Evenals sedert den cursus 1878/79, bleek de noodzakelijkheid het eerste studiejaar in twee parallel-klassen te splitsen.

g. *Schoolverzuim, gedrag en ijver. Ondersteunde leerlingen.*

Het gemiddeld schoolverzuim bedroeg over het geheele jaar 3.74 percent. Het bleef tusschen 1.94 percent in Juli en 7.79 percent in October 1888, toen eenige leerlingen wegens het heerschen der cholera de stad verlieten.

Gedrag en ijver der leerlingen gaven geene redenen tot klagen en konden van sommigen uitmuntend genoemd worden.

Acht leerlingen genoten voor korteren of langeren tijd ondersteuning van het studiefonds »Midden-Java". Een van hen legde met goed gevolg het eindexamen der hoogere burgerscholen in *Nederlandsch-Indië* af.

3. Bibliotheek en verzamelingen.

De bibliotheek verkeert in goeden staat en werd gedurende het verslagjaar belangrijk vermeerderd door opneming van nieuwe werken.

Ook met de verzameling uitspanningslectuur was dit het geval. Door de leerlingen werd hiervan veel gebruik gemaakt.

De verzameling van chemische en natuurkundige instrumenten werd een weinig uitgebreid; die van kaarten en plaatwerken onderging eene vrij belangrijke aanvulling.

De botanische tuin wordt in goeden staat onderhouden; er kwamen in 1888 weinig nieuwe planten bij.

4. Gebouwen.

In het voorste gedeelte van het hoofdgebouw vertoonden zich bij het intreden van den westmoesson zware lekkages, die dringend voorziening vorderden.

De andere gebouwen, ingericht voor het onderwijs in schei- en natuurkunde, natuurlijke historie en teekenen, verkeeren in goeden staat.

De gymnastiekloods bleek bij voortduring wat klein voor het aantal leerlingen, dat er gedurende enkele lessen onderwijs moet ontvangen.

Wilhelmina-school te Semarang.

1. Algemeene mededeelingen.

a. *Toezicht en beheer.*

In de maand Juni was de heer K. L. Van Schouwenburg wegens vertrek naar *Europa* verplicht als lid, tevens thesaurier, af te treden. Hij werd onmiddellijk in beide betrekkingen vervangen door den heer F. N. Knoch, directeur der hoogere burgerschool te *Semarang*.

Sedert bestaat de directie der school uit de heeren: P. F. Wegener als voorzitter, J. M. Rosskopf als secretaris en F. N. Knoch als thesaurier.

b. *Programma en dienstregeling.*

In het jaarverslag der *Wilhelmina-school* wordt mededeeling gedaan van eene aanvulling van het leerplan en eene uitbreiding van het onderwijs, daarin bestaande dat aan de school bij het begin van den cursus 1888/89 nog eene normaal-klasse voor opleiding van onderwijzeressen gevoegd werd.

De vorming dezer normaal-klasse kwam tot stand onder den aandrang van verschillende ingezetenen te *Semarang*, wier dochters de beide

studiejaren der school met vrucht doorloopen hadden en die ze eene verdere opleiding wenschten te verschaffen ter verkrijging van het diploma van hulponderwijzeres.

Het onderricht, waarvoor ook enkele onderwijzers van het lager onderwijs aan de school zijn verbonden, omvat er de gewone vakken, waarvan de kennis vereischt wordt voor het examen van hulponderwijzeres, maar verder worden de leerlingen mede in de gelegenheid gesteld hare kennis van het Fransch, Engelsch en Hoogduitsch te vermeerderen.

De lessen in de normaalklasse worden des namiddags van $4^1/_2$ tot $7^1/_2$ uur gegeven, terwijl de duur van het lesjaar en de vacantie geheel worden geregeld naar het bepaalde voor de *Wilhelmina-school*, waarvan de klasse als een onderdeel kan worden beschouwd.

c. *Onderwijzend personeel.*

Wegens gebrek aan fondsen was het bestuur verplicht het onderwijs in de gymnastiek aan het begin van den nieuwen cursus te staken. De heer H. Dentz werd dus bij zijn aftreden in bedoeld vak niet vervangen.

In plaats van den heer K. L. Van Schouwenburg trad als leeraar in de geschiedenis op, de heer W. F. Fels en toen ook later de heer C. W. Mulder verplicht was af te treden als leeraar in de geschiedenis en aardrijkskunde en de heer C. J. Kok De Jong wegens gezondheidsredenen zijn taak wenschte neder te leggen, werd in hunne plaats benoemd de heer M. Van Bruggen, leeraar in die vakken aan de hoogere burgerschool te *Semarang*.

Nog werden aangesteld voor het tweede studiejaar de heer D. G. Sigmond voor het rekenonderwijs en de heer R. A. Schoonhoven voor de aardrijkskunde; beiden zijn werkzaam bij het openbaar lager onderwijs.

Aan de normaalklasse werden geplaatst:

de heer H. H. Slangen voor de Nederlandsche taal.

» » J. H. Op de Coul voor de Fransche taal.

de heer J. Julius voor de Engelsche taal.
» » W. G. C. Lohman voor de Hoogduitsche taal en theorie van den zang.
» » W. F. Fels voor de geschiedenis en aardrijkskunde.
» » H. H. Moreu voor het rekenen, de vormleer en paedagogiek.
» » R. A. Schoonhoven voor natuurkennis.

2. Leerlingen.

a. *Aantal.*

Het jaar 1888 opende met:

12 leerlingen voor het 1ste studiejaar
9 » » » 2de » en
5 toehoorderessen voor enkele vakken.

b. *Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.*

Sedert het begin van het verslagjaar moesten, wegens ziekte en vertrek naar elders, afgevoerd worden:

5 leerlingen van het eerste studiejaar,
2 » » » tweede » en
2 toehoorderessen.

c. *Resultaten der examens.*

1. Overgangsexamens.

Van de 7 leerlingen van het eerste studiejaar vertrokken vóór den aanvang van den nieuwen cursus 2 naar elders, terwijl de overige naar het tweede studiejaar konden gaan.

Van het tweede studiejaar vertrokken in de maand Juni 1 leerling en 1 toehoorderes naar *Nederland*, terwijl de andere meisjes, die met succes de lessen hadden gevolgd, haar wensch te kennen gaven om zich in de normaalklasse verder voor te bereiden tot het examen van hulponderwijzeres.

2. Toelatingsexamens.

Drie meisjes legden met succes het toelatingsexamen voor de hoogere burgerschool af. Een van haar werd toegelaten tot de hoogere burgerschool voor meisjes te *Batavia*, een tweede maakte van haar recht geen gebruik en en een derde werd tot de *Wilhelmina-school* toegelaten.

Vijf meisjes kregen toegang tot de school, wijl zij van de hoofden der onderwijs-inrichtingen, welke zij bezocht hadden, het bewijs konden overleggen, dat zij de lagere school met vrucht doorloopen hadden en de lessen aan de hoogere burgerschool konden volgen.

Een leerling van het eerste studiejaar, die wegens ziekte was afgeschreven, werd bij den aanvang van den cursus tot het tweede studiejaar toegelaten.

Voor de normaalklasse werden 9 meisjes ingeschreven, van welke 7 met goed gevolg de *Wilhelmina-school* hadden doorloopen en 2 het diploma van afgelegd eindexamen der hoogere burgerschool voor meisjes te *Batavia* konden overleggen.

d. *Aantal leerlingen bij het begin van den nieuwen cursus en op het einde van het verslagjaar.*

Het schooljaar 1888/89 begon in Juli met:

6 leerlingen voor het 1ste studiejaar.
6 » » » 2de »
9 » » de normaalklasse.

Vóór het einde van het verslagjaar werden nog tot laatstbedoelde klasse toegelaten 4 meisjes, die de bewijzen hadden geleverd, dat zij de lessen met succes konden volgen.

Onder ultimo December 1888 waren dus aanwezig in:

het eerste studiejaar 6 leerlingen.
» tweede » 6 »
de normaalklasse 13 »

e. *Gedrag en ijver.*

Gedrag en ijver der leerlingen gaven steeds reden tot tevredenheid. De lessen werden zeer geregeld bijgewoond.

3. Schoolgebouw, leermiddelen, enz.

Het eerste studiejaar ontvangt nog altijd onderwijs in het lokaaltje op het erf der woning van den resident. De lessen worden gegeven des morgens van 9 tot 12 uur.

Het tweede studiejaar en de normaalklasse ontvangen onderwijs, des avonds van $4^1/_2$ tot $7^1/_2$ uur, in twee vertrekken van het gebouw der hoogere burgerschool.

In de behoefte aan leermiddelen en meubilair is zeer voldoende voorzien.

4. Geldmiddelen.

De toestand der geldmiddelen laat nog steeds te wenschen over en de directie zou niet in staat zijn de nuttige inrichting in het leven te houden, als leeraren en onderwijzers zich niet met een minimumbezoldiging tevreden stelden.

De school werd ook in het verslagjaar weder gesteund door eene maandelijksche bijdrage van de ter plaatse bestaande vrijmetselaarsloge en van eenige belangstellende ingezetenen.

Inrichtingen voor middelbaar onderwijs met de hoogere burgerschool te Semarang in verband staande.

Als zoodanig mag beschouwd worden de cursus voor fabrieksscheikunde, door den leeraar der hoogere burgerschool P. Leendertz gehouden van 15 Januari tot 15 Mei 1888, ten behoeve van de leerlingen van het proefstation te *Semarang*. Daarvan maakten gebruik 10 jongelieden, waarvan echter sommigen vóór het einde van den cursus hunne werkzaamheden in de fabrieken moesten hervatten.

Het onderwijs bepaalde zich tot de grondbeginselen der elementaire chemie, vooral met het oog op de behandeling van *suiker*, zoowel wat de chemische eigenschappen als de quantitatieve bepaling daarvan betreft. Tevens werd van de physica zooveel onderwezen, als noodig was voor het goed begrip van de balans en van de optische methode voor suikeronderzoek. De lessen werden gegeven in de lokalen voor scheikunde aan de hoogere burgerschool.

Door den tijdelijken leeraar der hoogere burgerschool, G. L. Verver werd de technische cursus, die op 1 Juli 1886 geopend was, in den loop van 1888 voortgezet aan het kantoor van den waterstaat te *Semarang*. Het aantal leerlingen, die daaraan deelnamen, steeg van 8 op 1 Januari, tot 15 op ultimo December 1888.

Het doel van dezen cursus is de opleiding van jongelieden voor de betrekkingen van opzichter der Burgerlijke Openbare Werken en machinist.

De lessen voor machinist waren van die voor opzichter geheel afgescheiden, wegens de moeilijke combinatie van beide richtingen.

Onderwijs werd gegeven in de volgende vakken: burgerlijke bouwkunde, waterbouwkunde, kennis van werktuigen, landmeten en waterpassen, meetkunde, stelkunde, scheikunde en elementaire mechanica.

Hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Soerabaja.

1. Algemeene mededeelingen.

a. *Toezicht en beheer.*

In de maand Augustus 1888 vertrok de president der commissie van toezicht, de heer Mr. J. J. C. Enschedé naar *Nederland*, waarna hij vervangen werd door het lid Mr. J. C. Mulock Houwer.

Ter aanvulling werd voorts in de commissie benoemd de heer Dr. B. Th. W. Van Hasselt, die echter na eenige maanden wederom zijn ontslag verzocht en in de maand December 1888 werd vervangen door den heer Mr. H. Enschedé.

b. *Onderwijzend personeel.*

De leeraar in de scheikunde Dr. J. J. Van Renesse, vertrok in Mei 1888 wegens ziekte naar *Nederland*, maar overleed op de reis derwaarts aan boord. In dezelfde maand werd de heer Dr. K. H. Mertens, voorheen leeraar aan de hoogere burgerschool te *Semarang*, tot zijn opvolger benoemd.

De leeraar in het hand- en rechtlijnig teekenen en het schoonschrijven E. B. Van Dulmen Krumpelman verliet in Juni 1888 's lands dienst met pensioen. Bij het begin van den nieuwen cursus werden diens lessen, in afwachting der aankomst uit *Nederland* van zijn vervanger, onder de overige leeraren verdeeld met dien verstande, dat het onderwijs in het handteekenen aan den leeraar J. Luijten, dat in het rechtlijnig teekenen aan den leeraar B. J. Stofberg en eindelijk de lessen in het schoonschrijven aan den leeraar D. Kolling werden opgedragen. In verband hiermede ging een deel van het onderwijs in het Nederlandsch van den heer Luijten over op de leeraren H. Valk en M. Wiessing, terwijl de lessen in het Fransch van den heer Wiessing door den leeraar F. H. Leroy werden waargenomen.

Bij het begin van den nieuwen cursus kwam nog eenige wijziging in de verdeeling van het onderwijs in de moderne talen. Den leeraar F. H. Leroy werd uitsluitend het onderwijs in de Fransche taal opgedragen, de leeraar W. L. D. Onken verkreeg de lessen in het Engelsch, terwijl de leeraar M. Wiessing, naast het onderwijs in de Hoogduitsche taal, nog een gedeelte der lessen in het Fransch tot zijn taak gebracht zag.

De heeren J. Luijten en M. Wiessing, totnogtoe slechts tijdelijk in hunne betrekkingen benoemd, werden in de maand Februari in de vaste formatie opgenomen.

Vóór de groote vacantie moesten geruimen tijd de lessen van de heeren Van Renesse en Onken door andere leeraren worden waarge-

nomen. Reeds in Januari verzuimden zij, wegens ziekte, eenige dagen de school.

Van 27 Februari tot aan de groote vacantie heeft de leeraar VAN RENESSE door ziekte slechts één dag dienst kunnen doen. Den 6^{en} Maart vertrok hij met een maand verlof naar *Lawang*, welk verlof nader met één maand werd verlengd.

Te rekenen van 13 Maart tot de groote vacantie was de leeraar ONKEN door ziekte voortdurend afwezig. Den 16^{en} Maart vertrok hij met verlof naar *Tosari*.

Door de gezamenlijke overige leeraren werd de school slechts gedurende 5 dagen verzuimd.

Na de groote vacantie, bij het begin van den nieuwen cursus, was de leeraar ONKEN nog niet teruggekeerd. Eerst den 31^{en} Juli kon hij zijn dienst hervatten.

Den 9^{en} November vertrok de directeur der school met een verlof, wegens ziekte, voor één maand naar *Malang*.

Eindelijk werd ook den leeraar M^{r}. C. A. VALK, gerekend van 21 November, een verlof wegens ziekte voor den tijd van eene maand naar *Prigen* verleend.

De absentiën der overige leeraren waren zeer gering.

2. Leerlingen.

a. *Aantal.*

Op 1 Januari 1888 telde de school:

35	leerlingen	in het	eerste	studiejaar,
28	»	» »	tweede	»
15	»	» »	derde	» (waaronder 1 Chinees)
14	»	» »	vierde	» zoomede 1 toehoorder
9	»	» »	vijfde	»

Te zamen 101 leerlingen en 1 toehoorder.

b. *Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.*

In Januari werd aan een gewezen leerling der hoogere burgerschool te *Rotterdam* vergund als toehoorder de lessen in enkele vakken te volgen in het derde studiejaar.

Voor het tweede studiejaar werd in de maand Maart als leerling ingeschreven een gewezen leerling der school, die in September van het vorige verslagjaar als leerling van genoemd studiejaar was afgeschreven.

Vóór het einde van den toen loopenden cursus werd de school door 9 leerlingen verlaten. Van hen behoorden 3 tot het eerste, 2 tot het tweede, 2 tot het derde en 2 tot het vierde studiejaar.

Van bedoelde leerlingen in het eerste studiejaar vertrokken 2 naar *Nederland* (1 van deze is aan boord overleden) en trad 1 in dienst als klerk; van de leerlingen van het tweede studiejaar vertrok 1 naar *Nederland,* waar hij leerling werd der machinistenschool te *Amsterdam* en vond 1 plaatsing op een koffieland; van die der derde klasse werd 1 geplaatst op een koffieland en keerde de andere (een Chinees) bij het begin van den nieuwen cursus terug op school; van die der vierde klasse werd 1 geplaatst op eene suikerfabriek en keerde de ander eveneens bij de hervatting der lessen terug op school.

Bij het einde van den cursus werd dus de school bezocht door:

52	leerlingen	in	het	eerste	studiejaar		
27	»	»	»	tweede	»		
13	»	»	»	derde	»	en 1	toehoorder
12	»	»	»	vierde	»	» 1	»
9	»	»	»	vijfde	»		
Te zamen 93	leerlingen					en 2	toehoorders.

c. *Resultaten der examens.*

1. Overgangsexamens.

Hieraan werd deelgenomen door 83 leerlingen, van welke 61 of ruim 73% werden bevorderd, als:

van	het	1ste	tot	het	2de	studiejaar	20	van	de	31	of bijna 65%
»	»	2de	»	»	3de	»	20	»	»	27	» ruim 74%
»	»	3de	»	»	4de	»	13	»	»	13	» 100%
»	»	4de	»	»	5de	»	8	»	»	12	» bijna 67%.

Door 1 leerling van het eerste studiejaar werd geen deel genomen aan het overgangsexamen.

Aan 1 niet-geslaagde van het eerste studiejaar werd vergund den nieuwen cursus te volgen als leerling voor bijzondere vakken in het tweede studiejaar.

2. Eindexamen.

Van de 9 leerlingen van het vijfde studiejaar slaagden 8 in het eindexamen der hoogere burgerscholen in *Nederlandsch-Indië*.

3. Toelatingsexamens.

In Mei werden de toelatingsexamens afgenomen; daaraan onderwierpen zich 59 candidaten voor het eerste, 1 voor het tweede en 1 voor het vierde studiejaar. De candidaat voor het vierde studiejaar was reeds toehoorder in de derde klasse. Voor het eerste studiejaar slaagden 36 jongelieden of 61 percent. De candidaten voor de tweede en vierde klasse slaagden beiden.

d. *Aanwezig bij den aanvang van den nieuwen cursus.*

Van hen, die aan het toelatingsexamen voor het eerste studiejaar hadden voldaan, werden bij de hervatting der lessen 34 als leerlingen ingeschreven; terwijl 2 van het verkregen recht geen gebruik maakten. Ook werden de candidaten, die voor het tweede en vierde studiejaar waren geslaagd, als leerlingen voor die klassen ingeschreven.

Verder deden zich bij het begin van den nieuwen cursus als leerlingen inschrijven: in de derde klasse 1 oud-leerling dier klasse, welke vóór het einde van den vorigen cursus de school had verlaten en in de vierde klasse 1 oud-leerling dier klasse, die insgelijks tijdens den vorigen cursus het bijwonen der lessen had gestaakt. Ten slotte werd nog als toehoorder tot het vierde studiejaar toegelaten een hulpapotheker van het leger.

Behalve de 8 geslaagden in het eindexamen, verlieten na afloop van den cursus 1887/88 nog 12 leerlingen de school. Van hen behoorden 6 tot de eerste, 5 tot de tweede en 1 tot de derde klasse.

Van de afgeschreven leerlingen in het eerste studiejaar vertrok 1 naar *Nederland*, 1 naar zijne familie te *Semarang*, werd 1 geplaatst bij den handel, 1 bij den waterstaat, zou 1 dienst nemen bij het leger en keerde 1 in de maand Augustus terug op school. Van de vertrokken leerlingen van het tweede studiejaar gingen 3 naar hunne familie te *Semarang*, werd 1 geplaatst op een handelskantoor en 1 bij een notenperk op *Banda*. De leerling der derde klasse vertrok naar *Nederland* om daar te worden opgeleid tot veearts.

De cursus 1888/89 werd geopend met 111 leerlingen (waaronder 1 voor bijzondere vakken) en 2 toehoorders. Van hen behoorden 89 leerlingen en de toehoorders te *Soerabaja* thuis; 22 leerlingen waren van elders.

De verdeeling over de verschillende klassen was als volgt:

in het	eerste	studiejaar	40	leerlingen,
»	tweede	»	26	» (hieronder 1 voor bijzondere vakken).
»	derde	»	18	» (hieronder 1 Chinees),
»	vierde	»	18	» en 2 toehoorders,
»	vijfde	»	9	»

Te zamen 111 leerlingen en 2 toehoorders.

e. *Splitsing der klassen in parallel-afdeelingen.*

Het eerste en tweede studiejaar waren bij het begin van den cursus 1888/89 weder elk in twee parallel-afdeelingen gesplitst.

f. *Vermeerdering en vermindering na de opening van den nieuwen cursus.*

Kort na de opening van den nieuwen cursus werd aan 1 leerling van het tweede studiejaar vergund voortaan de lessen te volgen als leerling voor enkele vakken in het derde studiejaar. Een leerling van het vierde studiejaar werd leerling voor enkele vakken in diezelfde klasse.

Vóór ultimo December werden nog ingeschreven: in het eerste studiejaar 2 leerlingen en in het tweede studiejaar 1 leerling. Van de beide nieuwe leerlingen der eerste klasse was één oud-leerling der school die, gelijk hierboven is gemeld, in het vorige leerjaar zijne studiën had gestaakt; de ander werd na voldoend afgelegd toelatingsexamen ingeschreven. De nieuwe leerling voor het tweede studiejaar kwam van de hoogere burgerschool te *'s Gravenhage.*

Tot ultimo December werd de school verlaten door 9 gewone leerlingen, 1 leerling voor bijzondere vakken en 1 toehoorder. Van de gewone leerlingen behoorden 5 tot het tweede studiejaar, 2 tot het derde, 1 tot het vierde en 1 tot het vijfde; de leerling voor bijzondere vakken en de toehoorder waren van de 4e klasse.

Van de 5 afgeschreven leerlingen der tweede klasse zou 1 het examen doen voor aspirant-officier, 1 werd smid, 1 klerk bij de recherche en 1 geplaatst bij een aannemer van bouwwerken, terwijl de vijfde slechts tijdelijk de school verliet om den volgenden cursus weer als leerling terug te keeren. Van de beide leerlingen der derde klasse werd 1 geplaatst bij den post- en telegraafdienst, terwijl de ander naar de hoogere burgerschool te *Semarang* overging. De leerling der vierde klasse vertrok met zijne familie naar *Soerakarta;* die der vijfde klasse is photograaf geworden. De leerling voor bijzondere vakken in het vierde studiejaar vertrok met zijne familie naar *Batavia;* de toehoorder in die klasse is hulpapotheker in het leger.

Door een en ander waren op ultimo December 1888 geplaatst:
in het eerste studiejaar 42 leerlingen,
» » tweede » 21 » (waaronder 1 voor bijzondere vakken),
» » derde » 17 » (waaronder 1 voor bijzondere vakken en 1 Chinees),
» » vierde » 16 » en 1 toehoorder,
» » vijfde » 8 »

Te zamen 104 leerlingen en 1 toehoorder.

g. *Leeftijd.*

De leeftijd der op 31 December 1888 ingeschreven leerlingen is vermeld in de volgende tabel. De cijfers in de bovenste horizontale rij duiden den leeftijd in jaren aan:

	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	24	Aantal leerlingen.
Eerste studiejaar.....	4	5	12	9	9	3	—	—	—	—	—	42
Tweede »	—	3	2	7	4	4	1	—	—	—	—	21
Derde »	—	—	3	4	3	3	3	1	—	—	—	17
Vierde »	—	—	—	—	2	4	3	1	1	5	—	16
Vijfde »	—	—	—	—	—	—	3	3	1	1	—	8
Toehoorder.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Te zamen.....	4	8	17	20	18	14	10	5	2	6	1	105

De gemiddelde leeftijd was:
in het eerste studiejaar 14.5 jaar.
» » tweede » 15.3 »
» » derde » 16.1 »
» » vierde » 18.6 »
» » vijfde » 19 »

De toehoorder is 24 jaar oud.

h. *Schoolverzuim.*

Over het geheele jaar bedroeg het schoolverzuim 4%; het wisselde af tusschen 2.1% in Juli en 6.9% in November 1888.

i. *Gezondheidstoestand.*

Drie leerlingen verzuimden, wegens ziekte, ieder meer dan twee maanden de school, een ander gedurende 7 weken en nog een ander gedurende ééne maand. De absentiën wegens ziekte van de overige leerlingen waren steeds van korten duur.

Behalve in de maand November 1888, kon de gezondheidstoestand over het algemeen gunstig worden genoemd.

j. *Gedrag en ijver.*

Het gedrag en de ijver der leerlingen waren zeer bevredigend.

3. Bibliotheek en verzamelingen.

De bibliotheek werd aangevuld door voortzetting der abonnementen op tijdschriften en andere werken, door aankoop van boeken en door schenkingen.

Voor het onderwijs in de natuurlijke historie werd eene volledige verzameling hulpmiddelen uit *Nederland* verwacht.

Burgeravondschool te Soerabaja.

1. Algemeene mededeelingen.

a. *Toezicht en beheer.*

In de commissie van toezicht, zooals deze bij den aanvang van 1888 was samengesteld, kwam in den loop van het verslagjaar geen verandering.

b. *Onderwijzend personeel.*

De leeraar in de rekenkunde, H. F. Aukes werd, wegens vertrek met verlof naar *Nederland*, in Januari 1888 vervangen door den heer J. Schüller, 1e luitenant onder-constructeur bij den artillerie-constructiewinkel.

In de maand Juli daaraanvolgende werden de leeraar in de natuurkunde P. C. Van der Willigen en de leeraar in de werktuigkunde H. Siebers op verzoek eervol van hunne functiën ontheven.

Het onderwijs in de natuurkunde ging over op den leeraar H. W. A. S. Loke, die tot dusver het rechtlijnig-bouwkundig- en werktuigkundig teekenen gedoceerd had. Dit onderwijs werd opgedragen aan den leeraar in de meetkunde H. Ypes, terwijl eindelijk voor de lessen in de meetkunde en de werktuigkunde tot leeraren werden benoemd de heeren J. Fabius, 2e luitenant-adjunct der artillerie en J. F. Hellendoorn, ingenieur der 2e klasse bij het stoomwezen.

De lessen werden door de leeraren over het algemeen geregeld gegeven.

De absentiën van het personeel brachten niet veel stoornis in den gang van het onderwijs, omdat de opengevallen lessen door den directeur der school en de overige leeraren werden waargenomen.

2. Leerlingen.

a. *Aantal.*

Bij den aanvang van het jaar 1888 bedroeg het aantal leerlingen 57; tot het bijwonen der lessen werden daarna nog 4 leerlingen toegelaten. Van deze 61 leerlingen bezochten nog 36 de school bij het begin van den cursus 1888/89.

Aangezien van de 44 candidaten, die zich tot bijwoning van laatstgenoemden cursus hadden aangemeld, slechts 20 aan het toelatings-

examen voldeden en derhalve tot den nieuwen cursus konden toegelaten worden, bedroeg het aantal leerlingen, bij den aanvang van den cursus 1888/89 56.

Bovendien werden tot de lessen in de 2e klasse toegelaten de 2 toehoorders, die in den vorigen cursus de lessen in het eerste studiejaar hadden gevolgd, terwijl als toehoorders in de 3e klasse werden toegelaten 2 leerlingen, die na afloop van het leerjaar 1887/88 een diploma hadden verworven.

b. *Indeeling.*

Van de 41 leerlingen, namelijk 6 in de 3de klasse, 7 in de 2de klasse en 28 in de 1ste klasse, die den cursus 1887/88 tot het einde gevolgd hebben, werden 5 leerlingen van de hoogste klasse ontslagen met een bewijs dat zij de school met vrucht doorloopen hadden. 4 leerlingen van het 2de en 9 leerlingen van het 1ste leerjaar gingen in eene hoogere klasse over, terwijl 1 leerling van de 3de, 3 leerlingen van de 2de en 19 van de laagste klasse de lessen in die klassen nogmaals moesten volgen.

De nieuwe cursus 1888/89 werd dus geopend met:

5 leerlingen in de 3de klasse.
12 » » » 2de » en
39 » » » 1ste »

De splitsing der 1ste klasse in twee parallel-afdeelingen werd, evenals in 1887 (met 38 leerlingen), ook gedurende het verslagjaar (met 39 leerlingen) niet noodig geacht, te meer nu door de ondervinding gebleken was, dat het aantal leerlingen, gelijktijdig in die klasse vereenigd, toch nooit voltallig is.

c. *Aard der gekozen bestemming.*

Van de 56 leerlingen, waarmede het leerjaar 1888/89 geopend werd, hadden zich opgegeven:

in de 3de klasse:

4 voor machinist,

1 » opzichter bij den waterstaat;

in de 2de klasse:

8 voor machinist,

4 » opzichter bij den waterstaat en

in de 1ste klasse:

21 voor machinist,

11 » opzichter bij den waterstaat,

2 » landmeter,

2 » teekenaar,

1 » opzichter eener timmermanswerkplaats,

1 » opzichter eener instrumentmakerswerkplaats,

1 » stuurman.

d. *Leeftijd.*

De leeftijd der 56 leerlingen en 4 toehoorders, waarmede de lessen van 1888/89 zijn aangevangen, wordt aangegeven in de volgende tabel. De cijfers in de bovenste horizontale rij duiden den leeftijd in jaren aan.

	15	16	17	18	19	20	21	Aantal leerlingen.	
1e studiejaar.....	12	8	12	4	3	—	—	39	(*a*) 1 van 19, 2 van 21 en 1 van 29 jaren.
2e »	2	1	2	4	1	1	1	12	
3e »	—	—	—	2	—	2	1	5	
Toehoorders (*a*)...	—	—	—	—	—	—	—	—	
Te zamen...	14	9	14	10	4	3	2	56	

e. *Plaatsing van leerlingen bij fabrieken en werkplaatsen.*

Bij hervatting der lessen van den cursus 1888/89 waren alle leerlingen van het 3de en 2de studiejaar bij Gouvernements inrichtingen

en werkplaatsen of in particuliere ateliers werkzaam. Eveneens was dit het geval met het meerendeel der leerlingen van het 1ste studiejaar, afkomstig van den vorigen cursus, terwijl voor de nog niet geplaatste jongelieden van laatstbedoelde categorie en voor de 20 nieuwe leerlingen van de 1ste klasse toch zooveel mogelijk gelegenheid werd gezocht om hen ook practisch in verschillende ambachten te bekwamen.

De verdeeling der leerlingen over de verschillende inrichtingen blijkt uit het hier volgend overzicht.

	Leerlingen			
	1e klasse.	2e klasse.	3e klasse.	Totaal.
Artillerie-constructiewinkel	8	3	—	11
Marine-etablissement	5	3	3	11
Fabriek voor de marine en het stoomwezen	8	3	1	12
Waterstaat	3	—	—	3
Staatsspoorwegen	—	1	—	1
Particuliere ateliers	4	2	1	7
Nog op school	11	—	—	11
Te zamen	39	12	5	56

f. *Vermeerdering en vermindering van het aantal leerlingen.*

Reeds is vermeld, dat bij den aanvang van het jaar 1888 57 leerlingen ingeschreven waren. Tot het bijwonen der lessen in het eerste studiejaar werden vervolgens, na een voldoend afgelegd admissie-examen, nog toegelaten 4 jongelieden.

5 leerlingen verlieten bij het eindigen van het schooljaar 1887/88 de inrichting met een getuigschrift dat zij de lessen met vrucht gevolgd hadden.

Vóór het eindigen van den toen loopenden cursus werd de school bovendien nog verlaten door:

1 leerling van de 3de klasse, die op een suikerfabriek geplaatst werd;
9 leerlingen van de 2de klasse en wel:
1 om gezondheidsredenen,
1 geplaatst op eene tabaksonderneming,
1 geplaatst als machinist-leerling bij de *Nederlandsch-Indische Stoomvaartmaatschappij*,
2 zonder vermelding van redenen,
4 verwijderd wegens onvoldoenden ijver en veelvuldig onwettig schoolverzuim;
10 leerlingen van de eerste klasse en wel:
1 verwijderd wegens wangedrag,
6 » » veelvuldig onwettig schoolverzuim,
1 » » onvoldoenden ijver,
2 geplaatst op eene suikerfabriek.

De cursus 1887/88 eindigde alzoo met 56 leerlingen.

Het nieuwe leerjaar werd, gelijk hierboven reeds gemeld is, geopend met eene vermeerdering van 20 nieuwe leerlingen in de eerste klasse, derhalve in het geheel met 56 leerlingen.

Na het afleggen van een voldoend toelatingsexamen werd tusschentijds nog 1 leerling tot het eerste studiejaar toegelaten, terwijl tot ultimo December 25 leerlingen werden afgeschreven, namelijk:
in de 3e klasse:
1 leerling, nadat gebleken was dat hij het onderwijs niet behoorlijk volgen kon en hij weigerachtig bleef de lessen in eene lagere klasse nogmaals bij te wonen;
in de 2e klasse 3 leerlingen en wel:
1 in dienst getreden bij het leger,
1 geplaatst als élève bij eene irrigatie-brigade,
1 zonder opgaaf van redenen;
in de 1e klasse 21 leerlingen en wel:
4 wegens vertrek,
5 geplaatst op eene fabriek of onderneming,

1 overleden,

7 verwijderd wegens veelvuldig onwettig schoolverzuim,

4 zonder opgaaf van redenen.

Tengevolge van deze mutatiën bedroeg het aantal leerlingen op 31 December 1888 32, over de 3 klassen verdeeld als volgt:

in het eerste	studiejaar	19	leerlingen,
» » tweede	»	9	»
» » derde	»	4	»
Te zamen		32	leerlingen,

benevens nog 2 toehoorders in de tweede en 2 in de derde klasse.

g. *Gedrag, ijver en schoolverzuim.*

Zooals reeds vermeld is onder § *f*, moest 1 leerling wegens wangedrag van de school verwijderd worden; dezelfde maatregel is wegens voortdurend gemis aan ijver of veelvuldig onwettig schoolverzuim ook toegepast moeten worden op 4 leerlingen van het tweede en op 13 leerlingen van het eerste studiejaar.

Niet onvermeld mag blijven, dat verwijdering van de school eerst in overweging wordt genomen nadat de leerlingen herhaaldelijk, zoo vanwege den directeur der school als door de commissie van toezicht, zijn aangespoord tot getrouwer schoolbezoek en betoon van meer ijver; terwijl ook ouders of voogden vooraf meermalen gewezen werden op de tekortkomingen hunner kinderen of pupillen en op de gevolgen, die daaruit kunnen voortspruiten.

Omtrent het schoolverzuim is alleen te melden, dat het cijfer der onwettige absentiën hoog was. Het zijn echter veelal een klein aantal leerlingen, die zich aan bijzonder groot schoolverzuim schuldig maken en die daarom het cijfer der absentiën aanmerkelijk doen stijgen.

3. Verzamelingen.

Eerst in de tweede helft van het verslagjaar is het mogelijk geweest den aanmaak van modellen, voornamelijk ten behoeve van het onder-

wijs in werktuigkundig- en bouwkundig teekenen, geregeld onder handen te nemen.

Die modellen worden voornamelijk onder toezicht van den leeraar H. YPES aangemaakt.

4. Meubilair en verlichtingsmiddelen.

Het meubilair was zeer voldoende voor de behoefte; naarmate de verzameling modellen grooter wordt, zal alleen nu en dan vermeerdering van het aantal schoolkasten noodig zijn.

Reeds in het vorige jaarverslag werd vermeld, dat de verlichting voorloopig weinig verbetering behoefde. Het plan is echter in overweging om de petroleumverlichting door gas te vervangen.

5. Gebouwen.

De lessen werden gegeven in de lokalen der hoogere burgerschool, die zeer voldoende ruimte aanboden en goed voldeden.

B.

LAGER ONDERWIJS VOOR EUROPEANEN EN MET DEZEN GELIJKGESTELDEN.

§ 1.

Mededeelingen van algemeenen aard.

Bij circulaire van den Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid dd°. 18 October 1888 N°. 10925 (Bijblad op het Staatsblad van *Nederlandsch-Indië* N°. 4489) werden eenige voorschriften gegeven ter vergemakkelijking van de contrôle op de verantwoordingen der schoolgelden, aan de openbare lagere scholen ontvangen.

Afwezigheid of ontstentenis van onderwijzend personeel gaf hier en daar weder eenige stoornis in den geregelden gang van het onderwijs. Aan een zestal scholen moesten de lesuren tijdelijk gewijzigd worden, met dien verstande, dat de leerlingen dagelijks in twee elkander afwisselende groepen onderwijs ontvingen.

§ 2.

Toezicht op het lager onderwijs.

In Mei van het verslagjaar werd aan den inspecteur van het lager onderwijs in de 3e afdeeling H. Meijll een tweejarig verlof naar *Nederland* wegens ziekte verleend. Hij werd in Juni d.a.v. als zoodanig vervangen door den leeraar aan het Gymnasium *Willem III* te *Batavia* M. A. Terwen.

Bijeenkomsten van de inspecteurs hadden in dit jaar niet plaats.

Met uitzondering van enkele, werden alle scholen door de inspecteurs bezocht.

§ 3.

Akten van bekwaamheid tot het geven van onderwijs.

Gelegenheid tot het verkrijgen dezer akten werd gegeven: te *Batavia*, *Semarang* en *Soerabaja* tweemaal, te *Padang*, *Makasser*, *Amboina* en *Menado* eenmaal.

De tabel L[a] A geeft een overzicht van de aantallen en de soort der akten, die verlangd werden, alsmede van de uitkomsten der examens. Daaruit kan blijken, dat 70 examens met gunstig en 57 met ongunstig gevolg werden afgelegd, dat is respectievelijk 14 en 17 meer dan in 1887.

Op de lijst zijn *niet* medegeteld drie candidaten te *Batavia* en 2 candidaten te *Soerabaja*, welke zich vóór den aanvang der examens terugtrokken.

De lessen aan de Gouvernements normaalschool te *Batavia* (1) werden in het begin van het verslagjaar gevolgd door 22 personen, namelijk door 9 hulponderwijzers en 12 hulponderwijzeressen in 's lands dienst en door 1 particuliere onderwijzeres.

Van dezen lieten zich in den loop van 1888 10 afschrijven, namelijk de laatstbedoelde particuliere onderwijzeres, alsmede 3 onderwijzers en 6 onderwijzeressen in 's lands dienst, twee van deze 3 onderwijzers en ééne van de 6 onderwijzeressen doordien zij de hoofdakte hadden behaald.

Daarentegen werden 12 nieuwe kweekelingen toegelaten, namelijk 2 onderwijzers en 5 onderwijzeressen in 's lands dienst, benevens 2 particuliere onderwijzers en 3 particuliere onderwijzeressen.

---

(1) Aangaande de oprichting eener particuliere normaalschool tot opleiding van hulponderwijzeressen te *Semarang* zie men de mededeelingen hiervoren, onder het hoofdstuk handelende over de *Wilhelmina-school* aldaar.

Daar echter 1 der particuliere onderwijzers nog vóór het einde des jaars wegens vertrek werd afgevoerd, bleven de normaallessen op ultimo December 1888 gevolgd door: 8 hulponderwijzers en 11 hulponderwijzeressen behoorende tot het Gouvernements personeel, alsmede door 1 particulier onderwijzer en 3 particuliere onderwijzeressen of in het geheel door 23 personen.

De hoofdonderwijzer, die blijkens het vorige verslag (blz. 51) zich tot het bijwonen van enkele lessen had aangemeld, nam later aan het onderwijs geen deel meer.

De onderwijzer in aardrijkskunde en paedagogiek M. A. TERWEN, die in rekenen en vormleer P. INKLAAR en die in geschiedenis L. B. VAN DER KOLK werden op hun verzoek eervol ontslagen, de beide eerstgenoemden wegens vertrek, de derde om gezondheidsredenen. Zij werden vervangen door den hoofdonderwijzer aan de openbare 2de lagere school te *Batavia* W. F. G. L. HAANSTRA, den leeraar aan het Gymnasium *Willem III* H. C. VAN RUIJVEN en den 1en hulponderwijzer aan de openbare 1e lagere school B te *Batavia* G. REEMAN.

Schoolgebouw en meubilair bleven in denzelfden toestand als in het vorige jaar.

De bibliotheek onderging eenige uitbreiding.

De kosten der inrichting bedroegen *f* 3188.50, tegen *f* 3024.24 in 1887.

§ 4.

Getal en aard der scholen.

In den loop van 1888 werden vier nieuwe openbare lagere scholen geopend, namelijk één te *Medan* (*Oostkust van Sumatra*), één te *Garoet* (*Preanger-Regentschappen*), één te *Djocwana* (*Japara*) en eene 2de gemengde school ter hoofdplaats *Probolinggo*.

Nog werd machtiging verleend tot oprichting van drie openbare lagere scholen: één te *Lawang* (*Pasoeroean*), eene 2de school te

Buitenzorg en eene 2de school te *Meester-Cornelis;* deze scholen waren echter op ultimo December van het verslagjaar nog niet geopend.

Bij de besluiten ter oprichting van de 2de school te *Probolinggo* en die te *Buitenzorg* werd tevens bepaald, dat de bestaande scholen zullen zijn openbare *eerste* lagere scholen.

Het geheele aantal openbare lagere scholen, op het einde van 1888 in werking, bedroeg 135, dat is *vier* meer dan in het vorige jaar. Het getal meisjesscholen bleef 23 bedragen.

Eene der 17 in het begin van 1888 bestaande bijzondere scholen, namelijk die te *Djoewana* (*Japara*) werd gesloten.

Daarentegen werden twee dergelijke scholen geopend:

die van den heer G. Van Genderen te *Batavia* (eene school met den bijbel) en

die van mevrouw J. H. M. Witkamp te *Banda Neira.*

Nog werd te *Lawang* (*Pasoeroean*) eene particuliere school geopend, welke echter vóór het einde des jaars weder was gesloten.

Het aantal bijzondere scholen bedroeg derhalve onder ultimo December 1888 18, of 1 meer dan in 1887.

Staat L^a. B bevat opgaven van de aantallen openbare en bijzondere scholen, die op het einde van 1888 in elk gewest in werking waren.

Blijkens de gewestelijke opgaven bedroeg op ultimo December 1888 het aantal kinderen van Europeesche afkomst tusschen 6 en 14 jaren oud, welke van onderwijs verstoken waren 783, dat is 3 meer dan een jaar te voren en 4 meer dan twee jaren te voren.

Van bedoelde kinderen bevonden zich op *Java* en *Madoera* 604 en in de buitenbezittingen 179 en daarvan 489 en 171 op of nabij gewestelijke of afdeelingshoofdplaatsen en 115 en 8 elders in het gewest.

De namiddaglessen in het teekenen, aan eenige openbare lagere scholen te *Batavia, Semarang* en *Soerabaja* gegeven, werden op het einde van 1888 door 25, 81 en 25 leerlingen of in het geheel

door 131 leerlingen gevolgd. Op ultimo December van het vorige jaar waren die cijfers 51, 81 en 23 of te zamen 135 leerlingen.

Op den genoemden staat L^{a} B zijn de volgende inrichtingen voor lager onderwijs niet vermeld:

A. de bijzondere namiddagscholen,

B. » » teekenscholen,

C. » » gymnastiekscholen,

D. » gouvernementsschool te *Magelang* voor Christenkinderen van Inlandsche militairen, afkomstig uit de residentiën *Amboina*, *Ternate*, *Menado* en *Timor*.

Omtrent al deze inrichtingen volgen hier eenige opgaven.

A. Namiddagscholen werden bij het einde van 1888 op 16 plaatsen aangetroffen, namelijk:

te *Batavia*:

1°. van de heeren J. L. Regenhardt en P. Van Vlodrop met 14 leerlingen;

2°. van den heer J. Oostenbroek met 5 leerlingen;

3°. » » » J. B. Kampschuur met 9 leerlingen;

4°. » » » G. Buijs met 18 leerlingen en

5°. van de heeren L. G. Gerhard en D^{r}. H. Onnen met 7 leerlingen;

te *Meester-Cornelis*:

6°. van de heeren W. H. Heijtman en H. Volten met 20 leerlingen;

te *Pekalongan*:

7°. van den heer B. Stoutjesdijk met 24 leerlingen;

te *Semarang*:

8°. van den heer C. J. Kok De Jong met 12 leerlingen;

9°. van de heeren C. Wegenaar en G. Tacoma met 8 leerlingen;

10°. van den heer J. Valk met 9 leerlingen;

11°. van de heeren H. H. Moreu en W. F. Fels met 5 leerlingen en

12°. » » dames A. M. Rosskopf en A. W. Van Duijn met 10 leerlingen;

te *Bandjarnegara*:

13°. van den heer J. E. G. Van Lookeren met 7 leerlingen;

te *Wonosobo*:

14e. van den heer A. Nuijsink met 6 leerlingen;

te *Keboemen:*

15e. van den heer S. A. Van der Kolff met 6 leerlingen;

te *Soerabaja*:

16e. van de heeren K. J. Razelius, J. Borgesius en C. De Rooy met 44 leerlingen en

17e. van de heeren L. H. Kramer, J. J. Werst en H. Van Strieland met 20 leerlingen;

te *Probolinggo*:

18e. van den heer J. Kastelijn met 8 leerlingen;

te *Soemenep:*

19e. van de heeren J. L. Van der Made en J. Zeeven met 11 leerlingen;

te *Magelang*:

20e. van den heer J. Van Leeuwen met 14 leerlingen;

te *Djokjakarta*:

21e. van de Vrijmetselaarsloge »Mataram" met 11 leerlingen;

te *Soerakarta*

22e. van den heer J. E. Reisig met 17 leerlingen en

23e. » de heeren J. Van der Lof en G. J. Kerlen met 15 leerlingen;

te *Padang*:

24e. van den heer G. Lavell met 18 leerlingen;

te *Makasser*:

25e. van den heer J. J. Looijé met 15 leerlingen;

te *Ternate:*

26e. van den heer W. A. G. Bakker met 7 leerlingen.

Dit maakt een totaal van 26 scholen met 340 leerlingen of 2 scholen en 28 leerlingen meer dan in 1887.

Aan de sub 3e en 12e genoemde scholen werd onderwijs gegeven in handenarbeid naar de methode van Clauson Kaas; de onder 4e en 20e vermelde waren bestemd voor jongelieden, die zich voor het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid als hulponderwijzer en hulp-

onderwijzeres wenschen voor te bereiden: aan de overige werd aanvullend onderricht gegeven in de vakken van het gewoon- en enkele vakken van het meer uitgebreid lager onderwijs.

De overgroote meerderheid der leerlingen behoorde tot de bevolking der openbare lagere scholen.

Het onderwijzend personeel bestond bijna uitsluitend uit personen in 's lands dienst.

B. Bijzondere teekenscholen vond men:

te *Soerabaja:*

van den heer D. G. ALTMAN met 37 leerlingen en
» » » G. W. DUMPEL met 14 leerlingen,

dat is evenveel teekenscholen als in 1887, met 34 leerlingen meer dan in laatstgenoemd jaar.

C. Gymnastiekscholen werden gevonden:

1e. ééne te *Batavia* van den heer G. BUIJS met 38 leerlingen,
2e. ééne te *Tegal* met 28 leerlingen,
3e. ééne te *Semarang* met 23 leerlingen,
4e. ééne te *Djokjakarta* met 28 leerlingen,
5e. ééne te *Soerakarta* met 114 leerlingen en
6e. ééne te *Makasser* met 18 leerlingen,

of in het geheel 6 gymnastiekscholen met 249 leerlingen, tegen evenveel scholen met 248 leerlingen in 1887.

D. De gouvernementsschool te *Magelang* uitsluitend bestemd voor Christenkinderen van Inlandsche militairen, afkomstig uit de residentiën *Amboina*, *Ternate*, *Menado* en *Timor*, telde op het einde van 1888 47 leerlingen (28 jongens en 19 meisjes), dat is 3 leerlingen (1 jongen en 2 meisjes) meer dan in 1887. De hoogste klasse bestond uit 3, de middelste uit 7, de laagste uit 37 leerlingen.

Alle leerlingen genoten kosteloos onderwijs.

Het schoolbezoek was veel geregelder dan in 1887. Elke leerling verzuimde in 1888 gemiddeld 14 schooldagen, dat is 16 dagen minder dan in het jaar te voren.

30 leerlingen verlieten de school; geen hunner had alle klassen doorloopen.

Er waren twee onderwijzers aan de school werkzaam.

Het aantal Fröbel- of bewaarscholen bedroeg op het einde van 1888 21, bevolkt met 1105 leerlingen, tegen 18 scholen met 1052 leerlingen in 1887.

Hieronder volgt eene opgave van bedoelde scholen en de plaatsen, waar zij gevestigd waren:

te *Batavia:*

1e. de *eerste* school der Vereeniging tot het verschaffen van voorbereidend onderricht, hoofdzakelijk aan kinderen van minvermogende Europeanen en met hen gelijkgestelden, met 119 leerlingen (72 jongens en 47 meisjes),

2e. de *tweede* school dier Vereeniging met 49 leerlingen (27 jongens en 22 meisjes),

3e. de Fröbelklasse der Ursulinen te *Noordwijk* met 82 leerlingen (29 jongens en 53 meisjes),

4e. die der Ursulinen te *Weltevreden* met 55 leerlingen (27 jongens en 28 meisjes),

5e. de Christelijke bewaarschool met 59 leerlingen (29 jongens en 30 meisjes);

te *Buitenzorg:*

6e. de Fröbelklasse van mevrouw Van den Dungen Gronovius met 7 leerlingen (4 jongens en 3 meisjes);

te *Tegal:*

7e. eene Fröbelschool met 17 leerlingen (8 jongens en 9 meisjes);

te *Slawo (Tegal):*

8e. eene Fröbelschool (in 1888 opgericht) met 16 leerlingen (8 jongens en 8 meisjes);

te *Semarang:*

9e. de school der Vrijmetselaarsloge met 83 leerlingen (44 jongens en 39 meisjes),

10°. de Fröbelklasse der Zusters Franciscanessen met 77 leerlingen (34 jongens en 43 meisjes),

11°. die der Mariaschool met 58 leerlingen (25 jongens en 33 meisjes),

12°. die van het Roomsch-Katholieke weeshuis met 36 leerlingen (10 jongens en 26 meisjes) en

13°. die van het Protestantsche weeshuis met 26 leerlingen (14 jongens en 12 meisjes);

te *Soerabaja:*

14°. de Fröbelklasse der Zusters Ursulinen met 110 leerlingen,

15°. de voorbereidende klasse aan de meisjesschool van mejuffrouw ALMEROOD met 25 leerlingen;

te *Magelang:*

16°. eene Fröbelschool met 31 leerlingen (16 jongens en 15 meisjes);

te *Djokjakarta:*

17°. eene Fröbelschool met 86 leerlingen (51 jongens en 35 meisjes);

te *Soerakarta:*

18°. die der Vereeniging »de Solosche Fröbelschool" met 51 leerlingen (25 jongens en 26 meisjes);

te *Padang:*

19°. de Fröbelklasse, verbonden aan de school der »Zusters van liefde" met 61 leerlingen (30 jongens en 31 meisjes);

te *Makasser:*

20°. eene Fröbelschool met 30 leerlingen;

te *Banda-Neira:*

21°. eene Fröbelschool met 25 leerlingen.

Ten slotte kan hier nog melding gemaakt worden van de *Bataviasche* ambachtsschool. Deze inrichting werd in 1886 bij wijze van proef geopend door de Vrijmetselaarsloge *»de Ster in het Oosten"* te *Batavia.* Gesteund door eene subsidie uit 's Lands kas van *f* 250 's maands en door particuliere bijdragen, kon men aan de inrichting spoedig eene belangrijke uitbreiding geven. In 1887 werd de school eene

zelfstandige inrichting, door de Regeering bij ordonnantie van 15 December 1887 (Staatsblad N°. 230) als rechtspersoon erkend.

Volgens hare statuten is de school bestemd om jongelieden practisch en theoretisch op te leiden tot bekwame ambachtslieden en tot zoodanige andere betrekkingen als het bestuur raadzaam zal oordeelen.

Er werd hoofdzakelijk les gegeven in smeden, bankwerken, draaien, timmeren, hand- en lijnteekenen en gedurende enkele uren 's weeks ook in rekenen, algebra en meetkunde.

Het ligt in de bedoeling een volledigen cursus voor machinisten te openen en voor jongelieden gelegenheid te geven om het examen voor opzichter bij den waterstaat te kunnen afleggen.

Daar de meeste lessen alleen in de namiddaguren konden gegeven worden en deze uren samenvallen met die der excercitiën van de schutterij, werden de directeur, de onderwijzers en de vaste leerlingen der school bij ordonnantie van 2 Januari 1889 (Staatsblad N°. 1) vrijgesteld van persoonlijken schutterlijken dienst.

Om te voorzien in de behoefte aan betere en meer in het centrum der plaats gelegen leerzalen en werkplaatsen, werd aan het bestuur der school een onbenut perceel gouvernementsgrond te *Weltevreden* in bruikleen afgestaan met het doel daarop een geschikt gebouw op te richten; tevens werd vergunning verleend tot het houden van eene geldlotterij, groot *f* 100.000, waarvan de netto-opbrengst zal strekken tot bestrijding der voor dien bouw benoodigde uitgaven.

De mutatiën onder de leerlingen waren tot dusverre zeer talrijk; vele verlieten de school na die slechts weinige maanden bezocht te hebben. De oorzaken hiervan waren: 1e. vertrek der ouders, 2e. onvoldoende aanleg of lichaamskracht, 3e. de armoedige omstandigheden, waarin sommigen verkeerden en die het voor hen wenschelijk maakten elders werk te zoeken, zoodra zij in staat waren om een klein daggeld te verdienen. Deze werden geplaatst in de ateliers der staatsspoorwegen, in die der havenwerken van *Tandjong-Priok* of bij particulieren. Ten einde laatstgenoemde oorzaak zooveel mogelijk

weg te nemen, werd aan hen, die ver genoeg gevorderd waren om elders eenig loon te verdienen, een klein daggeld van 15 tot 25 cent toegekend. Het onderwijs werd mede aangemoedigd en tevens min of meer winstgevend gemaakt door het uitvoeren van kleine bestellingen tegen betaling.

In het begin van 1889 bedroeg het aantal leerlingen 76, waaronder 35 betalende voorkomen.

§ 5.

Omvang van het onderwijs.

De omvang van het onderwijs werd eenigszins uitgebreid doordat vergund werd de beginselen der Engelsche taal te onderwijzen aan de openbare 3de lagere school te *Batavia*, de 1e school A en de meisjesschool te *Soerabaja*, alsmede de beginselen der Fransche taal aan de school te *Blitar*. De lessen in het Engelsch aan eerstgenoemde school werden echter vóór het einde van het verslagjaar weder gestaakt, tengevolge van het aftreden van den hoofdonderwijzer. Het onderricht in nuttige handwerken aan de gemengde school te *Pekalongan* werd bestendigd.

Onder de leerlingen der openbare lagere school te *Gombong* (*Bagelen*) zijn medegeteld 44 jongens tusschen de 16 en 18 jaren oud (militaire pupillen), die aldaar afzonderlijk onderwijs ontvangen. Zij zijn in twee afdeelingen verdeeld, uit 21 en 23 leerlingen bestaande. Het onderwijs bepaalt zich tot lezen, schrijven, Nederlandsche taal, rekenen en aardrijkskunde.

Aan de meeste bijzondere scholen was gelegenheid om behalve in de vakken van het gewoon lager onderwijs, ook onderricht te ontvangen in ééne of meer vreemde talen, de gymnastiek, het teekenen, de handwerken voor meisjes, aan enkele bovendien in de wiskunde.

Tien van de 135 openbare en twee van de 18 bijzondere scholen misten eene hoogste klasse; aan ééne der eerstgenoemde ontbrak bovendien de middelste klasse.

Het getal leerlingen in de hoogste klasse van alle scholen te zamen bedroeg bijna 14 percent, dat is nagenoeg evenveel als in het vorige jaar.

In navolging van hetgeen in de officiëele verslagen van den staat der lagere scholen in *Nederland* plaats heeft, zullen voortaan ook in dit verslag niet meer elk jaar, maar eenmaal in de vijf jaren mededeelingen over het gehalte van het onderwijs en de vorderingen in de verschillende vakken opgenomen worden.

§ 6.

Onderwijzend personeel.

Vele onderwijzers en onderwijzeressen verdienen een woord van dank en waardeering voor de wijze, waarop zij hunne taak volbrachten.

Op enkele onderwijzers werd de straf toegepast, vermeld in art. 8 *b* van de bepalingen tot regeling van de klassen en de bezoldigingen der onderwijzers (Staatsblad 1875 N°. 76[a]).

De onderwijzersvereenigingen te *Batavia* en die te *Soerabaja* telden op ultimo December 1888 29 en 24 leden. Maandelijks werden vergaderingen gehouden ter bespreking van onderwerpen, het lager onderwijs betreffende.

Staat L[a] C bevat opgaven van de aantallen onderwijzers, onderwijzeressen en kweekelingen, die op het einde van 1888 in elk gewest zoowel aan de openbare als aan de bijzondere scholen gevonden werden.

Staat L[a] D bevat eene naamlijst van de inspecteurs en van het onderwijzend personeel aan de openbare lagere scholen, met vermelding der akten van bevoegdheid van bedoeld personeel.

Staat L[a] E geeft aan, welke mutatiën gedurende het jaar 1888 onder dit personeel plaats hadden.

Blijkens staat L[a] C bestond het personeel:

a. aan de openbare scholen uit:

(1) 114 hoofdonderwijzers (+ 5) (2),
23 hoofdonderwijzeressen (0),
140 hulponderwijzers (+ 6),
146 hulponderwijzeressen (+ 6),
5 mannelijke kweekelingen (— 1) en
7 vrouwelijke kweekelingen (— 4);

b. aan de bijzondere scholen uit:

8 hoofdonderwijzers (+ 1),
10 hoofdonderwijzeressen (+ 1),
16 hulponderwijzers (— 1),
62 hulponderwijzeressen (+ 5),
2 mannelijke kweekelingen (0) en
4 vrouwelijke kweekelingen (+ 1).

Het geheele personeel bij het openbaar lager onderwijs in dienst, (3) met inbegrip van hen, die met buitenlandsch verlof afwezig (21 onderwijzers en 15 onderwijzeressen), op nonactiviteit (3 onderwijzers en 9 onderwijzeressen) of bij andere takken van dienst gedetacheerd waren (2 onderwijzers en 1 onderwijzeres bij het middelbaar, alsmede 13 onderwijzers bij het inlandsch onderwijs) bestond onder 31 December 1888 uit:

59 onderwijzers der eerste klasse,
130 » » tweede » ,
43 » » derde » met akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer,
61 onderwijzers der derde klasse met akte van bekwaamheid als hulponderwijzer,

(1) Het aantal hoofdonderwijzers bedroeg *twee* meer dan het aantal gemengde openbare scholen; dit wordt veroorzaakt door de omstandigheid, dat het voor de 2e school te *Buitenzorg* en voor de school te *Lawang (Pasoeroean)* aangewezen personeel op het einde van 1888 reeds ter plaatse was, maar de scholen eerst in het begin van 1889 werden geopend.

(2) De cijfers tusschen haakjes geven het verschil met 1887 aan.

(3) De kweekelingen, allen onbezoldigd, zijn hieronder niet medegerekend.

13 onderwijzeressen der eerste klasse,
32 » » tweede » ,
7 » » derde » met akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzeres en
142 onderwijzeressen der derde klasse met akte van bekwaamheid als hulponderwijzeres.

Derhalve bestond het geheele uit 's lands kas bezoldigde personeel uit 487 personen:

293 mannen, van welke 232 of 79 percent de hoofdakte bezaten, en

194 vrouwen, van welke slechts 52 of bijna 27 percent in het bezit der hoofdakte waren.

Een jaar te voren waren deze cijfers:

totaal 467 personen (1).

279 mannen, van welke 231 of 83 percent met de hoofdakte en

188 vrouwen, van welke 45 of bijna 24 percent met de hoofdakte.

In de verschillende opgaven zijn *niet* begrepen 2 hulponderwijzers en 22 hulponderwijzeressen, die op hun verzoek zonder bezoldiging aan verschillende openbare lagere scholen werkzaam waren gesteld.

Uit staat L[a] E is het volgende overzicht betreffende de mutatiën gedurende 1888 getrokken:

a. 3 onderwijzers en
2 onderwijzeressen overleden;

b. 3 onderwijzers en
4 onderwijzeressen werden eervol uit 's lands dienst ontslagen;

c. 3 onderwijzers en
17 onderwijzeressen werden eervol uit hunne betrekking ontslagen of van tijdelijke werkzaamstelling ontheven;

---

(1) In het verslag over 1887 op bl. 61 en 62 zijn — zooals uit Staat L[a] D aldaar kan blijken — 3 onderwijzers (2 van de tweede klasse en 1 van de derde klasse) te weinig opgegeven.

d. 4 onderwijzers en
1 onderwijzeres gingen over in andere betrekkingen;

e. 15 onderwijzers en
5 onderwijzeressen vertrokken met verlof naar *Europa*;

f. 11 onderwijzers en
5 onderwijzeressen werden herbenoemd na nonactiviteit of aangesteld na terugkeer van verlof;

g. 23 onderwijzers en
26 onderwijzeressen traden bij het lager onderwijs in dienst; van dezen waren 10 onderwijzers en 3 onderwijzeressen uit *Nederland* gezonden en hadden zich 13 onderwijzers en 23 onderwijzeressen in *Indië* aangemeld;

h. Overplaatsingen uit andere betrekkingen naar het lager onderwijs kwamen in 1888 niet voor.

Uit de vergelijking van deze opgaven met de gelijksoortige in het vorige verslag, blijkt voor de aangegeven rubrieken:

a. eene vermindering van 10 personen,
b. eene vermindering van 4 » ,
c. eene vermeerdering van 10 » ,
d. eene vermindering van 1 persoon,
e. eene vermindering van 5 personen,
f. eene vermeerdering van 3 » ,
g. eene vermindering van 6 » ,
h. eene vermindering van 1 persoon.

§ 7.

Getal en aard der leerlingen.

De staten L[a] F, G en H bevatten voor elk gewest opgaven betreffende den leeftijd en het geslacht der kinderen van Europeanen, welke op het einde van 1888 de lagere scholen bezochten, alsmede eene vergelijking van de totalen met die van het vorige jaar.

Blijkens staat L[a] F bedroeg het aantal der bedoelde leerlingen aan de openbare scholen 10630 (5957 jongens en 4673 meisjes), of 279 (151 jongens en 128 meisjes) meer dan in 1887.

Gelijke opgaven voor de bijzondere scholen worden in staat L[a] G gevonden. Deze werden bezocht door 2324 Europeesche kinderen (686 jongens en 1638 meisjes), of 201 (81 jongens en 120 meisjes meer dan in 1887.

Uit de samentrekking dezer getallen, op staat L[a] H aangegeven, blijkt, dat het geheele aantal kinderen van Europeesche en daarmede gelijkgestelde afkomst 12954 bedroeg (6643 jongens en 6311 meisjes), dat is 480 (232 jongens en 248 meisjes) meer dan in 1887.

De staten L[a]. I en K bevatten voor elke school in het bijzonder — L[a]. I voor de openbare en L[a]. K voor de bijzondere scholen — opgaven omtrent de samenstelling van het onderwijzend personeel, de verdeeling der leerlingen naar landaard, kunne en vorderingen op het einde van het verslagjaar, alsook omtrent het schoolverzuim en de leerlingen die in den loop van het jaar de school verlieten: de totalen zijn vergeleken met die van het jaar te voren.

Aan de openbare scholen werd door 425 personen (kweekelingen en onbezoldigde onderwijzers en onderwijzeressen zijn hierbij niet medegerekend) onderwijs gegeven aan 11527 leerlingen, dat is gemiddeld één onderwijzer of onderwijzeres op 27.2 leerlingen; in 1887 was deze verhouding 1 op 27.6.

Onder het totale aantal leerlingen kwamen 897 inlanders en vreemde oosterlingen voor, namelijk:

317 inlandsche christenen (220 jongens en 97 meisjes),

380 inlanders, niet-christenen (361 jongens en 19 meisjes) en

200 vreemde oosterlingen (186 jongens en 14 meisjes).

In 1887 beliep het getal inlanders en vreemde oosterlingen 884, dus 13 minder dan in 1888.

5651 leerlingen genoten kosteloos onderwijs, dat is 49 percent of 1 percent meer dan in het vorige jaar.

Naar hunne vorderingen waren de leerlingen aldus verdeeld:

5726 leerlingen bevolkten de laagste klasse, 4599 de middelste en 1402 de hoogste, dat is achtereenvolgens 91, 95 en 106 meer dan in 1887.

Het schoolverzuim beliep voor alle scholen dooreengerekend 21 dagen per leerling, dat is evenveel als in het vorige jaar.

4594 leerlingen verlieten in den loop van 1888 de school tegen 4405 in 1887. Van eerstbedoelde hadden 560 alle klassen doorloopen en werden 4054 om andere redenen afgeschreven; evenals in vorige jaren waren deze afschrijvingen grootendeels een gevolg van verandering van woonplaats, in welk geval deze leerlingen in den regel weder op andere scholen werden ingeschreven, of van het overgaan naar de meisjesscholen van jonge meisjes, die aan de gemengde scholen de laagste klasse hadden doorloopen.

Aan de bijzondere scholen werd door 96 personen — ook hier zijn de kweekelingen niet medegerekend — onderwijs gegeven aan 2350, dat is gemiddeld 1 onderwijzer op 24.5 leerlingen. In 1887 was die verhouding 1 op 25.7.

Het aantal kinderen van inlanders bedroeg 6, namelijk 1 Christen meisje en 5 niet-Christenen (4 jongens en 1 meisje); kinderen van vreemde oosterlingen kwamen evenals in 1887 niet voor. Op het einde van laatstgenoemd jaar bezochten 10 kinderen van inlanders (niet-Christenen) de bijzondere scholen.

De verdeeling in klassen was als volgt:

997 leerlingen waren in de laagste klasse, 807 in de middelste en 526 in de hoogste klasse geplaatst, dat is achtereenvolgens 75, 100 en 22 meer dan in 1887.

Evenals in vorige jaren waren de opgaven omtrent het schoolverzuim niet volledig, zoodat daaruit geen gemiddeld cijfer kan opgemaakt worden.

Het getal leerlingen, die de school verlieten, bedroeg — voor zooveel opgegeven — 521, waarvan 143 na volbrachten leertijd en 378 om andere redenen. Dit maakt in het geheel 46 (12 van de eerste en 34 van de tweede categorie) meer dan in 1887.

§ 8.

Schoollokalen, onderwijzerswoningen, schoolmeubelen, leermiddelen, schoolbibliotheken.

Op elke der volgende plaatsen werd een nieuw schoollokaal opgericht: te *Buitenzorg* (voor de meisjesschool), te *Semarang* (voor de meisjesschool), te *Bangil* te *Loemadjang* en te *Medan*.

De gebouwen van de 1e school B en de 2e school te *Semarang*, alsmede van de scholen te *Pekalongan* en te *Pati* werden verbeterd en vergroot.

De overige landsgebouwen voor scholen en onderwijzerswoningen werden behoorlijk onderhouden.

Schoolmeubilair en leermiddelen werden steeds in verband met de behoefte aangevuld.

De inrichting der meeste bijzondere scholen was meer dan voldoende.

Aan 120 openbare lagere scholen (1 meer dan in 1887) waren kinderbibliotheken verbonden, te zamen 26105 werkjes bevattende, dat is 946 meer dan in 1887.

Uitgaven en ontvangsten van het openbaar lager onderwijs in Nederlandsch-Indië gedurende 1888.

JAREN.	UITGAVEN.		ONTVANGSTEN.	VERSCHIL.	AANTAL LEERLINGEN.	GEMIDDELDE KOSTEN PER LEERLING.	AANMERKINGEN.
1888	Aan traktementen, reiskosten enz. van de inspecteurs	*f* 34244 41⁵					
	» indemniteit voor schrijfloonen aan de plaatselijke schoolcommissien.	» 2835 —					
	» traktementen en toelagen van onderwijzers, onderwijzeressen en bedienden	» 1265887 60					
	» aandeelen der onderwijzers en onderwijzeressen in de schoolgelden	» 20745 32					
	» boeken en schoolbehoeften, meubilair, enz.	» 65257 69					
	» opleiding van onderwijzers	» 3188 50					
	» subsidiën aan particuliere Europeesche scholen	» — —					
	» onderhoud der gebouwen, vernieuwingen en nieuwe werken	» 102516 99					
	» lokaalhuur	» 40045 —					
	» huishuur-indemniteit aan onderwijzers en onderwijzeressen	» 312800 —					
	Totaal	*f* 1845518 51⁵	*f* 207106 07⁵	*f* 1658412 44	11527	*f* 142 13	
1887	Aan gezamenlijke uitgaven	» 1807175 01	» 209246 —	» 1597927 —	11235	» 142 23	
	In 1887 meer	*f* 38545 50⁵	— —	*f* 40485 44	292	— —	
	In 1887 minder	— —	*f* 2159 92⁵	— —	—	*f* 0 10	

L^a. **A.**

SOORT DER AKTEN VAN BEKWAAMHEID.	Batavia.		Semarang.		Soerabaja.		Padang.		Makasser.		Amboina.		Menado.		TOTAAL.		Aanmerkingen.
	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	
I Hoofdonderwijzers	2	5	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	3	7	*a*) Hierbij is 1 vrouwelijke candidaat, die voor het Fransch en voor het Engelsch slaagde, dubbel geteld.
II Hoofdonderwijzeressen	1	»	»	1	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	2	3	
III Hulponderwijzers	5	5	1	1	1	3	1	»	2	»	»	»	»	»	10	11	
IV Hulponderwijzeressen	14	14	5	7	6	6	1	»	»	1	»	2	4	»	30	30	
V Onderwijzer in de Fransche taal	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	*b*) Hierbij is 1 mannelijke candidaat, die voor de hulpakte en voor het Fransch slaagde, dubbel geteld.
V Onderwijzer in Engelsche taal	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	
V Onderwijzer in Duitsche taal	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
V Onderwijzer in wiskunde	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
V Onderwijzer in landbouwkunde	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
V Onderwijzer in gymnastiek	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
V Onderwijzer in het teekenen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
VI Onderwijzers in de Fransche taal	7	1	2	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	10	3	
VI Onderwijzers in Engelsche taal	5	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	5	1	
VI Onderwijzers in Duitsche taal	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
VI Onderwijzers in het teekenen	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	
VI Onderwijzers in rekenen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
VI Onderwijzers in de vormleer	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
VI Onderwijzers in vrouwelijke handwerken	»	»	5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	»	
VI Onderwijzers in het schoonschrijven	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
TOTAAL IN 1888	*a*) 38	27	*b*) 14	10	9	16	3	1	2	1	»	2	4	»	70	57	
» » 1887	34	19	8	6	13	8	1	2	»	»	»	»	»	»	56	35	
Vermeerdering	4	8	6	4	»	8	2	»	2	1	»	2	4	»	14	22	
Vermindering	»	»	»	»	4	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	

L^a. **B.**

Getal en aard der scholen in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1888.

GEWESTEN.	Openbare scholen.			Gesubsidiëerde bijzondere scholen.			Niet gesubsidieerde bijzondere scholen.			TOTAAL.		
	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.
Bantam	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Batavia	13	»	13	»	»	»	1	5	6	14	5	19
Krawang	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Preanger-Regentschappen	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Cheribon	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Tegal	2	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	2
Pekalongan	2	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	2
Semarang	13	»	13	»	»	»	4	1	5	17	1	18
Japara	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Rembang	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Soerabaja	11	»	11	»	»	»	»	4	4	11	4	15
Pasoeroean	5	»	5	»	»	»	»	»	»	5	»	5
Probolinggo	5	»	5	»	»	»	»	»	»	5	»	5
Besoeki	5	»	5	»	»	»	»	»	»	5	»	5
Banjoemas	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Bagelen	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Kedoe	2	»	2	»	»	»	1	»	1	3	»	3
Djokjakarta	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Soerakarta	6	»	6	»	»	»	»	»	»	6	»	6
Madioen	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Kediri	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Madoera	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Atjeh en Onderhoorigheden	2	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	2
Sumatra's Westkust	6	»	6	»	»	»	»	1	1	6	1	7
Benkoelen	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Palembang	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Oostkust van Sumatra	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Banka	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Riouw	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Transporteere	114	»	114	»	»	»	6	11	17	120	11	131

GEWESTEN.	Openbare scholen.			Gesubsidiëerde bijzondere scholen.			Niet gesubsidiëerde bijzondere scholen.			TOTAAL.		
	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.
Per transport.....	114	»	114	»	»	»	6	11	17	120	11	131
Westerafdeeling van Borneo.....	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Z. en O. afdeeling van Borneo.....	2	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	2
Celebes en Onderhoorigheden.....	6	»	6	»	»	»	»	»	»	6	»	6
Menado	5	»	5	»	»	»	»	»	»	5	»	5
Amboina	5	»	5	»	»	»	»	1	1	5	1	6
Ternate	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Timor	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
TOTAAL IN 1888.....	135	»	135	»	»	»	6	12	18	141	12	153
» » 1887.....	131	»	131	»	»	»	7	10	17	138	10	148
Vermeerdering.....	4	»	4	»	»	»	»	2	1	3	2	5
Vermindering.....	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»

Ls. C.

Onderwijzend personeel bij de lagere scholen in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1888.

GEWESTEN.	Bij de openbare scholen.						Bij de bijzondere scholen.						Bij alle lagere scholen.						AANMERKINGEN.
	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	
Bantam	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	
Batavia	10	21	2	4	27	3	3	7	1	3	29	2	13	28	3	7	56	5	
Krawang	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	
Preanger-Regentschappen	4	3	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	4	3	»	»	3	»	
Cheribon	2	1	»	1	3	»	»	»	»	»	»	»	2	1	»	1	3	»	
Tegal	1	2	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	1	2	»	
Pekalongan	2	1	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	2	1	
Semarang	10	13	1	3	19	1	2	1	»	3	13	2	12	14	1	6	32	3	
Japara	4	3	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	4	3	»	»	1	»	
Rembang	3	2	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	3	2	»	»	3	»	
Soerabaja	9	14	1	2	19	1	2	8	1	2	14	»	11	22	2	4	33	1	
Pasoerocan	4	4	»	2	5	»	»	»	»	»	»	»	4	4	»	2	5	»	
Probolinggo	4	2	»	1	3	»	»	»	»	»	»	»	4	2	»	1	5	»	
Besoeki	5	3	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	5	3	»	»	1	»	
Banjoemas	4	3	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	4	3	»	»	2	»	
Bagelen	4	13	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	4	13	»	»	3	»	
Kedoe	1	2	»	1	2	»	1	»	»	»	»	»	2	2	»	1	2	»	
Djokjakarta	2	5	»	1	7	»	»	»	»	»	»	»	2	5	»	1	7	»	
Soerakarta	5	6	»	1	10	»	»	»	»	»	»	»	5	6	»	1	10	»	
Madioen	3	2	1	»	3	»	»	»	»	»	»	»	3	2	1	»	3	»	
Kediri	4	4	»	»	5	»	»	»	»	»	»	»	4	4	»	»	5	»	
Madoera	3	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	3	2	»	»	1	»	
Atjeh en Onderhoorigheden.	2	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	3	»	»	»	»	
Transporteere	88	109	5	17	125	6	8	16	2	8	56	4	96	125	7	25	181	10	

GEWESTEN.	Bij de openbare scholen.						Bij de bijzondere scholen.						Bij alle lagere scholen.						AANMERKINGEN.
	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	
Per transport.....	88	109	5	17	125	6	8	16	2	8	56	4	96	125	7	25	181	10	
Sumatra's Westkust.....	5	5	»	1	6	»	»	»	»	1	6	»	5	5	»	2	12	»	
Benkoelen.....	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
Palembang	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	
Oostkust van Sumatra	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	
Banka.....	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
Riouw.....	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	
Westerafdeeling van Borneo.	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo	1	2	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	1	2	»	
Celebes en Onderhoorigheden.	5	6	»	1	4	1	»	»	»	»	»	»	5	6	»	1	4	1	
Menado.....	4	6	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	4	6	»	1	2	»	
Amboina.....	3	6	»	2	4	»	»	»	»	1	»	»	3	6	»	3	4	»	
Ternate	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	
Timor.....	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
Totaal in 1888.. ...	114	140	5	23	146	7	8	16	2	10	62	4	122	156	7	33	208	11	
» » 1887.....	109	134	6	23	141	11	7	17	2	9	57	3	116	151	8	32	198	14	
Vermeerdering.....	5	6	»	»	5	»	1	»	»	1	5	1	6	5	»	1	10	»	
Vermindering.....	»	»	1	»	»	4	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	3	

L^{a}. **D.**

Nominatieve staat der inspecteurs, onderwijzers, onderwijzeressen en kweekelingen bij het openbaar lager onderwijs in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1888.

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens. (a)	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
			Inspecteurs.	
1	W. Van der Lee.		Inspecteur in de 1e afdeeling.	4 Jan. 1877
2	J. M. Rosskopf.		» » » 2e »	6 Mei 1880
3	M. A. Terwen.		» » » 3e »	23 Mei 1888
4	H. Meyll.		Met verlof in Nederland.	
			Onderwijzers der 1e klasse.	
1	J. C. Tamson.	F. E. D.	Hoofdonderw. 1e school Kota-Radja.	17 Nov. 1888
2	J. F. W. Winterberg.	F. D.	» 1e » Salatiga.	15 Jan. 1885
3	W. H. Heijtman.	F.	» » Mr.-Cornelis.	6 Aug. 1888
4	E. Asbeck Brusse.	F.	» 1e » Soerakarta.	21 Juni »
5	J. L. Regenhardt.	F.	» 1e » A Batavia.	6 Aug. »
6	H. R. A. Vechtman.		» » Cheribon.	16 » 1884
7	N. Stark.		» » Modjokerto.	14 Maart 1887

(a) De akten van bekwaamheid en de met voldoenden uitslag afgelegde examens worden in deze kolom in volgender voege aangeduid:

F. = Fransch.
E. = Engelsch.
D. = Duitsch.
G. = Gymnastiek
Teek. = Teekenen.
W. = Wiskunde.
Lmk. = Landmeetkunde.
Ha. = Handenarbeid.
Hw. = Vrouwelijke handwerken.
J. = Javaansch.
M. = Maleisch.
S. = Soendaneesch.
L en V. = Land- en volkenkunde.
Lbk. = Landbouwkunde.
N(m). = Nederlandsche taal- en letterkunde (middelbaar onderwijs).
F(m). = Fransche taal- en letterkunde (middelbaar onderwijs).
E(m). = Engelsche taal- en letterkunde (middelbaar onderwijs).
G(m). = Gymnastiek (middelbaar onderwijs).
W(m). = Wiskunde (middelbaar onderwijs).
Teek(h). = Teekenen (huisonderwijs).
A. = Zoogenaamd groot-ambtenaarsexamen.
Eindex. = Eindexamen der hoogere burgerscholen.

Het bezit van de akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer of hoofdonderwijzeres is niet nader aangeduid, omdat de klassenverdeeling van het personeel hieronder reeds doet zien, welke onderwijzers en onderwijzeressen die akte verkregen hebben.

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
8	D. M. Kruseman.		Hoofdonderw. 6e school Batavia.	28 Mei 1885
9	G. Koldewijn.		» 3e » Soerabaja.	22 Nov. 1883
10	J J. Fontein.	F. G	» 1e » B Batavia.	23 Dec. 1880
11	G. Van der Kaaden.	F. E.	» » Blitar.	24 Juni 1886
12	A. C. Tjebbes.	F. E.	Met verlof in Nederland.	
13	J. Valk.	Teek. F. G.	Hoofdonderw. 1e school B Semarang.	17 Juni 1881
14	W. F. Den Broeder.	F.	» 1e » Padang.	12 Mei 1886
15	A. Bommel.		» » Malang.	1 April »
16	J. C. Rikkers.	F. E.	» 1e » Djokjakarta	16 Jan. 1877
17	G. Lavell..		» 2e » Padang.	27 Feb. 1884
18	W. F. G. L. Haanstra.		» 2e » Batavia.	29 Juni 1888
19	D. G. Sigmond.	W.	» 2e » Semarang.	5 April 1880
20	D. C. J. Kool.	F. W.	» 1e » Buitenzorg.	10 Feb. 1888
21	A. M. Van Schaik.	Lmk. Ha.	» 2e » Soerakarta.	21 Mei 1883
22	L. Hovenkamp.	G. W.	» 2e » Djokjakarta.	9 Nov. 1887
23	J. J. Cleijpool.		« » Banda Neira.	11 Mei 1888
24	J. De Quant.		» » Bandoeng.	9 Oct. 1877
25	L. H. Kramer.	F. E. D.	» 1e » A Soerabaja.	16 Feb. 1881
26	H. B. H. Horsker.		» 2e » Buitenzorg.	24 Dec. 1888
27	K. J. Razelius.	F. W.	» 1e » B Soerabaja.	14 Aug. 1885
28	W. A. G. Bakker.	F. D.	» » Ternate.	16 Feb. 1887
29	R. Metelerkamp.	F. W.	» 3e » Batavia.	17 Nov. 1888
30	M. Ten Cate.		» » Rembang.	15 Jan. 1885
31	L. Franken.		» » Ambarawa.	20 April 1888
32	C. Wegenaar.	F. Teek.	» 1e » A Semarang.	9 Feb. 1887
33	L. P. C. Roskott.	M. L en V. Lbk. Lmk. W.	» » Amboina.	29 Jan. »
34	J Van den Bos.		Met verlof in Nederland.	
35	F. J. Bosch.		Hoofdonderw. 5e school Soerabaja.	14 Maart 1887
36	A. Den Hamer.		» 3e » Semarang.	10 Nov. 1882
37	Th. J. C. Klaar.		» » Tegal.	31 Oct. 1883
38	B. Stoutjesdijk.	Lmk. G.	» » Pekalongan.	29 Jan. 1887
39	H. W. Beck.		» » Kediri.	6 » 188

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
40	J. G. Theunissen.		Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
41	D. A. P. Kok.	F. M.	Hoofdonderw. 1e school Makasser.	11 Mei 1888
42	J. Dekker.		» 4e » Batavia.	22 Mei 1886
43	J. Van der Lof.		» 3e » Soerakarta.	20 Jan. 1881
44	D. W. Lantermans.		» » Gombong.	24 Juni 1886
45	H. Van Bergen.	Teek.	» 2e » Soerabaja.	2 April 1887
46	J. Van Heek.	G. W.	» » Bandjermasin.	3 Dec. 1881
47	J. Westerbeek.	G. Teek	» » Madioen.	21 » 1887
48	J. Kastelijn.	F.	» 1e » Probolinggo.	16 Feb. »
49	W. J. R. Zieck.		» 4e » Soerabaja.	1 Mei 1888
50	J. G. Van der Heijden.		» » Pasoeroean.	16 Aug. 1884
51	G. Hemmes.	F. E. D.	» » Menado.	21 Juni 1888
52	W. Meijer.	A. W.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
53	L. G. Bertsch.	Lmk. J. M.	» » » »	
54	J. G. L. Dücker.	F. Lmk W. Lbk.	Met verlof in Nederland.	
55	W. d'Ancona.	M. E. F. Lmk W. Lbk.	Hoofdonderw. 2e school Salatiga.	2 April 1887
56	A. H. Nijland.	N(m).F.E.D.	Met verlof in Nederland.	
57	J. J. Looijé.		Hoofdonderw. 2e school Makasser.	29 Juni 1888
58	H. G. P. Obdeijn.		» » Magelang.	6 Aug. »
59	P. Schippers.		» » Poerworedjo.	17 Nov. »

Onderwijzers der 2e klasse.

1	H. Spönhoff.		Hoofdonderw. school Pati.	14 Maart 1884
2	H. Goedhart.		» » Tjandi (Semarang).	7 Sept. 1881
3	W. F. Commerell.	W.	1e hulponderw. » Kediri.	31 Dec. 1888
4	W. Teunissen.	Teek. W.	» » Modjokerto.	30 Sept. 1885
5	J. F. Den Hollander.		Hoofdonderw. » Medan.	1 Oct. 1887
6	E. G. A. Taenzer.	Lmk. W. M.	Met verlof in Nederland.	

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
7	J. W. Spekschot.	F.	Hoofdonderw. school Soekaboemi.	11 Juni 1886
8	J. Verschuil.		1e hulponderw. 3e » Batavia.	26 Aug. 1881
9	J. Oostenbroek.		Hoofdonderw. 5e » »	11 Juni 1886
10	B. IJspeert.	W. G.	1e hulponderw. 3e » Soerabaja.	19 Juli 1888
11	L. J. Idsinga.		Hoofdonderw. » Pontianak.	14 Maart 1884
12	G. Plantema.	F.	» » Benkoelen.	12 Sept. 1883
13	P. Veen.	Lbk.	» » Besoeki.	11 April 1888
14	L. H. Verhoog.	Teek.	1e hulponderw. 1e » B Semarang..	6 Nov. 1883
15	A. M. Overeijnder.		Hoofdonderw. 2e » Probolinggo.	19 Juli 1888
16	G. J. Van Essel.		1e hulponderw. 2e » Djokjakarta.	4 Maart 1881
17	J. Uhl.		Met verlof in Nederland.	
18	C. G. Wemmerslager.	G.	Hoofdonderw. school Toeloeng-Agoeng.	17 Nov. 1888
19	C. Van Duuren.		Buiten betrekking.	
20	A. Van Moerkerken.	F. E.	Hoofdonderw. school Poerbolinggo.	28 Feb. 1887
21	W. J. Stok.	F.	» » Saparoea.	10 Sept. 1884
22	H. S. Blekkink.		» » Kendal.	21 Dec. 1887
23	B. Japikse.	Ha.	» » Serang.	2 Oct. 1883
24	J. W. Te Kolsté.	G.	Met verlof in Nederland.	
25	C. Van der Wende.	W.	1e hulponderw. 1e school Kota-Radja.	17 Nov. 1888
26	C. Prins.	W.	Hoofdonderw. » Muntok.	24 Dec. »
27	J. Kluiver.	F.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
28	P. M. Heijmans.	W.	Hoofdonderw. school Riouw.	29 Sept. 1880
29	L. J. Westrik.		» » Bonthain.	24 Dec. 1879
30	H. J. H. Bockmeulen.	Teek. W. F. D.	Met verlof in Nederland.	
31	H. Grondijs.		Hoofdonderw. school Sidhoardjo.	30 Juni 1885
32	J. W. H. Muller.	W. F. D.	» » Bondowosso.	16 » 1886
33	J. A. J. Vorderman.	F.	» » Loemadjang.	20 Juli »
34	W. H. A. Van Meerkerk.		Met verlof in Nederland.	
35	K. M. Hage.		Hoofdonderw. school Toeban.	15 Sept. 1885
36	S. J. H. Van Merkom.		» » Oengaran.	16 Juni 1886
37	J. Van der Woude.	G. Teek.	» school Padang-Pandjang.	26 Juli 1887

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
38	P. Lakeman.		Hoofdonderw. school Banjoewangi.	13 Juni 1888
39	G. Brinks.	G.	1e hulponderw. 6e » Batavia.	8 Maart 1883
40	J. B. Kampschuur.	G.	» 4e » »	2 Feb. 1887
41	H. H. Slangen.	F. E.	Tijdelijk middelbaar onderwijs.	
42	E. A. Reisig.		1e hulponderw. 1e school Soerakarta.	5 Juni 1885
43	H. Volten.		1e » » Mr.-Cornelis.	26 Juli 1887
44	G. Reeman.	F. W.	1e » 1e » B Batavia.	19 » 1888
45	A. J. Verbeek.	F.	Hoofdonderw. school Kraksaän.	16 Nov. 1887
46	H. F. Weehuizen.	F. E.	1e hulponderw. 2e » Soerakarta.	24 Juli 1883
47	A. Schouten.	W(m). F. D.	Hoofdonderw. » Djember.	21 Juni 1887
48	P. Van Vlodrop.	F. D.	1e hulponderw. 1e » A Batavia.	2 Feb. »
49	D. Vooren.	Lmk. W. J. F. M.	Hoofdonderw. » Batang.	12 April »
50	E. A. Haitink van der Heijde.		Met verlof in Nederland.	
51	A. Nuijsink.		Hoofdonderw. school Wonosobo.	23 Mei 1887
52	P. A. Burger.	F. W. G.	1e hulponderw. » Tegal.	14 Oct. 1885
53	H. P. T. Witkamp.	W. G.	1e » » Neira.	11 Feb. 1887
54	M. P. Boogaard.		Hoofdonderw. » Tjandjoer.	16 April 1884
55	A. Baars Wzn.	W.	1e hulponderw. » Menado.	2 Maart 1887
56	D. Harting Pzn.	F.	Met verlof in Nederland.	
57	W. F. Fels.	F.	1e hulponderw. 3e school Semarang.	21 Juni 1887
58	J. Veltens.	Teek. G. E. F.	» » Pekalongan.	28 Aug. 1883
59	C. Stolp.	F.	Met verlof in Nederland.	
60	H. Sonius.	G.	Hoofdonderw. school Bodjonegoro	26 » 1879
61	F. J. Hanjoel.	F.	1e hulponderw. 2e » Salatiga.	28 Aug. 1888
62	A. Boender.		Hoofdonderw. » Bangil.	13 Juni »
63	W. E. Endert.	W.	1e hulponderw. 2e » Semarang.	31 Dec. »
64	G. Adams.		Hoofdonderw. » Palembang.	16 Juni 1886
65	H. Zeger de Beijll.		Met verlof in Nederland.	
66	S. A. Van der Kolff.	W. D. E. F.	Hoofdonderw. school Keboemen.	2 Mei 1888

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
67	A. J. J. H. Van Riemsdijk.		Hoofdonderw. school Koedoes.	28 Aug. 1888
68	W. P. Hillen.	Teek. G. F.	» » Amoerang.	21 Juni 1887
69	J. J. A. Van Gogh.	F.	» » Banjoemas.	24 Dec. 1879
70	S. Van Rijnbach.	F.	1e hulponderw. » Poerworedjo	1 April 1888
71	J. Postma.		Hoofdonderw. » Padang-Sidempoean.	27 Feb. 1882
72	H. O. Van der Meij.		1e hulponderw. 1e » Padang.	19 April 1880
73	W. Van der Veen.	Teek. G. D.	Hoofdonderw. » Ngawi.	2 Mei 1888
74	A. Knoppert.		Met verlof in Nederland.	
75	W. H. Pieters.	G. F.	1e hulponderw. school Rembang.	25 Nov. 1887
76	A. Van Nieuwenhuijzen.	W. F.	Hoofdonderw. » Gorontalo.	6 Jan. 1882
77	W. Nieuwenhuis.		» » Tondano.	2 Maart 1887
78	J. F. Visser.		Met verlof in Nederland.	
79	G. J. Kerlen.	G. W.	1e hulponderw. 3e school Soerakarta.	20 Jan. 1881
80	W. Kooiman.	W.	Hoofdonderw. aan de school voor Inl. geneeskundigen te Weltevreden.	
81	J. Borgesius.		1e hulponderw. 1e school B Soerabaja.	16 Sept. 1887
82	J. J. Werst.	F.	1e » 1e » A »	9 Maart 1885
83	D. J. Pont.		1e » » Bandong.	2 Feb. 1887
84	A. C. J. Fournier.		Hoofdonderw. » Pamekasan.	24 Oct. 1888
85	M. Scheele.	Lbk. Lmk. Teek. W.	» » Djoewana.	24 Nov. »
86	J. Luitjes.		» » Fort de Kock.	26 Juli 1887
87	T. Kromhout.	Teek. F.	Hoofdonderw. school Garoet.	19 Juli 1888
88	H. D. J. Rijnenberg.		» » Boelekomba.	19 Dec. »
89	G. Tacoma.		» » Bojolali.	31 » »
90	H. A. De Nooij.	L en. V. Lbk. Lmk. W. Teek. G. S. M. F.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
91	J. L. Van der Made.	Teek. G. W. D. F.	Hoofdonderw. school Soemenep.	14 Maart 1887
92	M. H. Burger.	W. E. F.	1e hulponderw. 1e » Salatiga.	15 Jan. »
93	M. P. L. G. Hansen.		1e » » Ambarawa.	16 Juni 1886
94	J. Van Leeuwen.	Lmk. W G. F.	1e » » Magelang.	15 Feb. 1887
95	W. Schuit.	Teek.	Hoofdonderw. » Ngandjoek.	31 Dec. 1888
96	D. A. Detmar.		1e hulponderw. 1e » Djokjakarta.	16 Aug. 1884
97	H. Van Bockel.	F.	Hoofdonderw. » Patjitan.	31 Dec. 1888
98	H. Schaap.	F.	» » Poerwakarta.	31 Mei »
99	G. Valk.		1e hulponderw. » Blitar.	25 Nov. 1887
100	D. T. Visser.	W.	1e » 2e » Makasser.	16 Juni 1882
101	J. E. G. v. Lookeren.	Ha.	Hoofdonderw. school Bandjarnegara.	23 Feb. 1886
102	A. Roose.		1e hulponderw. 1e school Buitenzorg.	5 Mei 1888
103	G. R. Le Bruijn.		Hoofdonderw. » Maros.	10 Aug. 1882
104	A. Verdam.		» » Grissee.	30 Juni 1885
105	C. J. F. Gaillard.		1e hulponderw. 1e » Probolinggo.	16 Mei »
106	P. F. H. Ockers.		Hoofdonderw. » Koepang.	14 Sept. 1883
107	H. Voskuil.	G.	» » Indramajoe.	21 Juni 1887
108	G. Bakker.	G.	1e hulponderw. 2e » Padang.	7 April 1884
109	H. Van Goor.	G.	Hoofdonderw. 2e » Kota-Radja.	26 Juli 1887
110	A. Van Limborgh.	W. F.	» » Sitoebondo.	16 Mei 1885
111	H. Stoel.	G. Teek. W.	1e hulponderw. 4e » Soerabaja.	1 Aug. 1888
112	W. Van der Spek.	G. F. W.	1e » » Amboina.	20 Juli 1885
113	H. W. De Vriendt.	D. W.	Hoofdonderw. » Tjilatjap.	3 Jan. 1888
114	P. Ch. W. Bopp.	Lbk.	1e hulponderw. » Ternate.	2 Juni 1887
115	R. H. A. Thierbach.		1e » 1e » Makasser.	19 Dec. 1888
116	J. Kaptijn.		1e » 2e » Buitenzorg.	24 » »
117	J. Lammens.	F. W.	1e » 2e » Batavia.	17 Nov. »
118	L. Visser.	G. F. W.	Hoofdonderw. » Bangkalan.	28 Oct. 1887
119	G. B. Feekes.	G. W.	1e hulponderw. » Gombong.	3 Jan. 1888
120	A. Van der Kolff.	Lbk.	1e » 2e » Soerabaja.	18 » »
121	A. J. Pontier.	Lbk.	1e » » Cheribon.	2 Mei »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
122	Th. P. Rienstra.		1e hulponderw. school Pasoeroean.	13 Juni 1888
123	L. De Pagter.		Hoofdonderw. » Klaten.	21 » »
124	D. Koumans.	F. E. D.	1e hulponderw. » Bandjermasin.	29 » »
125	W. Grondijs.	F.	1e » » Malang.	12 Juli »
126	P. Prins.	G. Teek. W. D. F.	Hoofdonderw. » Lawang.	19 Dec. »
127	R. A. Schoonhoven.	Lbk. F. E. D.	1e hulponderw. 1e » A Semarang.	1 Aug. »
128	R. Smit.	F. Teek. G.	1e » » Madioen.	19 Juli »
129	J. Poetsma.	Teek. G.	Hoofdonderw. » Japara.	28 Aug. »
130	D. H. v. d. Maaten.	W. E.	1e hulponderw. 5e » Soerabaja	24 Oct. »

Onderwijzers der 3e klasse,

met akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer.

1	L. G. Gerbard.	N(m). G. Teek. W. D. F.	Tijd. middelbaar onderwijs.	
2	S. Hermanides.	G.	Hulponderw. school Gombong.	11 Maart 1887
3	H. H. Muntinghe.	F.	» 1e » Djokjakarta.	3 Juni 1882
4	E. Vogelzang.		» » Gombong.	8 Juli 1887
5	J. Jaspers.	Lbk. M. D. F.	Gedetacheerd b/h 'nlandsch onderwijs.	
6	F. J. Eijsenburger.	Teek(h). W. G.	Hulponderw. 3e school Semarang.	18 » »
7	O. Van Ganswijk.		» 1e » Djokjakarta.	10 Oct. 1884
8	W. J. Gerards.		» » Banjoemas.	18 Jan. 1888
9	B. G. Hogewind.	G. Teek. W. F.	» » Tondano.	15 Mei »
10	M. De Haas.	W.	Met verlof in Nederland.	
11	J. Oudkerk.	F. E. W.	Idem.	
12	P. A. Biegman.		Hulponderw. school Ambarawa.	8 Oct. 1886

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
13	A. J. D. J. Jans.		Hulponderw. school Bandong.	10 Sept. 1887
14	J. J. F. Krügers.	F. Teek. G.	» » Pontianak.	2 April »
15	C. Blom.	F	Met verlof in Nederland.	
16	A. H. Gérard.		Buiten betrekking.	
17	E. Blok.	W. M.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
18	M. Maassen.	W.	Hulponderw. school Gombong.	6 Aug. 1888
19	A. W. Hoesen.	G. Teek. F. W.	» » Fort de Kock.	27 Juni 1884
20	C. De Rooij.	G. F. E.	» 1e » B Soerabaja.	30 Juni 1888
21	H. Van Strieland.	W. F. D.	» 1e » A »	» » »
22	Th. W. Roes.	F.	Met verlof in Nederland.	
23	C. Van der Velde.	F.	Hulponderw. 1e school Buitenzorg.	16 » »
24	L. W. T. J. Romans van Schaik.	F.	» » Magalang.	2 Nov. »
25	A. F. Heijmann.	F.	» . » Probolinggo.	16 Oct. 1886
26	L. C. v. d. Woestijne.		Buiten betrekking.	
27	B. Bakker.	Teek. W.	Hulponderw. school Wonosobo.	14 Sept. 1887
28	K. H. Corporaal.	F. Teek. W.	» 1e » A Batavia.	24 Dec. »
29	A. Le Clercq.		» » Ngawi.	17 Juni »
30	F. Van der Woude.		» » Bangkalan.	1 Aug. 1885
31	L. Stroband.	E. W.	» » Gombong.	24 Oct. 1888
32	W. L. Vogelesang.	G.	» » Menado.	15 Mei »
33	A. E. J. Roskott.		» » Klaten.	7 Sept. 1887
34	H. H. Buijs.		» » Malang.	28 Aug. 1888
35	W. Voorthuijsen.	F. W.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
36	W. Brouwer.	G. F. E.	Hulponderw. school Gombong.	9 Maart »
37	W. G. Reinking.		» 1e » Padang.	16 Juli »
38	H. J. Duijvelaar.		» » Amboina.	5 Sept. »
39	H. M. Van Haften.		» 3e » Soerabaja.	17 Oct. »
40	G. J. De Zwaan.		» » Sidhoardjo.	28 Aug. »
41	L. Hazelhoff.		» » Pati.	24 Oct. »
42	Ch. J. Cornelis.	Teek.	Tijd. » » Bangil.	21 Sept. »
43	P. Van Duijn.	D. F	» 1e » B Semarang.	24 Oct. »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.

Onderwijzers der 3e klasse,

niet bezittende eene akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer.

1	L. A. De la Croix.		Hulponderw. 2e school Semarang.	24 Mei 1883
2	L. Jollij.		» 4e » Soerabaja.	3 April 1885
3	A. M. Le Cluse.		» 2e » »	21 Jan. 1887
4	Th. A. Den Daas.		» » Mr.-Cornelis.	16 Aug. 1884
5	H. Vanger.		Hulponderw. aan de school voor Inlandsche geneeskundigen te Weltevreden.	
6	H. W. Doeve.		Hulponderw. aan de school voor Inlandsche Christenen te Magelang.	27 Mei 1886
7	E. J. Nijhoff.		Hulponderw. 1e school B Batavia.	19 Oct. 1887
8	H. E. Böck.		» 2e » Soerakarta.	6 Jan. 1888
9	W. Hiemstra.		Hulponderw. » Gorontalo.	9 April »
10	H. W. De Beijl.		» » Koedoes.	10 Aug. 1887
11	D. K. N. Selier.	Teek. G.	Met verlof in Nederland.	
12	L. Valk.		Hulponderw. 3e school Semarang.	31 Maart 1887
13	J. Boekstal.		» 5e » Batavia.	19 Oct. »
14	Th. Luijtjes.	G.	Met verlof in Nederland.	
15	E. F. Moll.		Hulponderw. 1e school A Batavia.	18 April 1888
16	C. A. Van der Reest.		» 2e » Batavia.	5 Maart 1887
17	F. W. Krüss.		» » Bojolali.	17 Feb. »
18	B. De Vries.		» » Gombong.	7 Juli 1883
19	T. F. Viersen.		» 6e » Batavia.	5 Sept. 1888
20	P. Van de Steeg.	W. Teek. G.	» » Gombong.	14 Sept. 1887
21	J. P. Van Ekris.		» 3e » Batavia.	14 Feb. »
22	D. De Boer.		» 2e » »	17 » »
23	J. Van Kwawegen Azn.		Hulponderw. aan de school voor Inlandsche geneeskundigen te Weltevreden.	
24	M. J. Meijer.	Eindex. W.	Hulponderw. school Saparoea.	28 Dec. 1886
25	J. T. Young.		» 1e » A Semarang.	11 Mei »
26	J. B. Wouda.		» » Grisee.	10 Oct. 1884

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
27	S. K. Sanders.		Hulponderw school Mr.-Cornelis.	14 Juni 1888
28	C. C. Van Helsdingen.		» » Amboina.	22 Mei 1885
29	F. Van Gulick.		» 4e » Batavia.	17 Oct. 1888
30	W. Van der Heiden.		Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
31	J. H. Behrns.		Hulponderw. school Bondowoso.	11 Maart 1887
32	M. Van Broekhuijsen.	Teek. G.	» 2e » Djokjakarta.	31 » 1886
33	J. Ploeger.		» » Menado.	27 Sept. 1888
34	H. H. L. Van Bakel.		» 2e » Padang.	2 April 1886
35	N. Keetelaar.		» » Gombong.	22 Nov. 1887
36	J. Leijen.		» » Banjoewangi	13 April 1886
37	J. C. Van der Meijden.		» » Tegal.	19 » »
38	W. J. Krijgsman.		Hulponderw. » Neira.	18 Jan. 1888
39	H. Kedde.		Tijd. hulponderw. » Ternate.	15 Mei »
40	G. J. R. Gosenson.		» » » Bandjermasin.	29 Juni »
41	P. Vermeulen.		» » » Maros.	7 Dec. »
42	W. Jager Dekker.		» » » Ngandjoek.	14 Juni »
43	J. G. Dammerboer.		» » » Japara.	6 Dec. 1887
44	W. W. Keizer.		» » » Amoerang.	6 Feb. 1888
45	J. N. Drignij.	Eindex.	» » » Bonthain.	18 April »
46	G. Verwijk.		» » » Koepang.	20 » »
47	K. Heijnis.		» » » Boeloekomba	23 » »
48	E. De Fillietaz Bousquet.	F. F.	» » » Gombong.	30 Juni »
49	L. H. J. v. Douveren.		» » Muntok.	11 » »
50	J. Zeeven.		Tijd. » » Soemenap.	» » »
51	H. J. Stroband.		» » 1e » Makasser.	12 Juli »
52	P. E. J. Grootenboer.		» » » Benkoelen.	16 » »
53	J. Brink.		» » » Bandjarnegara.	6 Aug. »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
54	C. W. Hoogendoorn.		Hulponderw. school Toeloeng-agoeng.	28 Aug. 1888
55	Th. J. A. Hilgers.	G.	» 2e » Kota-Radja.	4 Sept. »
56	F. A. T. W. Körnmann.		Tijd. » » Gombong.	5 » »
57	Ch. W. Monteiro.		» » » Toeban.	11 » »
58	W. Wardenaar.		» » » Sitoebondo.	11 » »
59	J. Stigter.	F. E.	» 2e » Kota-Radja.	27 » »
60	E. H. Ramakers.	Teek.	» » Tjilatjap.	17 Oct. »
61	L. Tobi.		» » Soekaboemi.	24 Dec. »

Onderwijzeressen der 1e klasse.

1	C. H. Verwohlt.	Hw. F. E. D.	Met verlof in Nederland.	
2	M. L. Schäfer.	F. E.	Hoofdonderw. 1e meisjessch. Batavia.	11 Aug. 1887
3	B. A. H. Van Charldorp.	Hw. F. D.	Met verlof in Nederland.	
4	J. E. Van Oeveren, geb. Van Schaik.	Hw. F. E. D.	Hoofdonderw. meisjessch. Padang.	11 Aug. 1887
5	R. A. Krull.	Hw. F. E. D.	» » Semarang.	9 Febr. 1888
6	L. E. Julius, geb. Meijer Cluwen.	F. E. D.	Buiten betrekking.	
7	W. A. P. De Bruijn Ouboter.	Hw. F. E. D.	Hoofdonderw. meisjessch. Soerakarta	15 Maart 1886
8	S. E. Géraud.	Hw. F. E.	» 1e » Soerabaja.	13 Sept. 1882
9	M. L. Steinbuch.	Hw. F. E. D.	» » Buitenzorg	14 Jan. 1887
10	M. M. E. C. Tijdeman.	F. E.	Tijd. b/h middelbaar onderwijs.	
11	M. Nauta.	E. F.	Hoofdonderw. meisjessch. Djokjakarta	9 Feb. 1888
12	C. C. Van Geuns.	Hw. F. E.	» 2e » Batavia.	18 April »
13	A. C. A. Nieuwenhuijs	G(m). F.	» 2e » Soerabaja.	19 Juni »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
	Onderwijzeressen der 2e klasse.			
1	N. G. L. Lambregcts.	Hw. E.	Op non-activiteit.	
2	A. E. Stolp, geb. Hoekstra.	N(m).	Met verlof in Nederland.	
3	E. A. Van der Meijden	F. E.	1e hulponderw. 2e meisjessch. Soerabaja.	9 Juni 1885
4	M. F. Der Kinderen.	F. E. D.	Met verlof in Nederland.	
5	A. H. Janssen.	Hw. F. E.	Hoofdonderw. meisjessch. Mr.-Cornelis.	22 Nov. 1881
6	M. G. Meijer.	Hw. F. E. D.	» » Tegal	16 » 1883
7	M. Koopal.	Hw. G. W.	» » Menado.	29 Juni 1888
8	N. F. E. Filet.	F. E.	Met verlof in Nederland.	
9	E. C. J. C. Graadt van Roggen.	F.	Idem.	
10	E. Van Loon.		Hoofdonderw. meisjessch. Malang.	9 Feb. 1892
11	C. G. Van Thielen.	F. E. D.	» » Magelang.	18 April 1888
12	M. C. Van Ameijden van Duijm.	F. E.	Met verlof in Nederland.	
13	A. Van der Made geb. Weits.	Hw. F. E.	Buiten betrekking.	
14	C. H. A. Merz.	F. E.	Hoofdonderw. meisjessch. Banda.	20 Feb. 1888
15	M. J. Van Lessen.	Hw. F. E. D.	» » Bandjermasin.	9 Oct. 1883
16	H. C. Sandt van Nooten.	Hw. F. E. D.	1e hulponderw. 2e meisjessch. Batavia.	6 Mei 1886
17	J. Boeglos.	Hw. F. E.	Hoofdonderw. meisjessch. Amboina.	29 » 1885
18	J. J. C. Nagel, geb. Bouman.		Wd. hulponderw. meisjessch. Cheribon.	8 Oct. 1888
19	A. J. Rosskopf.	F. E.	1e hulponderw. meisjessch. Semarang.	9 Juni 1885
20	L. M. Janssen, geb. Andeweg.		Hoofdonderw. » Salatiga.	14 Dec. »
21	T. Zijlstra.	Hw. G. W. F. D.	» » Pasoeroean.	14 Jan. 1887

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
22	P. A. M. Lange.	F. E. D.	Hoofdonderw. meisjessch. Probolinggo	28 » 1888
23	H. G. Kruseman.	Hw. F. E.	1e hulponderw. » Padang.	17 Jan. 1887
24	L. W. Ovink.	Hw. F. E. D.	1e » 1e » Batavia.	21 » »
25	M. Burgdorffer.	F. E. D.	1e » » Buitenzorg.	23 Feb. »
26	M. A. W. Breijmann.	F. E. D.	Met verlof in Nederland.	
27	W. A. De Jong.	F.	Hoofdonderw. meisjessch. Cheribon.	23 Juli »
28	L. Ch. Slot.	F. E.	1e hulponderw. 1e meisjessch. Soerabaja.	23 » »
29	G. Dijkstra.		Hoofdonderw. meisjessch. Makasser.	11 Aug. »
30	F. A. Heijnneman.	F.	» » Ambarawa.	20 Feb. 1888
31	A. P. L. Van den Ham.	Hw. F. E. D.	1e hulponderw. » Djokjakarta.	18 April »
32	A. R. Kiewiet de Jonge.	F. E. D.	1e » » Soerakarta.	29 Juni »

Hulponderwijzeressen

met akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzeres.

1	B. W. C. Gerlings.	F. D.	Met verlof in Nederland.	
2	W. C. Kroon.	F.	Hulponderw. 2e school Batavia.	7 Aug. 1888
3	T. M. Sauerbier.	F. E.	» meisjessch. Probolinggo.	11 Sept. »
4	W. A. Van den Nieuwenhof.	F.	Hulponderw. 1e » Soerabaja.	14 Juni »
5	A. A. Wilmes.	F.	» 2e school Buitenzorg.	24 Dec. »
6	M. S. Van der Willigen.	F. D.	» 1e meisjessch. Batavia.	» » »
7	C. C. C. Gude.	Hw. F. E.	» 2e » Soerabaja.	8 Jan. 1886

Hulponderwijzeressen

niet bezittende eene akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzeres.

1	L. Heijnneman.		Hulponderw. meisjesschool Padang.	8 Nov. 1882
2	E. d'Ablaing.		» 5e school Soerabaja.	16 Sept. 1887
3	C. L. Homburg.		Met verlof in Nederland.	

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
4	A. Immink.	F. E.	Hulponderw. school Malang.	15 Jan. 1884
5	A.M. Hoogenstraaten.	F.	» meisjesschool Magelang.	13 Juli 1878
6	S. E. Wijnveldt.	F. E.	» 5e school Soerabaja.	19 Dec. 1879
7	E. M. Sexauer.	F.	» 1e » Soerakarta.	22 Nov. 1883
8	A. W. H. S. Muller, geb Kobold.	F. E.	» » Klaten.	14 Nov. 1888
9	E. A. Sacré.	Hw. F.	» » Pekalongan	19 Aug. 1886
10	W. P. L. De Roos.	Hw. F.	» » Kediri.	15 Dec. 1888
11	M. L. Breijmann.	Hw. F. E.	» 1e school Padang.	29 Nov. 1886
12	E. M. D. Gude.	F.	» 1e » B Batavia.	16 Feb. 1887
13	C. E. Süverkropp, geb. Arnold.	F.	» school Bandjermasin.	17 Oct. 1882
14	A. V. Kalshoven.	F.	Buiten betrekking.	
15	J. A. F. Maeijer.	D. E. F.	Hulponderw. school Bandoeng.	10 Mei 1883
16	S. A. Müller.		» 1e » Soerakarta.	14 » 1887
17	J. E. M. Masthoff.	Hw. F. E.	» » Banjoemas.	11 Juli 1881
18	C.A.G. Van Limborgh, geb. Berghuis.	F.	Buiten betrekking.	
19	C. J. Kuipers.	E. Hw. F.	Hulponderw. school Bodjonegoro.	15 Feb. 1888
20	R. R. Kuipers.	Hw. F.	» meisjesschool Malang.	15 Jan. 1884
21	M. A. 's Graeuwen.	Hw. F.	Met verlof in Nederland.	
22	J. P. M. Kamerling.	F. E.	Hulponderw. meisjesschool Buitenzorg	3 Aug. 1887
23	A. H. J. Vrendenberg.		» 4e school Batavia.	16 Dec. »
24	B. Vrendenberg.		» 1e » A Semarang.	14 Juni 1888
25	E. Joostensz.	F.	» meisjesschool Djokjakarta.	24 Dec. »
26	L. C. J. Van Renesse.	E. F.	Buiten betrekking.	
27	J. J. Ankringa.		Hulponderw. school Pasoerocan.	11 Dec. 1882
28	F. M. Binnendijk.	F.	» meisjesschool Tegal.	17 Dec. 1885
29	H. Loreij.		Hulponderw. 3e school Soerakarta.	21 Jan. 1887
30	S. Wartena.		» 4e » Batavia.	7 Sept. »
31	E. C. Den Hollander, geb. Agerbeek.		» » Medan.	13 Jan. 1888
32	A. F. S. Kessler.		» meisjesschool Buitenzorg.	3 Oct. 1883

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
33	A. M. T. Vernet, geb. Von Faber.		Hulponderw. school Mr.-Cornelis.	25 April 1885
34	A. M. Rosskopf.	Hw. F.	» 2e » Semarang.	15 Sept. 1883
35	A. W. Humme.		» 2e » Soerabaja.	29 Jan. 1886
36	F.W.D.E. Scheltema Beduin.		» school Poerwakarta.	14 Juni 1888
37	J. A. F. Zelle.	Hw. F.	» 6e » Batavia.	12 Feb. 1887
38	A. M. Swerver.	Hw. F.	» » Pamekasan.	14 Juni 1888
39	A. M. Smulders.	Hw. F. E. D.	» 2e » Padang.	27 Juni 1884
40	M. L. Visscher v. Gaasbeek.	Hw.	» 1e meisjesschool Batavia.	21 Jan. 1887
41	S. J. C. Bosscher.	E.	» 1e school B Semarang.	22 Mei 1885
42	J. W. Slot.	F. E.	Met verlof in Nederland.	
43	A. C. Collard.	Hw. F. E.	Hulponderw. meisjesschool Soerakarta.	25 April 1887
44	F. H. Buning.	Hw.	» » Djokjakarta.	23 Jan. 1885
45	T.E.A. Van Bloemen Waanders.		» school Madioen.	19 Juni 1886
46	F. Bausch.		» 1e » Salatiga.	26 Mei »
47	H. E. Michaelis.		» 2e » Djokjakarta.	19 Aug. »
48	I. A. G. Arndt.		» » Amboina.	31 Oct. 1887
49	C. A. H. De Rooij.	Hw. F. E.	» school Toeloeng-Agoeng.	22 Mei 1885
50	M. T. M. Vogelzang.	E.	» meisjesschool Ambarawa.	17 Oct. 1888
51	M. J. A. De Boer.	F.	» 1e school A Soerabaja.	30 Dec. 1884
52	E. M. G. P. Versteegh.		» 3e » Soerakarta.	6 Jan. 1888
53	D. Haertlein.		» 2e meisjesschool Batavia.	2 Jan. 1885
54	H. M. E. Broers.		Met verlof in Nederland.	
55	E. C. Du Mosch.	F.	Buiten betrekking.	
56	A. Nijland.		Hulponderw. 2e school Salatiga.	28 Aug. 1888
57	A. W. Voll.		» meisjesschool Menado.	3 Sept. 1885
58	C. A. Buning.		» school Riouw.	27 Feb. »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
59	M. A. L. Van Welij, geb. Bar. van Hoëvell.	F.	Hulponderw. 6e school Batavia.	30 Sept. 1885
60	H. J. B. Elberg.		Tijd. » » Ambarawa.	14 Nov. 1888
61	G. S. Dominicus Van den Bussche.	G(m). F.	» » Tjandi.	» » »
62	J. A. C. Peerbolte.	Hw. F.	» school Soekaboemi.	10 Sept. 1887
63	S. J. G. Schiotling.		» » Rembang.	16 Nov. 1886
64	J. A. Frölich.	F.	» 1e » A Batavia.	14 Juni 1888
65	L. C. F. Naessens.		» 2e » Probolinggo.	23 Aug. »
66	Jonkvrouw E. Van Raders.	E. F.	Met verlof in Nederland.	
67	A. M. L. Burhoven Junius.	Hw.	Buiten betrekking.	
68	C. C. H. Hesselberg.	Hw. E. F.	Hulponderw. 2e meisjessch. Batavia.	5 Mei 1888
69	M. C. Van Steeden.	F(m). E.	Buiten betrekking.	
70	D. Berkhout.	D. F.	Met verlof in Nederland.	
71	M. J. H. Ch. Joosten.		Hulponderw. meisjesschool Pasoeroean.	11 Juni 1888
72	A. H. E. Munter.		Tijd. » school Keboemen.	19 Juni 1886
73	A. A. Godin.	F.	» 1e » Djokjakarta.	6 Aug. 1887
74	E. Sonnermeijer.		» 2e » Semarang.	12 Sept. »
75	F. Maijor.		» » Tegal.	16 Oct. 1888
76	S. J. Cramer.		» 1e meisjessch. Soerabaja.	17 » »
77	M. M. Raket.	F.	» 1e school A Batavia.	14 Juni »
78	A. W. D. Verlegh.	Hw.	« meisjesschool Salatiga.	2 » »
79	I. M. De Heus.		» 2e » Soerabaja.	» » »
80	N. H. M. Blokzeijl.		Hulponderw. meisjesschool Semarang.	13 April »
81	M. I. E. Klasing.		Tijd. hulponderw. 3e school Soerabaja.	9 Mei 1887
82	C. J. De Graaf.		» » Neira.	16 Dec. »
83	A. E. Heijnis.		» 1e » Djokjakarta.	25 Aug. 1888
84	M. H. A. Schadee.		» » Kendal.	24 Oct. »
85	C. M. Van Goens.		» » Pasoeroean.	24 April »
86	L. M. Vintcent.	F. E.	» 1e » Buitenzorg.	30 Juni »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
87	J. C. Mattern, geb. Hamar de la Bréthonière.		Hulponderw. school Tjiandjoer.	28 Sept. 1888
88	L. M. E. Velders.		» » Poerbolinggo.	16 Maart »
89	F. J. Maarschalk, geb. Jansen.		Tijd. » » Madioen.	12 April 1887
90	L. M. Kam.		» » Ngawi.	29 Juni 1888
91	C. M. H. Engelhard.		Tijd. » meisjessch. Semarang.	19 Oct. 1887
92	E. E. Kloer.		» 1e school Makasser.	24 Oct. 1888
93	J. L. J. W. Klomp.		» » Cheribon.	5 Sept. »
94	H. J. W. Bensbach.		» 2e » Makasser.	24 Oct. »
95	C. W. Süverkropp.		» » Menado.	28 Mei »
96	J. Ch. H. De Boer.		» 3e » Soerabaja.	3 » »
97	S E. Colder.	Hw.	» 2e » Soerakarta.	19 Jan. »
98	A. E. Pietersz.		» 2e » Semarang.	19 Juli »
99	W. F. Schlahmilch.		» » Magelang.	20 April »
100	M. A. E. Honig.		» 1e » A Soerabaja.	24 Juli »
101	F. A. Mensinga.	D.	Tijd. » 3e » Semarang.	26 Juli 1887
102	M. B. Nijhoff.		» » Serang.	6 Aug. 1888
103	A. A. Th. Wilken.		Tijd. » » Djember.	21 Sept. »
104	D. M. Walter.		» » » Blitar.	13 Aug. 1887
105	H. A. Hardeman.	F.	» » meisjessch. Mr. Cornelis.	10 Sept. »
106	M. L. W. F. Born.	F.	» 1e » Batavia.	10 Aug. 1888
107	J. H. Boshouwer.		Tijd. » 1e school B Batavia.	2 Juli »
108	H. Pothoff.		» » 2e » Semarang.	6 Aug. 1887
109	A. J. Elenbaas.		» » » Bodjonegoro.	19 Oct. »
110	A. M. Zeeman.		» » Modjokerto.	4 Mei 1888
111	M. Ch. Van Overvest.		» 2e » Djokjakarta.	14 Sept. »
112	M. Verschoor.	E(m).	» meisjessch. Amboina.	15 Dec. »
113	W. G. Van Heijningen.		Tijd. » school Kediri.	1 Nov. 1887
114	H. W. Burlage.		» » meisjessch. Bandjermasin.	17 » »
115	W. J. C. Lochmann van Koningsfeldt.	Hw. F.	» » Makasser.	24 Oct. 1888

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
116	J. A. L. Van Bloemen Waanders.		Tijd. hulponderw. meisjessch. Neira.	3 Dec. 1887
117	H. J. Leuring.		» » 1e school Probolinggo.	7 » »
118	E. M. Poublon.		» » » Poerworedjo.	12 » »
119	C. E. Bosch, geb. Baptist.	Hw. E. F.	» » » »	15 » »
120	J. J. C. Van der Scheer.	F. D.	» » 2e » Makasser.	22 » »
121	A. M. Witbols Feugen.		» » » Pekalongan.	3 Jan. 1888
122	H. A. Tamson.		» » » Mr.-Cornelis.	20 » »
123	A. C. A. Grootenboer.		» » 1e » Padang.	24 » »
124	S. M. Van Goens.		» » 1e » B Soerabaja.	23 » »
125	E. V. Beer.		» » 1e » Buitenzorg.	30 Mei »
126	M. J. A. Harloff.	Hw. F.	» » » Oengaran.	4 Juni »
127	P. A. Bruining, geb. Maarseveen.		» » » Kraksaän.	14 » »
128	N. M. A. Albers.		» » » Indramajoe.	16 » »
129	W. J. De Rochemont.	Hw.	» » » Pati.	2 Juli »
130	J. C. De Bruijn Kops.	D.	» » » Palembang.	2 » »
131	M. M. N. J. Jansz.		» » 2e » Soerakarta.	3 » »
132	E. Razoux Kuhr.		» » meisjessch. »	6 » »
133	A. B. Andriesse.		» » 1e school B Soerabaja.	12 » »
134	J. A Kock.	F.	» » 1e » A Semarang.	» » »
135	A. L. L. Van Dongen.		» » » Loemadjang.	16 » »
136	C. C. C. Le Rutte.		» » » Padang-Pandjang.	» » »
137	A. J. A. Eeg.		» » » Sidhoardjo.	» » »
138	M. A. Sprooten.		» » 2e » Soerabaja.	19 » »
139	F. L. Heijnen.		» » 2e » Batavia.	26 » »
140	J. La Fontaine.		» » » Blitar.	27 » »
141	M. A. Bogaardt.		» » meisjessch. Mr.-Cornelis.	14 Nov. »
142	E. A. S. Haak Bastiaanse.		» » 1e » Soerabaja.	» » »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.

Onbezoldigde hulponderwijzers.

1	K. H. Van Leijen.		2e school Makasser.	22 Nov. 1888
2	H. A. G. Van Waesberge.		» » »	» » »

Onbezoldigde hulponderwijzeressen.

1	C. G. Veenhuijzen.	F.	1e school A Batavia.	22 Juli 1887
2	A. Keasberrij.		3e » Soerabaja.	20 Maart 1888
3	A. G. J. Masman.	F.	1e » A Soerabaja.	25 Mei »
4	J. M. Berends.		5e » »	9 Juni »
5	J. W. C. Van der Aa		School Fort de Kock.	13 Juli »
6	E. F. C. M. Abbema.		1e school B Soerabaja.	17 » »
7	J. Tergau.		Meisjesschool Djokjakarta.	30 » »
8	M. C. Van den Adel.		School Malang.	3 Aug. »
9	J. H. L. Op de Laeij.		» Garoet.	18 » »
10	H. W. Agerbeek.		3e school Batavia.	4 Sept. »
11	M. A. Glasmacher.		6e » »	» » »
12	J. L. Laurens.		1e » Buitenzorg.	» » »
13	E. M. L. Weijhenke.		» Magelang.	19 » »
14	L. M. Gravenhorst.		2e » Soerabaja.	27 » »
15	G. J. M. Pillard.		1e meisjesschool Soerabaja	9 Oct. »
16	E. M. Schansman.		4e school Batavia.	18 » »
17	H. C. M. Burgdorffer.		» Buitenzorg.	» » »
18	L. Brouwer.		» Tjiandjoer.	15 Nov. »
19	M. Ch. K. Vonk Robbers.		2e » Semarang.	19 » »
20	K. S. E. Zaalberg.		2e meisjesschool Batavia.	21 » »
21	S. E. Deibel.		1e school A Batavia.	22 » »
22	C. Th. Tausent.		» Tjandi.	26 » »

DOORLOOPEND NUMMER.	N A M E N.	Akten van bekwaamheid en diploma's van voldoend afgelegde examens.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
	Kweekelingen.			
1	H. Stoové.		School Patjitan.	28 Oct. 1885
2	Mej. A. M. E. Cordesius		2e meisjesschool Batavia.	19 Juli 1886
3	» C. M. Haigton.		School Pekalongan.	13 Aug. »
4	» M. H. I. Douwes.		1e » A Soerabaja.	3 Dec. »
5	F. C. H. Schlahmilch.		3e » Semarang.	24 Aug. 1887
6	Mej. E. M. A. Du Puij.		Meisjesschool Mr.-Cornelis.	16 April 1888
7	A. H. Van Ekris.		3e school Batavia.	8 Juli »
8	Mej. F. J. Van Leijen.		1e » Makasser.	24 » »
9	» A. M. Schrieder.		Meisjesschool Buitenzorg.	» » »
10	V. H. J. Jansen.		2e school Soerabaja.	15 Aug. »
11	Mej. A. C. H. Rombouts		» Ambarawa.	17 Sept. »
12	W. A. Lohn.		6e » Batavia.	26 Nov. »

L^a. E.

Mutatiën onder het onderwijzend personeel van de openbare lagere scholen in Nederlandsch-Indië, gedurende het jaar 1888.

Onderwijzers en onderwijzeressen.

OVERLEDEN:

J. H. Damman, laatst hoofdonderwijzer school Pamekasan.
H. F. Aukes, met verlof in Nederland.
P. Koornstra, op wachtgeld.
Mej. M. J. Bertling, laatst hulponderwijzeres 2e school Batavia.
» M. J. Hellendoorn, met verlof in Nederland.

ONTSLAGEN:

Eervol uit 's lands dienst:

A. De Bruijn, hoofdonderwijzer 2e school Batavia.
J. J. De Weijer, » 1e » A »
A. C. Kienitz, met verlof in Nederland.
Mej. H. G. Smits, hulponderwijzeres meisjesschool Salatiga.
» M. A. C. Sibenius Trip, » school Magelang.
» Th. C. E. Olivier, » 2e » Soerakarta.
» L. M. A. Van Haastert, » 2e meisjesschool Batavia.

Eervol uit de betrekking:

P. Koornstra, hoofdonderwijzer school Ngawi.
A. H. Gérard, hulponderwijzer » Sitoebondo.
L. C. Van de Woestijne, » » Toeban.
Mevr. L. E. Julius, geb. Meijer Cluwen, hoofdonderwijzeres meisjesschool Semarang.
Mej. C. A. Munk, hulponderwijzeres school Meester-Cornelis.
Mevr. C. Nieuwenhuijzen, geb. Kilian, » 1e » B Semarang.
» P. M. Sanders, geb. In der Maur, » 1e » B Batavia.
Mej. M. C. Van Steeden, » meisjesschool Soerakarta.

EERVOL ONTHEVEN:

Van de werkzaamstelling als:

Tijd. hulponderwijzeres school Pekalongan, L. C. Trosée.
» » 1e » Padang, A. G. Van der Haas.

Tijd. hulponderwijzeres school Kediri, E. H. Th. Van Bloemen Waanders.
" " meisjesschool Cheribon, M. A. Knoop.
" " school Loemadjang, S. J. Thal Larsen
" " " Padang-Pandjang, H. H. J. E. E. Renaud.
" " " Modjokerto, G. A. De Clercq Zubli.
" " " Blitar, C. Esche.
" " " Ambarawa, M. A. Meihuijzen.
" " " Menado, M. A. A. Bartelds, geb. Nagel.
" " meisjesschool Ambarawa, A. M. De Gelder.
" " school Cheribon, M. J. Koopman.

OVERGEGAAN IN ANDERE BETREKKINGEN:

M. Wiessing, definitief geplaatst bij het middelbaar onderwijs.
H. Th. J. Uijterbroeck, " " " " Inlandsch "
J. H. J. Laatst, " " " " " "
W. Van der Heijden, hulponderwijzer hoofdenschool Bandoeng.
Mej. M. M. E. C. Tijdeman, tijd. geplaatst bij het middelbaar onderwijs.

HERBENOEMD:

H. E. Bock, hulponderwijzer 2e school Soerakarta.
Mevr. E. C. Den Hollander, geb. Agerbeek, hulponderwijzeres school Medan.

MET VERLOF NAAR EUROPA VERTROKKEN:

A. C. Tjebbes, hoofdonderwijzer school Buitenzorg.
J. Van den Bos, " " Ambarawa.
A. H. Nijland, " 1e " Kota-Radja.
C. Van Duuren, " " Bangil.
J. W. Te Kolsté, " " Besoeki.
H. J. H. Bockmeulen, 1e hulponderwijzer school Bandjermasin.
W. H. A. Van Meerkerk, hoofdonderwijzer school Poerwakarta.
E. A. Haitink Van der Heide, 1e hulponderwijzer school Malang.
D. Harting Pzn., 1e " 4e " Soerabaja.
J. F. Visser, hoofdonderwijzer school Klaten.
H. F. Aukes, 1e hulponderwijzer 2e school Soerabaja.
C. Blom, " " Buitenzorg.
Th. W. Roes, " 1e " A Semarang.
D. K. N. Selier, " " Buitenzorg.
Th. Luijtjes, " " Gombong.

Mej. B. A. H. Van Charldorp, hoofdonderwijzeres 2e meisjesschool Batavia.
» B. W. C. Gerlings, hulponderwijzeres school Modjokerto.
Jkvr. E. Van Raders, » 1e meisjesschool Soerabaja.

AANGESTELD, NA TERUGKEER VAN VERLOF:

J. J. Cleijpool,	hoofdonderwijzer		school	Neira.
H. B. H. Horsker,	»	2e	»	Buitenzorg.
C. G. Wemmerslagér,	»		»	Toeloeng-Agoeng.
C. Prins,	»		»	Muntok.
G. Reeman,	1e hulponderwijzer	1e	» B	Batavia.
M. Scheele,	hoofdonderwijzer		»	Djoewana.
H. D. J. Rijnenberg,	»		»	Boeloekoemba.
H. Schaap,	»		»	Poerwakarta.
A. Roose,	1e hulponderwijzer	1e	»	Buitenzorg.
S. Van Rijnbach.	1e »		»	Poerworedjo.

Mevr. J. J. C. Nagel, geb. Bouman, wd. hulponderwijzeres meisjesschool Cheribon.
» A. W. M. Muller, geb. Kobold, » » school Klaten.
Mej. W. P. L. De Roos, » » Kediri.
» G. S. Dominicus Van den Bussche, » » Tjandi.

IN DIENST GETREDEN:

Onderwijzers:

W. Brouwer.
G. J. De Zwaan.
L. Hazelhoff.
Ch. J. Cornelis.
P. Van Duijn.
W. W. Keizer.
J. N. Drigny.
K. Heijnis.
G. Verwijk.
E. De Fillietaz Bousquet.
L. H. J. Van Douveren.
J. Zeeven.
H. J. Stroband.
P. E. J. Grootenboer.
J. Brink.
C. W. Hoogendoorn.
Th. J. A. Hilgers.
F. A. T. W. Körnmann.
Ch. W. Monteiro.
W. Wardenaar.
J. Stigter.
E. H. Ramakers.
L. Tobi.

Onderwijzeressen:

R. Kiewiet De Jonge.
M. S. Van der Willigen.
A. A. Wilmes.
W. A. Van den Nieuwenhof.

A. M. Witbols Feugen.
H. A. Tamson.
A. C. A. Grootenboer.
S. M. Van Goens.
E. V. Beer.
M. J. A. Harloff.
P. A. Bruining, geb. Maarseveen.
N. M. A. Albers.
W. J. De Rochemont.
J. C. De Bruijn Kops.
M. M. N. J. Jansz.
E. Razoux Kuhr.
A. B. Andriesse.
J. A. Kock.
A. L. L. Van Dongen.
C. C. C. Le Rutte.
A. J. A. Eeg.
M. A. Sprooten.
F. L. Heijnen.
J. La Fontaine.
M. A. Bogaardt.
E. A. S. Haak Bastiaanse.

Ls. F.

Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen, die onder ultimo

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar		11 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Bantam	1	2	1	»	3	2	2	2	6	2	1	5
Batavia	50	58	104	62	152	88	145	97	121	110	98	101
Preanger-Regentschappen	9	7	17	13	20	17	19	12	18	15	10	14
Krawang	»	1	2	2	1	1	2	»	2	1	1	3
Cheribon	3	3	10	4	9	12	11	13	3	14	11	13
Tegal	6	3	6	3	14	10	4	8	9	10	4	3
Pekalongan	2	4	6	12	8	6	8	10	6	6	6	4
Semarang	38	39	84	52	84	59	96	83	84	54	85	57
Japara	10	11	10	12	10	10	17	13	11	10	11	3
Rembang	7	4	12	8	10	15	20	6	6	10	6	16
Soerabaja	53	58	76	54	81	55	97	76	56	65	69	66
Pasoeroean	13	12	17	19	21	18	25	20	19	24	27	18
Probolinggo	9	9	18	12	13	16	22	18	20	12	16	19
Besoeki	5	5	10	7	13	11	11	11	9	6	8	8
Kediri	16	14	22	14	21	18	13	13	28	19	10	10
Madioen	8	3	10	13	12	16	12	8	6	13	7	6
Soerakarta	32	13	31	33	43	36	39	33	33	36	47	25
Djokjakarta	6	4	25	11	28	24	25	24	21	21	27	27
Kedoe	10	9	11	9	9	13	5	9	13	5	4	14
Bagelen	9	5	14	13	27	10	48	9	43	10	63	7
Banjoemas	6	6	3	4	11	13	10	14	14	11	9	5
Madoera	6	3	7	3	9	9	5	8	4	7	4	4
Atjeh en Onderhoorigh	5	5	5	4	9	8	2	7	3	6	1	3
Sumatra's Westkust	19	22	43	14	29	22	33	28	21	20	21	18
Benkoelen	2	3	1	1	5	»	1	5	2	4	3	»
Transporteere	325	265	547	363	646	491	672	529	562	493	531	451

December 1888 de openbare lagere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten.

12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar en ouder		Totaal		Totaal Generaal.	Aanmerkingen.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.		
3	1	2	»	2	2	1	»	1	»	23	16	39	
111	130	113	93	79	76	47	39	31	20	1051	854	1905	
17	13	8	14	9	9	8	5	»	3	135	122	257	
1	1	1	3	2	2	3	1	»	»	15	15	30	
10	9	7	4	4	4	10	3	2	1	82	82	164	
8	13	5	5	4	8	3	1	1	5	64	73	137	
3	8	1	2	4	2	4	2	3	2	51	58	109	
60	50	72	45	48	38	26	23	5	11	682	509	1191	
7	5	6	4	7	4	5	2	2	»	96	74	170	
11	5	6	12	4	11	5	8	1	»	88	95	183	
79	48	78	60	57	45	37	27	13	18	696	532	1228	
14	23	18	13	16	8	7	7	3	10	178	172	350	
8	16	9	13	7	17	2	10	3	5	127	147	274	
18	5	5	4	6	4	5	1	5	»	97	62	159	
20	18	10	18	13	7	8	3	1	2	164	138	302	
6	12	9	10	9	7	3	4	1	1	83	95	178	
36	29	27	29	22	24	17	13	13	2	342	275	617	
22	31	24	20	21	14	8	12	4	3	211	191	402	
9	13	6	6	4	6	3	5	2	2	76	93	169	
56	8	70	6	75	1	61	»	82	»	352	69	621	
9	10	11	7	3	5	7	3	5	»	88	78	166	
3	8	7	6	2	2	1	»	3	»	51	50	101	
4	4	»	2	2	1	1	»	1	»	33	40	73	
27	13	27	9	19	7	14	8	18	4	273	165	438	
»	3	1	3	1	1	1	3	2	»	19	23	42	
542	476	523	386	420	305	287	180	202	89	5277	4028	9305	

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar		11 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport.....	325	265	547	363	646	491	672	529	562	493	551	451
Palembang.....	6	6	4	6	3	3	7	4	2	1	1	6
Oostkust van Sumatra..	7	2	4	6	3	5	4	4	3	9	1	4
Banka.....	1	2	5	1	1	2	»	1	1	1	1	»
Riouw.....	3	1	1	2	1	3	5	»	3	2	»	1
Westerafd. van Borneo..	1	1	2	6	8	3	4	5	3	3	5	3
Z. en O. afd. van Borneo.	6	9	3	6	7	10	10	10	3	9	5	12
Celebes en Onderh.....	20	8	20	12	18	21	19	18	24	13	9	27
Menado.....	8	4	15	4	14	13	9	12	10	14	13	9
Amboina.....	11	8	17	13	26	17	22	17	26	26	16	21
Ternate.....	3	2	2	10	2	2	2	2	4	»	2	1
Timor.....	»	1	3	1	3	1	»	2	»	1	»	2
TOTAAL IN 1888...	391	309	623	430	732	571	754	604	641	572	604	537
» » 1887...	403	288	623	484	744	594	669	562	625	564	622	522
Vermeerdering	»	21	»	»	»	»	85	42	16	8	»	15
Vermindering	12	»	»	54	12	23	»	»	»	»	18	»

12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar en ouder		Totaal		Totaal Generaal.	Aanmerkingen.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.		
542	476	523	386	420	305	287	180	202	89	5277	4028	9305	
»	2	4	2	1	3	1	1	»	»	29	34	63	
»	1	»	»	1	4	»	»	»	»	23	35	58	
1	1	»	2	»	1	»	»	»	»	10	11	21	
»	3	»	1	»	2	2	»	»	»	15	15	30	
»	2	»	2	1	1	»	3	»	»	24	29	53	
10	7	1	3	5	9	3	1	4	»	57	76	133	
24	18	29	19	13	16	12	5	2	3	190	160	350	
12	12	13	13	7	2	6	1	2	2	109	86	195	
14	6	20	22	19	7	11	11	7	18	189	166	355	
»	1	2	4	4	»	1	»	»	»	22	22	44	
3	»	»	»	2	2	1	1	»	»	12	11	23	
606	529	592	454	473	352	324	203	217	112	5957	4673	10630	
636	482	551	403	444	310	365	203	124	133	5806	4545	10351	
»	47	41	51	29	42	»	»	93	»	151	128	279	
30	»	»	»	»	»	41	»	»	21	»	»	»	

L^a. G.

Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen, die onder ultimo

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Batavia	36	69	30	73	35	76	27	66	30	33
Semarang	11	8	12	27	22	48	14	34	12	33
Kedoe	»	1	»	2	»	1	1	»	»	1
Soerabaja	7	17	23	25	21	41	33	47	25	38
Sumatra's Westkust	1	7	3	17	»	16	»	8	»	7
Amboina	»	1	»	2	1	1	»	»	»	»
TOTAAL IN 1888	55	103	68	146	79	183	75	155	67	132
» » 1887	57	93	55	144	57	160	72	126	64	139
Vermeerdering	»	10	13	2	22	23	3	29	3	»
Vermindering	2	»	»	»	»	»	»	»	»	7

December 1888 de bijzondere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten.

11 jaar		12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar en ouder		Totaal		Totaal Generaal.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	
54	70	33	38	26	72	16	58	7	61	2	114	276	750	1026
8	46	6	33	20	45	11	43	8	33	10	36	154	386	520
»	»	»	1	»	2	»	1	1	»	»	»	2	9	11
33	37	42	40	38	32	19	18	16	28	10	32	267	375	642
»	15	»	9	»	8	»	11	»	7	»	9	4	114	118
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	3	4	7
75	168	81	121	84	159	46	131	32	129	24	211	686	1638	2324
67	132	87	155	54	142	52	147	26	121	14	159	605	1518	2123
8	36	»	»	30	17	»	»	6	8	10	52	81	120	201
»	»	6	34	»	»	6	16	»	»	»	»	»	»	»

Lᴬ. **H.**

Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen, die onder ultimo

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Bantam	1	2	1	»	3	2	2	2	6	2
Batavia	86	107	134	135	187	164	172	163	151	163
Preanger-Regentschappen	9	7	17	13	20	17	19	12	18	15
Krawang	»	1	2	2	1	1	2	»	2	1
Cheribon	3	3	10	4	9	12	11	13	5	14
Tegal	6	5	6	5	14	10	4	8	9	10
Pekalongan	2	4	6	12	8	6	8	10	6	6
Semarang	49	47	96	79	106	107	110	117	96	87
Japara	10	11	10	12	10	10	17	13	11	10
Rembang	7	4	12	8	10	15	20	6	6	10
Soerabaja	60	55	99	59	102	96	130	123	81	103
Pasoeroean	13	12	17	19	21	18	23	20	19	24
Probolinggo	9	9	18	12	13	16	22	18	20	12
Besoeki	5	5	10	7	15	11	11	11	9	6
Kediri	16	14	22	14	21	18	15	15	28	19
Madioen	8	3	10	13	12	16	12	8	6	15
Soerakarta	32	13	31	35	45	36	39	33	33	36
Djokjakarta	6	4	25	11	28	24	25	24	21	21
Kedoe	10	10	11	11	9	16	6	9	13	6
Bagelen	9	5	14	13	27	10	48	9	45	10
Banjoemas	6	6	3	4	11	13	10	14	14	11
Madoera	6	3	7	3	9	9	5	8	4	7
Atjeh en Onderhoorigheden	5	5	5	4	9	8	2	7	3	6
Sumatra's Westkust	20	29	48	31	29	38	33	36	21	27
Benkoelen	2	3	1	1	5	»	1	5	2	4
Transporteere	380	367	615	507	724	673	747	684	629	625

December 1888 alle lagere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten.

11 jaar		12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar en ouder		Totaal		Totaal Generaal.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	
1	5	3	1	2	»	2	2	1	»	1	»	23	16	39
132	171	144	168	139	165	95	134	54	100	33	134	1327	1604	2931
10	14	17	13	8	14	9	9	8	5	»	3	135	122	257
1	3	1	1	1	3	2	2	3	1	»	»	15	15	30
11	15	10	9	7	4	4	4	10	3	2	1	82	82	164
4	3	8	13	5	5	4	8	3	1	1	5	64	73	137
6	4	3	8	1	2	4	2	4	2	3	2	51	58	109
93	103	66	83	92	88	59	81	34	56	15	47	816	895	1711
11	3	7	5	6	4	7	4	5	2	2	»	96	74	170
6	16	11	5	6	12	4	11	5	8	1	»	88	95	183
102	103	121	88	116	92	76	63	53	55	23	70	963	907	1870
27	18	14	23	18	13	16	8	7	7	3	10	178	172	350
16	19	8	16	9	13	7	17	2	10	3	5	127	147	274
8	8	18	5	5	4	6	4	5	1	5	»	97	62	159
10	10	20	18	10	18	13	7	8	3	1	2	164	138	302
7	6	6	12	9	10	9	7	3	4	1	1	83	95	178
47	25	36	29	27	29	22	24	17	13	13	2	342	275	617
27	27	22	31	24	20	21	14	8	12	4	3	211	191	402
4	14	9	14	6	8	4	7	4	5	2	2	78	102	180
65	7	56	8	70	6	75	1	61	»	82	»	552	69	621
9	5	9	10	11	7	3	5	7	3	5	»	88	78	166
4	4	3	8	7	6	2	2	1	»	3	»	51	50	101
1	3	4	4	»	2	2	1	1	»	1	»	33	40	73
21	33	27	22	27	17	19	18	14	15	18	13	277	279	556
3	»	»	3	1	3	1	1	1	3	2	»	19	23	42
626	619	623	597	607	545	466	436	319	309	224	300	5960	5662	11622

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport.....	380	367	615	507	724	673	747	684	629	625
Palembang.....	6	6	4	6	3	3	7	4	2	1
Oostkust van Sumatra	7	2	4	6	3	5	4	4	3	9
Banka.....	1	2	5	1	1	2	»	1	1	1
Riouw.....	3	1	1	2	1	3	5	»	3	2
Westerafdeeling van Borneo.....	1	1	2	6	8	3	4	5	3	3
Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.	6	9	3	6	7	10	10	10	3	9
Celebes en Onderhoorigheden.....	20	8	20	12	18	21	19	18	24	15
Menado.....	8	4	15	4	14	13	9	12	10	14
Amboina.....	11	9	17	15	27	18	22	17	26	26
Ternate.....	3	2	2	10	2	2	2	2	4	»
Timor.....	»	1	3	1	3	1	»	2	»	1
TOTAAL IN 1888...	446	412	691	576	811	754	829	759	708	704
» » 1887.....	460	381	678	628	801	754	741	688	689	705
Vermeerdering.....	»	31	13	»	10	»	88	71	19	1
Vermindering...	14	»	»	52	»	»	»	»	»	»

11 jaar		12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar en ouder		Totaal		Totaal Generaal.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	
626	619	623	597	607	545	466	436	319	309	224	300	5960	5662	11622
1	6	»	2	4	2	1	3	1	1	»	»	29	34	63
1	4	»	1	»	»	1	4	»	»	»	»	23	35	58
1	»	1	1	»	2	»	1	»	»	»	»	10	11	21
»	1	»	3	»	1	»	2	2	»	»	»	15	15	30
5	3	»	2	»	2	1	1	»	3	»	»	24	29	53
5	12	10	7	1	3	5	9	3	1	4	»	57	76	133
9	27	24	18	29	19	13	16	12	5	2	3	190	160	350
13	9	12	12	13	13	7	2	6	1	2	2	109	86	195
16	21	14	6	20	22	19	7	11	11	9	18	192	170	362
2	1	»	1	2	4	4	»	1	»	»	»	22	22	44
»	2	3	»	»	»	2	2	1	1	»	»	12	11	23
679	705	687	650	676	613	519	483	356	332	241	323	6643	6311	12954
689	654	723	637	605	545	496	457	391	324	138	292	6411	6063	12474
»	51	»	13	71	68	23	26	»	8	103	31	232	248	480
10	»	36	»	»	»	»	»	35	»	»	»	»	»	»

Ls. I.

Staat van het onderwijzend personeel en van de leerlingen aan de openbare

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen	Getal leerlingen onder ultimo December 1888.							
					Kweekelingen			Europeanen.		Inlandsche Christenen.		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl.	
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	mannelijke.	vrouwelijke.	Ultimo 1887.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
1ste Inspectie-															
Batavia 1e school A	1	»	3	2	»	»	216	194	30	»	»	»	»	4	»
» 1e » B	1	»	2	2	»	»	155	88	41	»	»	»	»	1	»
» 2e »	1	»	3	2	»	»	211	148	35	»	»	2	»	6	»
» 3e »	1	»	2	»	1	»	97	40	32	2	2	2	»	5	»
» 4e »	1	»	2	2	»	»	175	121	45	»	»	1	»	1	»
» 5e »	1	»	1	»	»	»	52	27	17	»	1	1	»	»	»
» 6e »	1	»	2	2	1	»	194	113	67	»	»	»	»	»	»
» 1e meisjesschool	»	1	»	4	»	»	171	»	162	»	»	»	»	»	»
» 2e »	»	1	»	3	»	1	109	»	109	»	»	»	»	»	»
Meester-Cornelis	1	»	3	2	»	»	231	149	39	»	»	»	»	7	2
» meisjesschool	»	1	»	2	»	1	73	»	90	»	»	»	»	»	»
Buitenzorg 1e school	1	»	2	2	»	»	201	171	67	1	»	»	»	3	»
» 2e »	1	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
» meisjesschool	»	1	»	3	»	1	119	»	120	»	»	»	»	»	»
Poerwakarta	1	»	»	1	»	»	40	15	15	»	»	5	»	1	»
Bandoeng	1	»	2	1	»	»	126	67	65	3	4	1	»	»	»
Tjiandjoer	1	»	»	1	»	«	42	18	19	»	»	»	»	3	»
Soekaboemi	1	»	1	1	»	»	52	39	24	»	»	»	»	1	»
Garoet	1	»	»	»	»	»	»	11	14	»	»	7	2	»	»
Cheribon	1	»	1	1	»	»	95	60	27	»	»	5	1	2	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	30	»	39	»	»	»	»	»	»
Indramajoe	1	»	»	1	»	»	52	22	16	»	»	»	»	»	»
Serang	1	»	»	1	»	»	38	23	16	2	»	1	»	»	»
Benkoelen	1	»	1	»	»	»	43	19	23	»	»	1	»	3	»
Padang 1e school	1	»	2	2	»	»	161	110	41	»	»	»	»	»	»
» 2e »	1	»	2	1	»	»	114	99	15	»	»	3	»	1	»
» meisjesschool	»	1	»	2	»	»	62	»	50	»	»	»	»	»	»
Transporteere	21	6	30	40	2	3	2859	1534	1218	8	7	29	3	40	2

lagere scholen in Nederlandsch-Indië, onder ultimo December 1888.

		Getal leerlingen in de			Verzuimde schooldagen.		Getal leerlingen die de school verlieten,		
Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	laagste klasse.	middelste klasse.	hoogste klasse.	Totaal in het jaar.	Gemiddeld per kind.	na al de vakken te hebben doorloopen.	om verschillende redenen.	AANMERKINGEN.
afdeeling.									
228	»	115	75	38	7086	31	12	96	
130	3	50	48	32	2757	21	22	76	
191	161	113	65	13	5426	28	10	93	
83	72	52	23	8	1339	16	»	59	
168	139	93	58	17	5472	32	9	65	
46	45	17	27	2	1579	34	»	18	
180	110	108	59	13	5084	28	7	90	
162	»	»	114	48	2850	17	17	49	
109	80	»	88	21	3632	33	23	34	
197	78	75	89	33	4114	20	25	68	
90	46	30	42	18	1575	17	5	22	
242	137	152	62	28	5344	22	4	104	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	Op 3 Januari 1889 geopend.
120	48	»	95	25	1645	14	4	30	
36	17	17	10	9	439	12	»	14	
140	72	85	47	8	2162	15	2	31	
42	21	8	22	12	695	15	3	14	
64	34	32	28	4	1189	19	»	44	
34	7	26	8	»	64	2	»	2	Op 13 Augustus 1888 geopend.
95	52	57	28	10	2631	28	3	38	
39	19	»	34	5	571	15	6	18	
38	14	13	17	8	751	20	5	20	
42	24	20	18	4	856	20	2	13	
46	30	20	21	5	458	10	1	8	
151	6	82	39	30	3210	21	21	51	
118	92	64	43	11	2364	20	6	33	
50	12	»	33	17	1000	20	8	19	
2841	1317	1229	1193	419	64223	—	195	1109	

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen	Getal leerlingen onder ultimo December 1888.							
					Kweekelingen.			Europeanen.		Inlandsche Christenen.		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl.	
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	mannelijke.	vrouwelijke.	Ultimo 1887.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport	21	6	30	40	2	3	2859	1534	1218	8	7	29	3	40	2
Fort de Kock	1	»	1	»	»	»	45	33	28	»	»	»	»	1	»
Padang-Pandjang	1	»	»	1	»	»	28	21	22	»	»	»	»	»	»
Padang Sidempoean	1	»	»	»	»	»	14	10	9	»	»	»	»	»	»
Kotta-Radja 1e school	1	»	1	»	»	»	40	18	19	»	»	1	»	1	»
» 2e »	1	»	2	»	»	»	55	15	21	14	9	»	»	3	»
Medan	1	»	»	1	»	»	»	23	35	»	1	»	»	»	»
Muntok	1	»	1	»	»	»	25	10	11	»	»	1	1	5	»
Palembang	1	»	»	1	»	»	48	29	34	»	»	»	»	»	»
Riouw	1	»	»	1	»	»	27	15	15	»	»	»	»	»	»
Pontianak	1	»	1	»	»	»	51	24	29	»	»	»	»	2	»
TOTAAL IN 1888	31	6	36	44	2	3	3192	1732	1441	22	17	31	4	52	2
															2de Inspectie-
Semarang 1e school A	1	»	2	2	»	»	179	132	25	»	»	1	»	»	»
» 1e » B	1	»	2	2	»	»	165	97	74	»	»	4	»	»	»
» 2e »	1	»	2	3	»	»	205	146	45	»	»	3	»	1	»
» 3e »	1	»	3	1	1	»	158	77	47	14	13	3	»	»	»
» meisjesschool	»	1	»	3	»	»	102	»	101	»	»	»	»	»	»
» te Tjandi	1	»	»	1	»	»	32	24	27	»	»	2	»	»	»
Salatiga 1e school	1	»	1	1	»	»	90	54	27	»	»	3	»	»	»
» 2e »	1	»	1	1	»	»	101	39	25	8	1	9	»	»	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	32	»	40	»	»	»	»	»	»
Ambarawa	1	»	2	1	»	1	115	79	38	9	1	6	»	»	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	26	»	26	»	»	»	»	»	»
Kendal	1	»	»	1	»	»	31	16	16	»	»	13	»	1	»
Oengaran	1	»	»	1	»	»	38	18	18	»	»	1	»	»	»
Pekalongan	1	»	1	2	»	1	113	48	44	»	»	6	»	»	»
Batang	1	»	»	»	»	»	26	3	14	»	»	6	»	»	»
Tegal	1	»	2	1	»	»	116	64	31	»	»	6	»	»	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	30	»	42	»	»	»	»	»	»
Pati	1	»	1	1	»	»	71	29	34	»	»	6	»	»	4
Japara	1	»	1	»	»	»	50	25	11	»	»	2	4	»	»
Koedoes	1	»	1	»	»	»	56	33	23	»	»	1	»	1	»
Transporteere	16	4	19	24	1	2	1736	884	708	31	15	72	4	5	4

lagere scholen in Nederlandsch-Indië, onder ultimo December 1888.

		Getal leerlingen in de			Verzuimde schooldagen.		Getal leerlingen die de school verlieten,		
Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	laagste klasse.	middelste klasse.	hoogste klasse.	Totaal in het jaar.	Gemiddeld per kind.	na al de vakken te hebben doorloopen.	om verschillende redenen.	AANMERKINGEN.
afdeeling.									
228	»	115	75	38	7086	31	12	96	
130	3	50	48	32	2757	21	22	76	
191	161	113	65	13	5426	28	10	93	
83	72	52	23	8	1339	16	»	59	
168	139	93	58	17	5472	32	9	65	
46	45	17	27	2	1579	34	»	18	
180	110	108	59	13	5084	28	7	90	
162	»	»	114	48	2850	17	17	49	
109	80	»	88	21	3632	33	23	34	
197	78	75	89	33	4114	20	25	68	
90	46	30	42	18	1575	17	5	22	
242	137	152	62	28	5344	22	4	104	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	Op 3 Januari 1889 geopend.
120	48	»	95	25	1645	14	4	30	
36	17	17	10	9	439	12	»	14	
140	72	85	47	8	2162	15	2	31	
42	21	8	22	12	695	15	3	14	
64	34	32	28	4	1189	19	»	44	
34	7	26	8	»	64	2	»	2	Op 13 Augustus 1888 geopend.
95	52	57	28	10	2631	28	3	38	
39	19	»	34	5	571	15	6	18	
38	14	13	17	8	751	20	5	20	
42	24	20	18	4	856	20	2	13	
46	30	20	21	5	458	10	1	8	
151	6	82	39	30	3210	21	21	51	
118	92	64	43	11	2364	20	6	33	
50	12	»	33	17	1000	20	8	19	
2841	1317	1229	1193	419	64223	—	195	1109	

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen.	Getal leerlingen onder ultimo December 1888.							
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen.		Ultimo 1887.	Europeanen		Inlandsche Christenen.		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl.	
					mannelijke.	vrouwelijke.		jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport	16	4	19	4	1	2	1736	884	708	31	15	72	4	3	4
Djoewana	1	»	»	»	»	»	»	9	6	»	»	»	»	»	»
Rembang	1	»	1	1	»	»	89	47	43	»	1	4	»	»	»
Toeban	1	»	1	»	»	»	50	17	23	»	»	5	»	»	»
Bodjonegoro	1	»	»	2	»	»	63	24	29	»	»	5	»	2	»
Banjoemas	1	»	1	1	»	»	59	35	29	»	»	4	»	»	»
Tjilatjap	1	»	1	»	»	»	57	30	24	»	»	1	»	1	»
Poerbolinggo	1	»	»	1	»	»	29	9	11	»	»	8	»	»	»
Bandjarnegara	1	»	1	»	»	»	46	14	14	»	»	20	»	»	»
Poerworedjo	1	»	1	2	»	»	108	70	40	4	»	24	1	1	»
Keboemen	1	»	»	1	»	»	43	8	9	»	»	20	2	»	»
Gombong	1	»	11	»	»	»	402	467	11	1	1	4	»	»	»
Wonosobo	1	»	1	»	»	»	34	7	9	»	»	23	2	1	»
Magelang	1	»	2	1	»	»	122	76	40	»	»	15	1	3	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	54	»	53	»	»	»	»	»	»
Djokjakarta 1e school	1	»	3	2	»	»	190	137	50	»	»	11	1	1	»
» 2e »	1	»	2	2	»	»	189	74	41	25	6	17	»	6	»
» meisjesschool	»	1	»	3	»	»	87	»	100	»	7	»	»	»	»
Soerakarta 1e school	1	»	1	2	»	»	115	92	41	»	»	»	»	»	»
» 2e »	1	»	2	2	»	»	159	115	44	7	2	»	»	»	»
» 3e »	1	»	1	2	»	»	120	60	37	»	»	9	»	16	2
» meisjesschool	»	1	»	3	»	»	108	»	106	»	»	»	»	»	»
Klaten	1	»	1	1	»	»	56	35	25	7	3	»	»	»	»
Bojolali	1	»	1	»	»	»	61	40	22	»	»	»	»	1	»
Madioen	1	»	1	2	»	»	109	56	57	»	»	13	»	1	1
Ngawi	1	»	1	1	»	»	56	23	29	»	»	14	»	»	»
Patjitan	1	»	»	»	1	»	21	4	9	»	»	6	»	2	»
Kediri	1	»	1	2	»	»	115	67	41	»	»	»	»	3	»
Blitar	1	»	1	2	»	»	106	57	52	2	»	8	»	»	»
Toeloeng-Agoeng	1	»	1	1	»	»	59	25	33	»	»	5	»	1	»
Ngandjoek	1	»	1	»	»	»	41	15	12	»	»	5	2	1	»
Bandjermasin	1	»	2	1	»	»	111	57	42	1	1	»	»	9	1
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	30	»	34	»	»	»	»	»	»
TOTAAL IN 1888	44	8	58	61	2	2	4625	2554	1824	78	36	293	13	52	8

Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	Getal leerlingen in de laagste klasse.	Getal leerlingen in de middelste klasse.	Getal leerlingen in de hoogste klasse.	Verzuimde schooldagen. Totaal in het jaar.	Verzuimde schooldagen. Gemiddeld per kind.	Getal leerlingen die de school verlieten, na al de vakken te hebben doorloopen.	Getal leerlingen die de school verlieten, om verschillende redenen.	AANMERKINGEN.
1721	863	925	579	217	42904	—	80	684	
15	11	15	»	»	8	1	»	»	Op 30 November 1880 geopend.
95	40	42	36	17	928	10	8	14	
45	24	24	19	2	1241	28	1	18	
60	24	30	19	11	1250	21	2	41	
68	41	27	31	10	963	14	1	17	
56	39	29	23	4	1284	23	2	17	
28	14	10	15	3	539	19	2	4	
48	13	26	15	7	540	11	4	10	
140	66	63	65	12	2671	19	2	42	
39	7	27	12	»	842	22	»	12	
484	480	153	260	71	8992	19	16	69	
42	7	26	14	2	1137	27	»	24	
135	64	99	28	8	2249	16	2	56	
53	14	»	36	17	479	9	5	8	
200	6	128	50	22	3037	15	12	64	
169	145	125	37	7	3440	20	»	68	
107	27	»	95	12	1870	17	3	13	
135	5	99	25	9	2165	16	1	49	
168	149	114	47	7	5409	32	2	60	
124	65	88	25	11	1205	10	6	53	
106	47	»	82	24	1554	14	4	15	
70	43	46	20	4	1154	16	»	15	
63	48	31	24	8	1042	17	1	19	
128	58	67	51	10	2707	21	1	39	
66	35	20	39	7	1158	17	»	13	
21	10	10	10	1	284	14	»	9	
111	54	56	40	15	1955	17	5	29	
119	55	61	44	14	2760	23	7	17	
64	35	34	28	2	1507	23	»	19	
53	17	22	13	»	492	14	»	20	
111	63	72	29	10	2966	27	2	33	
34	9	»	25	9	502	15	2	11	
4858	2576	2469	1836	553	101232	21	171	1562	

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen.	Getal leerlingen onder ultimo December 1887.							
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen.			Europeanen		Inlandsche Christenen.		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl	
					mannelijke.	vrouwelijke.	Ultimo 1886.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
3de Inspectie-															
Soerabaja 1e school A.	1	»	2	2	»	1	175	128	41	»	»	»	»	»	»
» 1e » B.	1	»	2	2	»	»	179	116	66	»	»	»	»	»	»
» 2e »	1	»	2	3	1	»	202	120	64	3	2	3	»	»	»
» 3e »	1	»	2	2	»	»	155	87	31	»	»	3	»	11	»
» 4e »	1	»	2	»	»	»	69	32	21	»	»	»	»	»	»
» 5e »	1	»	1	2	»	»	104	99	14	»	»	»	»	»	»
» 1e meisjesschool	»	1	»	4	»	»	119	»	151	»	»	»	»	»	»
» 2e »	»	1	»	2	»	»	79	»	63	»	»	»	»	»	»
Grissee	1	»	1	»	»	»	48	21	21	»	»	2	»	»	»
Modjokerto	1	»	1	1	»	»	91	55	39	»	»	»	»	»	»
Sidho-ardjo	1	»	1	1	»	»	63	40	21	»	»	2	»	1	»
Pamekasan	1	»	»	1	»	»	52	16	26	»	»	5	»	2	»
Soemenep	1	»	1	»	»	»	51	22	18	»	»	»	»	»	»
Bangkalan	1	»	1	»	»	»	27	13	6	»	»	2	»	2	»
Pasoeroean	1	»	1	2	»	»	145	80	37	»	»	2	»	6	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	36	»	34	»	»	»	»	»	»
Malang	1	»	2	1	»	»	112	84	39	»	1	1	»	3	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	46	»	46	»	»	»	1	»	»
Bangil	1	»	1	»	»	»	43	14	16	»	»	»	»	1	»
Lawang	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Probolinggo 1e school	1	»	2	1	»	»	179	72	51	»	»	»	»	»	»
» 2e »	1	»	»	1	»	»	»	29	22	»	»	»	»	»	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	39	»	43	»	»	»	»	»	»
Kraksaän	1	»	»	1	»	»	25	12	12	»	»	1	»	»	»
Loemadjang	1	»	»	1	»	»	30	14	19	»	»	»	1	1	»
Besoeki	1	»	»	»	»	»	31	6	8	»	»	»	»	»	»
Sitoebondo	1	»	1	»	»	»	56	34	13	»	»	2	»	»	»
Banjoewangi	1	»	1	»	»	»	39	24	18	»	»	4	»	»	»
Bondowoso	1	»	1	»	»	»	27	15	14	1	»	1	»	»	»
Djember	1	»	»	1	»	»	15	18	9	»	»	1	»	»	»
Makasser 1e school	1	»	2	1	»	1	126	77	32	»	»	»	»	10	»
» 2e »	1	»	1	2	»	»	109	62	39	»	»	2	»	9	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	48	»	38	»	»	»	»	»	»
Transporteere	27	6	28	35	1	2	2520	1288	1072	4	3	31	2	46	»

Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	Getal leerlingen in de laagste klasse.	Getal leerlingen in de middelste klasse.	Getal leerlingen in de hoogste klasse.	Verzuimde schooldagen. Totaal in het jaar.	Verzuimde schooldagen. Gemiddeld per kind.	Getal leerlingen die de school verlieten, na al de vakken te hebben doorloopen.	Getal leerlingen die de school verlieten, om verschillende redenen.	AANMERKINGEN.
afdeeling.									
169	2	99	44	26	3060	18	28	50	
182	3	62	83	37	4521	25	14	85	
192	138	147	36	9	5911	30	11	102	
132	90	91	39	2	5767	43	5	77	
53	53	25	28	»	982	18	»	41	
113	100	71	39	3	1963	17	3	30	
151	»	»	92	59	2676	17	10	39	
63	52	»	52	11	1963	31	12	30	
44	18	18	23	3	889	19	»	12	
92	49	59	25	8	1743	18	3	41	
64	23	35	22	7	1462	22	6	33	
49	22	29	12	8	724	14	6	13	
40	25	16	19	5	1301	32	1	12	
23	4	15	8	»	609	26	»	11	
125	69	79	35	11	3087	24	7	52	
34	14	»	25	9	363	10	»	11	
128	52	97	26	5	2505	19	1	48	
47	16	»	35	12	679	14	6	20	
31	24	11	16	4	1561	50	3	12	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	Op 31 Januari 1889 geopend.
123	5	65	38	20	1930	15	11	91	
51	51	46	5	»	311	6	»	2	Op 15 Augustus 1888 geopend.
43	9	»	32	11	696	16	»	5	
25	8	13	7	5	1087	43	»	10	
35	17	22	12	1	968	27	»	15	
14	5	8	4	2	847	60	»	31	
49	20	25	19	5	766	15	1	18	
46	23	21	21	4	476	10	»	11	
31	13	16	12	3	267	8	3	1	
28	8	18	6	4	498	17	1	8	
119	1	68	33	18	2379	20	4	43	
112	95	68	34	10	1195	11	3	14	
38	26	»	29	9	1286	33	4	19	
2446	1035	1224	911	311	54472	—	143	987	

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen.	Getal leerlingen onder ultimo December 1888.							
					Kweekelingen.			Europeanen.		Inlandsche Christenen		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl.	
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulpon lerwijzeressen.	mannelijke.	vrouwelijke.	Ultimo 1887.	jongens.	meisjes.	jongens	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport.....	27	6	28	35	1	2	2520	1288	1072	4	3	31	2	46	»
Maros.....	1	»	1	»	»	»	31	14	15	»	»	»	»	»	»
Bonthain.....	1	»	1	»	»	»	32	13	22	»	»	3	»	»	»
Boelekomba.....	1	»	1	»	»	»	37	24	14	»	»	1	»	»	»
Menado.....	1	»	3	1	»	»	173	76	58	32	10	1	»	7	»
» meisjesschool.....	»	1	»	1	»	»	28	»	27	»	1	»	»	»	»
Tondano.....	1	»	1	»	»	»	39	13	7	24	4	»	»	»	»
Gorontalo.....	1	»	1	»	»	»	29	9	8	11	»	»	»	5	»
Amoerang.....	1	»	1	»	»	»	33	11	6	20	5	»	»	1	»
Amboina.....	1	»	3	1	»	»	163	109	52	7	1	»	»	6	»
» meisjesschool.....	»	1	»	1	»	»	40	»	43	»	2	»	»	»	»
Banda (Neira).....	1	»	2	1	»	»	106	53	31	7	4	1	»	1	1
» meisjesschool.....	»	1	»	1	»	»	26	»	19	»	7	»	»	»	»
Saparoea.....	1	»	1	»	»	»	56	27	21	9	4	»	»	»	»
Ternate.....	1	»	2	»	»	»	77	22	22	3	2	»	»	16	3
Koepang.....	1	»	1	»	»	»	28	12	11	3	1	»	»	»	»
TOTAAL IN 1888...	39	9	46	41	1	2	3418	1671	1408	120	44	37	2	82	4

Recapi-

1e afdeeling.....	31	6	36	44	2	3	3192	1732	1441	22	17	31	4	52	2
2e »	44	8	58	61	2	2	4625	2554	1824	78	36	293	13	52	8
3e »	39	9	46	41	1	2	3418	1671	1408	120	44	37	2	82	4
TOTAAL IN 1888.....	114	23	140	146	5	7	»	5957	4673	220	97	361	19	186	14
» » 1887.....	109	23	134	141	6	11	11235	5806	4545	207	80	363	16	206	12
Vermeerdering.....	5	»	6	5	»	»	»	151	128	13	17	»	3	»	2
Vermindering.....	»	»	»	»	1	4	»	»	»	»	»	2	»	20	»

Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	Getal leerlingen in de laagste klasse.	Getal leerlingen in de middelste klasse.	Getal leerlingen in de hoogste klasse.	Verzuimde schooldagen. Totaal in het jaar.	Verzuimde schooldagen. Gemiddeld per kind.	Getal leerlingen die de school verlieten na al de vakken te hebben doorloopen.	Getal leerlingen die de school verlieten om verschillende redenen.	AANMERKINGEN.
2446	1035	1224	911	311	54472	—	143	987	
29	26	16	13	»	453	15	»	14	
38	32	16	18	4	1176	31	»	9	
39	38	21	16	2	482	12	»	7	
164	87	119	41	4	3967	24	1	48	
28	18	»	25	3	601	21	6	12	
48	14	24	20	4	524	11	8	2	
33	6	16	14	3	367	11	1	1	
43	17	39	4	»	632	15	»	4	
175	123	107	54	14	1968	11	2	34	
45	27	»	25	20	516	11	5	5	
98	48	75	22	1	1617	16	3	40	
26	2	»	17	9	229	9	»	10	
61	48	28	25	8	503	8	1	3	
68	33	46	16	6	1336	19	8	17	
27	16	12	13	2	418	15	2	4	
3368	1570	1743	1234	391	69261	20	180	1197	

tulatie.

3301	1505	1514	1329	458	72562	22	209	1275
4858	2576	2469	1836	553	101232	21	171	1562
3368	1570	1743	1234	391	69261	20	180	1197
11527	5651	5726	4399	1402	243055	21	560	4034
11235	5398	5635	4304	1296	233769	21	498	3907
292	253	91	95	106	9286	»	62	127
»	»	»	»	»	»	»	»	»

L^a. K.

Staat van het onderwijzend personeel en van de leerlingen aan de bijzondere

SCHOLEN.		Aantal.						Getal leerlingen onder ultimo December 1887.	Getal leerlingen onder ultimo					
						Kwekelingen.			Europeanen.		Inlandsche Christenen.		Inlanders niet Christenen.	
WAAR.	VAN WIEN.	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	Mannelijke.	Vrouwelijke.		Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
1ste Inspectie-														
Batavia	J. Thie	1	»	6	»	»	»	139	150	»	»	»	»	»
»	Mej. Philipsen (Ursulinen)	»	1	»	11	»	1	237	10	238	»	»	»	»
»	» Weskamp (idem)	»	1	»	17	»	1	412	31	476	»	»	»	»
»	J. Beck	1	»	1	1	»	»	76	57	20	»	»	»	»
»	G. Van Genderen (school met den bijbel)	1	»	»	»	1	»	»	22	6	»	»	»	»
Buitenzorg	Mevr. G. W. Van den Dungen Gronovius	»	1	»	»	»	»	9	6	10	»	»	»	»
Padang	Mej. Boerkamp (zusters van liefde)	»	1	»	6	»	»	120	4	114	»	»	»	»
	Totaal in 1888	3	4	7	35	1	2	993	280	864	»	»	»	»
2de Inspectie-														
Semarang	Van het R. K. Weeshuis:													
»	1° de jongensschool	1	»	»	1	»	»	46	47	»	»	»	»	»
»	2° » meisjesschool	»	1	»	4	»	2	152	»	149	»	»	»	»
»	Van het Protest. Weeshuis	1	»	1	2	»	»	119	70	51	»	»	»	»
»	Franciscanessen	»	1	»	5	»	»	120	11	116	»	»	»	»
»	Mariaschool (idem)	»	1	»	1	»	»	61	6	70	»	»	»	»
Temanggoeng	W. K. Enserinck	1	»	»	»	»	»	8	2	9	»	»	2	1
Djoewana	J. J. Hunego	»	»	»	»	»	»	17	»	»	»	»	»	»
	Totaal in 1888	3	3	1	13	»	2	523	136	395	»	»	2	1

lagere scholen in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1888.

December 1888.			Getal leerlingen in de			Verzuimde schooldagen.		Getal leerlingen die de school verlieten,		AANMERKINGEN.
Vreemde Oosterlingen.										
Jongens.	Meisjes	Totaal.	laagste klasse.	middelste klasse.	hoogste klasse.	Totaal in het jaar.	Gemiddeld per kind.	na al de vakken te hebben doorloopen.	om verschillende redenen.	
afdeeling.										
»	»	150	32	61	57	789	5	30	17	
»	»	248	101	81	66	674	3	5	54	
»	»	507	183	194	130	3219	6	26	73	
»	»	77	28	30	19	†	†	†	†	† Opgaven ontbreken.
»	»	28	10	5	13	†	†	†	†	Op 1 October 1888 geopend.
»	»	16	8	8	»	†	†	3	3	
»	»	118	47	45	26	†	†	5	20	
»	»	1144	409	424	311	†	†	†	†	
afdeeling.										
»	»	47	24	16	7	250	5	3	»	
»	»	149	78	47	24	671	4	11	2	
»	»	121	61	32	28	1950	16	21	9	
»	»	127	57	57	13	1771	14	2	43	
»	»	76	52	18	6	787	10	»	14	
»	»	14	12	2	»	†	†	»	1	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	In 1888 gesloten.
»	»	534	284	172	78	†	†	37	69	

SCHOLEN.		Aantal						Getal leerlingen onder ultimo 1887.	Getal leerlingen onder ultimo					
						Kweekelingen.			Europeanen.		Inlandsche Christenen.		Inlanders niet Christenen	
WAAR.	VAN WIEN.	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	Mannelijke.	Vrouwelijke.		Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.

December 1888.			Getal leerlingen in de			Verzuimde schooldagen.		Getal leerlingen die de school verlieten,		AANMERKINGEN.
Vreemde Oosterlingen.										
Jongens.	Meisjes.	Totaal.	laagste klasse.	middelste klasse	hoogste klasse.	Totaal in het jaar.	Gemiddeld per kind.	na al de vakken te hebben doorloopen.	om verschillende redenen.	
afdeeling.										
»	»	176	82	60	34	934	5	12	41	
»	»	295	147	101	47	1100	4	8	42	
»	»	80	25	15	40	1933	24	5	33	
»	»	93	47	33	13	1657	18	10	23	
»	»	8	3	2	3	101	12	2	3	In 1888 geopend.
»	»	652	304	211	137	5725	9	37	142	
ulatie.										
»	»	1144	409	424	311	†	†	†	†	
»	»	534	284	172	78	†	†	37	69	
»	»	652	304	211	137	5725	9	37	142	
»	»	2330	997	807	526	†	†	†	†	
»	»	2133	922	707	504	†	†	131	344	
»	»	197	75	100	22	†	†	†	†	
»	»	»	»	»	»	†	†	†	†	